

הבאנו

שלא ייבוש המעיין ולא יקצץ האילן

משלחן העורך

מעייין נובע

משלחן העורך

חוט המשולש - מ' שנה לעלותו לשמי רום של הרכ החסיד רבי חיים בער ז"ל משב"ק רבותינו

קרתא דשופריא

קורות ימי חיי הרב החסיד רבי חיים בער גרינפעלד ז"ל משב"ק רבותינו

ספרי שפירין

מילי דהספידא שנאמרו על ידי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בהיכל בית מדרשינו בוומסב"ג

מחזה שפירין

מראות ימי חיי הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל

רישומי שפירין

זכרונות טבין ועובדין שפירין מאת הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל, מרשימות הגה"צ אב"ד וואודרידזש שליט"א

גזי שפירין

פרסום ראשון: מכתב הגה"צ מהרמ"ל מסטריזוב, לרגל יומא דהילולא - מכתב רבינו בעל 'שם שלמה' נבג"מ לגיסו ומחותנו בעל 'הנותן אמרי שפר' מדינוב

אגרא דפרקא

מכתבים למערכת

שאר המדורים יופיעו אי"ה בגליון הבא

א

ב

י

יד

יח

כה

כה

ידועים דברי חכמינו ז"ל (כתובות קג, א): 'הם שמשוני בחיי, והם ישמשוני במותי'. על כן נביא בזאת מגודל החשיבות והמעלה לשימוש תלמידי חכמים, ומעלת המשרת את פני המלכים אשר אם יזכה יבחין בין תכלת לקלא אילן, ובמדור העליון יקדים לקבל מהשפע המושפע אל הצדיקים, וכמו שמבאר רבינו הקדוש בעל 'בני יששכר' נבג"מ בספרו 'מגיד תעלומה' (ברכות ז, ב ד"ה גדולה שמושה) בשם רבו הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל מרימנוב זצוק"ל, שכל מצוה שאדם עושה בעולם הזה בגשמיות, זוכה לעשותה לעולם הבא ברוחניות, ומי ששימש תלמיד חכם בחייו, זוכה לשמשו במוותו. וכשם שבחייו בעולם הזה המציא לו המשמש העניינים הנצרכים לחיותו, כגון מאכל ומשתה, כמו כן בגן עדן. ומאחר שחיי הנשמות ומזונם הוא מה שנשפע להם מזיו השכינה, וזה אשר ממציא המשמש לרבו. נמצא שהמשמש מקבל השפע של זיו השכינה קודם לתלמיד חכם, והוא המביא את השפע לרבו, ונשאר רושם הזיו גם אצל המשמש. ולפיכך אמרו ז"ל 'גדולה שימושה יותר מלימודה' וכו'. ומוצא הדברים אנו למדים על גודל מעלת המשמש בקודש, אשר זוכה להיות במדור די רוח אלהין קדישין ביה.

ובבואנו אל העין, נסקור תחלה במאמר הראשון תולדות ימי חייו בדרך קצרה, לידע פעולת צדיק לחיים, ותולדות משמיהם כמותם.

ונוסיף עוד לגלות את הקץ, במאמר מילי דהספידא, אשר הספידו כ"ק מרן רבינו שליט"א לפני מטתו, ועתה ראה את החדש לשזוף את עין הדפוס.

ונוסיף להביא הך טובא דגניז בגוויה, מכתב קדשו של רבינו בעל 'שם שלמה' אל גיסו ומחותנו הה"צ בעל 'הנותן אמרי שפר' מדינוב, ועוד מכתבי קודש ומדברי העתים.

ורבוע ישכון ברישמו סגיא, במדור רשמי רשוותא, זכרונות אשר שמע מפיו וראה אצלו במראה עינים והלך נפש, שכנו וש"ב הקרוב אליו, מגדולי מעתיקי השמועה בדורינו, ה"ה רב האי גאון וצדיק מפורסם, אב"ד וואודרידזש שליט"א.

ואלו דברי המחזה להרים קרן, מתמונת רבותינו יבט מראות הקודש אשר נגלה בהן איש בְּעַר וידע, חיים יתן למוציאיהם.

ובסיומן של דברים, איידי דחביבא חתמינן ביה,

החוט המשולש לירח בול, הוא הגליון השלישי מהמעייין הטהור מקורות צדיקים אשר קמו מפני רשעים ומוקשי עם. ב"ה בתלת לכולי עלמא הוי חזקה, וכמעשינו בראשונה ובשניה, כן עשינו עתה, וכה יתן ה' וכה יוסיף תת כוח בידינו להמשיך לדלות מהמעייין היורד מן השיטין, ולהבעיר לבבות ישראל מאש המערכה הגדולה אשר על מזבח ה', הן דברי רבותינו אש להבת שלהבת, אשר באשם יפוצצו סלע היצר, ובמים חיים דברי אלקים אשר בקרבם יכבו אשה של גיהנם.

ידוע מאמר רבינו הקדוש בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ (ראה 'סדר שנה האחרונה' השלם, מאמר רחושי מרחשין אות קד), שהיה קורא לחדש מרחשון הלזה בשם 'די הייליגע חודש'. וביאר, שהוא על פי מאמר אביו רבינו בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ, שהיה קורא ללילות החורף 'די הייליגע ווינטער נעכט', לאשר הימים מתקצרים והלילות מתארכים, ואפשר להרבות בלימוד התורה במשך הלילה, שאז עיקר זמן הלימוד (ראה ויקרא רבה פ"ט, א ועוד), ובפרט תורה שבעל פה, ולאשר אין בחדש זה שום חג ומועד, עיקר השמחה היא במה שנוכל להרבות בתלמוד תורה, שהם 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט, ט), לכן **מ"ר חשוון** עם הכולל עולה כמנין **תורה**, לרמז שצריכים להרבות בזה החדש בלימוד התורה הקדושה (וראה עוד 'שער יששכר' מאמר חדש מרחשון, אות ד).

בחדש זה חל היארצייט של עבד מלך מלך, דוב בוער באש היראה והחסידות, האי חסיד נשגב, משכמו ומעלה גבוה, נודע ומפורסם, אשר התקשרותו לרבותינו הקדושים היתה לאות ופלא, ה"ה רבי חיים בער ממונקאטש. נולד עוד בזמן המלך שלמה, הוא רבינו בעל 'שם שלמה' נבג"מ, ובבחרותו נכנס לשרת בקודש לפני ולפנים אצל רבינו הקדוש בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ, והמשיך על עבודתו ועל משאו אצל רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ. ואחר שנות הזעם נותר לפליטה, אוד מוצל מאש, ושימש פני הקודש אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, עד לפטירתו ביום ח' לחדש מרחשון ה'תשמ"ה, אשר אז עלה ונסתפג לחיים שיש בהם כבוד ועוז לחיי עלמין. ובאשר כעת שלמו ארבעים שנה מיום פטירתו, החלטנו להקדיש גליון זה לזכר פעולותיו לחיים, לזכור ברית איתנים. ויהי רצון שבתר ארבעין שנין נזכה לאוקמא על דעתיה דהאי גברא רבא ויקרא.

"רבינו הקדוש אמר בפטירתו 'שמשוני בחיי... ישמשוני במות', נשמע, מי ששימש... בחייו זוכה לשמשו במות... מה שנשפע להם זיו השכינה, הנה המשמש הוא הממציא, והנה נשפע להמשמש הזיו מקודם, להמציא לתלמיד חכם..."

מגיד תעלומה

אלה תולדות

קורות ימי חי הרב החסיד רבי חיים בער גרינפעלד ז"ל משב"ק רבותינו הקדושים

ביום ח' לחדש מר חשון בשנה זו יחול יום השנה הארבעים לעלותו לשמי רום של הרב החסיד הנודע ובלתי נשכח, אשר עמד לשרת בקודש רבות בשנים אצל רבינו הקדוש בעל 'מנחת אלעזר', ומלפנים אצל אביו רבינו הקדוש בעל 'דרכי תשובה', ויוסיף לעמוד לשרת אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א. ושמא אפשר להמליץ על כך את דברי חז"ל במסכת שבת (קנא, ב): 'האי דמעתי עד ארבעין שנין הדרא'... על כן נעלה על הכתב פרקי ימי חייו בקצרה, וכן עובדות והנהגות שונות ממנו, כדי להודיע לבני האדם - הדור הצעיר - גבורותיו, לאשר לא הכירוהו, ולא זכו לשאוב מלא חפניהם ממעיניו הטהור מקור מים חיים, מקור לא אכזב, עובדין טבין מרבותינו הקדושים מוסדי דור ודור.

וכבר ידוע אשר חכמים יגידו כלפי מעלה (פיט כתר מלכות לרבי שלמה אבן גבירול): 'כי מגדולת העבדים גדולת האדון נודעת, לכל יודעי דעת'. ואם השוה הכתוב כבודן של צדיקים לכבודו של מקום, אין היקף לחצאין, ומגדולת אנשי מעלה אשר הסתופפו והתאבקו בעפר רגלי החכמים, נלמד משבחייהן של רבותיהם. אשר על כן, נפאר שבה עבד מלך, שדה ניר אשר רבותינו הקדושים זי"ע ושיבלח"א הוריקוהו בתורה ובזהב, בער חיים אשר ברכו ה', ומשרת ה' שמו חיים. ובזאת ידעו ויכירו צעירים לימים, וישיתו צאנם עם כלבי עדרו, לדעת לעות את יעף, וליצוק מים על צמא, וליתן רוח להולכים בדרך לא ידעו. ונקוה אשר בזכות סיפור שבה עבדי אבות, נזכה לחלק כחלק אשר גבלו ראשונים, ונבדק ונמלך בנשמותיהם של צדיקים.

על ילדות

הרה"ח רבי חיים דוב נולד בעיר מונקאטש, לאביו רבי בנימין זאב גרינפעלד, ולאמו מרת ברכה, בצל כנפיו של רבינו הקדוש בעל 'שם שלמה'. בא תינוק באה מצה בידו, ביום הולדתו ביום אחרון של פסח שנת ה'תרנ"א לפ"ג, ונכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה ביום ערב שבת קודש לסדר 'קדושים תהיו', ערב ראש חדש אייר, כשרבינו בעל 'דרכי תשובה' נג"מ משמש כמוהל, והג"מ מאיר רייך ז"ל מדעברעצין משמש כסנדק.

אביו רבי בנימין זאב גר בעיר סטריזוב, שם נקשר ונתקרב לרבינו בעל 'שם שלמה' אשר כיהן שם כרב ואב"ד. כשנתקבל רבינו לכהן פאר כאב"ד העיר הגדולה מונקאטש, עברו אתו עמו כמה ממקורביו אשר היו מקושרים אליו ביותר, ובתוכם נמנה גם רבי בנימין זאב. אמו מרת ברכה היתה בת בית אצל הרבנית הצדקנית אשת רבינו בעל 'דרכי תשובה', בעומדה לימינה כל השנים, בשימושה כעוזרת בביתם נאווה קודש. אגב מלאכתה בקודש, זכתה אמו לראות את אשר לא ראו נביאים, וכל רואיה נתקנאו בה לאמר, מוטב לשרת בבית זה, מלהיות גבירה בבית אחר.

ומגלגלין זכות על ידי זכאי, שעל ידי שהיה

תעודת לידה מרבי חיים בער ז"ל בעיר מונקאטש

אביו מרואי פני המלך, ואמו משומרי הסף, זכה רבי חיים בער כבר מינקותו להיות קרוב בבית המלכות, בחינת 'פתחת למוסרי', ומקטנותו ראה את החידוש, וידע והגיד ונשא שכרו אתו, ופעולתו נדרשת לפניה ולאחריה, ועד לדור אחרון לא יפסק ולא יסוף זכרה, בהעתקת שמועות רבותינו ותולדותיהם אלו מעשיהם הטובים.

אמתא דבי רבי

בקשר לעבודת אמו בבית המלכות היה רבי חיים בער מספר: "פעם אחת באחד הימים קודם חג הפסח, ימים אלו שכולם טרודים ועסוקים ותשי כח במלאכתם, קרה פעם שהיה איזה דין ודברים בין הרבנית הצדקנית ז"ל לבין אמי מורתי ע"ה, ואמי לקחה הדברים ללבה, ולא רצתה יותר לעבוד במטבח ביתה של הרבנית. אמי מורתי עמדה בראש המערכה וניהלה את משק הבית, והרבנית לא יכלה להסתדר בלעדיה. על כן אירע שהדברים הגיעו לאזנו של רבינו בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ, ובשומעו את הנעשה שאמי הפסיקה לבוא לעבודתה, הואיל לקרוא לה, וביקש ממנה שתתפייס עם הרבנית, ותמשיך לעמוד על מעמדה כמקדם, אבל אמי לא נאותה להתרצות. בראות רבינו זאת, הבטיח לה שאם תחזור לעמוד על משמרתה, אזי כשתגיע לשנותיה המבוגרות לא תצטרך לעזרת הזולת. לקול הבטחת רבינו נתפייסה אמי, וחזרה לעמוד על משמרתה כמקדם, וברכת צדיק התקיימה, והיא היתה בריאה עד

הרב החסיד רבי חיים בער מתלווה אל רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ

יום מותה, ולא היתה צריכה לסיוע הזולת, ונפטרה כבמות נשיקה".

כשהיה רבי חיים בער מספר סיפור זה, היה מפטיר ואומר: "מעולם לא הבנתי טיב ברכה זו. אבל כשהגיעה זוגתי ע"ה לגיל העמידה, ונצטרכה לעזרת הזולת, והיו עוזרות מסתובבות בבית, אמרתי שכעת אני מתחיל כבר להבין את חשיבות הברכה. וכשהתבגרתי עוד יותר, וגם אני בעצמי כבר צריך לעזרת הזולת, אני

חותמת רבי מאיר רייך ז"ל

- א. בן מו"ה דוב מבייטש, וזוגתו מרת הינדל. נולד בשנת ה'תרכ"ג, ונפטר במונקאטש ליל י"א לחדש כסלו שנת ה'תרצ"ח לפ"ג.
- ב. בת מו"ה יהודא ליב צוקערמאן מסטריזוב [היה למלמד תשב"ד שם, ורבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ למד אצלו בילדותו]. וזוגתו מרת גיטל, נולדה בשנת ה'תרכ"ב, ונפטרה במונקאטש ביום ה' לחדש מרחשון שנת ה'תרצ"ח לפ"ג.
- ג. ראה עליו 'אגרות שפירין', אגרת קצט. נולד לערך שנת ה'תר"י לאביו רבי מרדכי גימפל, ונקרא בשם 'מאיר' על שם הגאון בעל מהר"ם אש אב"ד אונוגוואר. גר תחלה בעיר דעברעצין, ועל שמה כונה 'רבי מאיר'ל דעברעציןער', לאחר תקופה עבר לגור בעיר מונקאטש, ונודע שם בכח סגולותיו. נשא את זוגתו הרבנית מרת יהודית (לבת זיסמאנוויטש, נפטרה ביום כ"א לחדש אדר הראשון שנת רע"ח לפ"ג, ונקברה בבית החיים הישן במונקאטש חלקה ז, שורה ד). בסוף שנותיו (לערך שנת ה'תרפ"ה) עלה לארץ הקודש, וגר בבתי מונקאטש עד עת פטירתו ביום ח"י לחדש טבת שנת ה'תרצ"ב לפ"ג והוא בן פ"ב שנה. מנוחת כבודו במרום הר הזיתים בחלקת כולל מונקאטש.
- ד. ראה רש"י תהלים (קטז, טז ד"ה ענדך): "עבדך בן אמתך", אינו דומה תרבות עבד הלקוח מן השוק לילוד משפחה שבבית".

עומד יותר על דעת רבי, ומבין כבר היטב את טיב הברכה!"^ה

כשרבינו בעל 'מנחת אלעזר' היה ילד קטן ועולל, היתה מרת ברכה אמו של רבי חיים בער אומרת אתו הברכות. ובשנים מאוחרות היה רבינו בעל 'מנחת אלעזר' מתבטא בדרך צחות: "הכי קרא את שמה 'ברכה', מפני שלימדה אותי לומר ברכות".

טטירת זקנים בנין

בינקותו נסע פעם רבי חיים בער עם אמו ע"ה בחדשי הקיץ לאחד ממעינות המרפא, באותה העת שהה במקום ההוא גם הרב הקדוש רבי ברוך מגארליץ זצ"ל, והיה הסדר שלעת ערב אחר תפלת מנחה ומעריב, היו הילדים הנמצאים שם עוברים לפניו, והיה מחלק להם מיני מתיקה או שקדים וצימוקים. כשעבר רבי חיים בער לפניו, אמר: "אה! דאס איז א מונקאטשער יונגל", ונתן לו פעטשעל על לחיו בדרך חיבה. וכשחזרו לעיר מונקאטש וספרו לרבינו בעל 'דרכי תשובה' את הנעשה, התבטא: א פעטשעל פון גארליצער רב מיינט אריכות ימים!

ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן. רבי חיים בער היה מספר בערגה, שעדיין זוכר כשהיה ילד צעיר לימים, בזאת חנוכה שנת ה'תרנ"ט הגיע מברק לרבינו בעל 'דרכי תשובה' שרבו הרב הקדוש בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא מוטל על ערש דוי וזקוק לרחמי שמים מרובים. ואז הזדרזו האב והבן ונסעו מיד לשינאווא, והיו שם בעת ההסתלקות ביום ו' לחדש טבת!

ללמוד אני צריך

כשהגיע רבי חיים בער לעול התורה והמצוות, זכה להתעטר בכתר תפילין אצל רבינו בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ. וכשסיים סדר הלימוד בתלמוד תורה כנהוג, הלך לקבל לקח טוב אצל הגאון הגדול, שר התורה, רבי שמעון גרינפעלד בעל שו"ת מהרש"ג, שלימים היה אב"ד סעמיהאלי, ובאותם השנים כיהן כדומ"ץ העיר מונקאטש, והרביץ תורה לעדרים, ואצלו נתעלה בדרכי התורה והיראה. כל ימיו היה רבי חיים בער מדבר בכמיהה על ימים אלו, והיה מוסר עובדות מיגיעת התורה של מורו הגאון בעל המהרש"ג אשר חזו עיניו.

הגאון המהרש"ג זצ"ל

עבד נאמן קראת לו

בהיותו בן בית בבית רבינו בעל 'דרכי תשובה' כאמור, נתקבל בשנות בחורו לשרת אצלו בקודש. בקשר לזה סיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א: "שמעתי מפי הרה"ח רבי חיים בער ז"ל, שלפני שנתמנה לשמש בקודש אצל כ"ק אא"י בעל 'דרכי תשובה' זי"ע בשנותיו האחרונות, היה מהסס בדבר ומפחד קצת, משום שאמרו חז"ל (אבות פ"ב, מ"ו): 'הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה', ושמה בהיותו כל היום במחיצת רבו, לא יוכל להיות זהיר בזה כל הצורך. אכן מפני שראה שהיה אא"י מחבבו, זרזו כ"ק אא"י בעל 'מנחת אלעזר' לקחת המשרה על שכמו, ואמר לו בזה הלשון: 'הנך עדיין רך בשנים, ועדיין אינך דואג כל כך על מה שיהיה לאחר מאה ועשרים שנה, אבל טוב שתדע, שהמשמש צדיק בעלמא הדין, יוכל לתבוע להיות במחיצת רבו גם בגן עדן, אף אם בעצמו אינו ראוי לזה, משום שזה רצון הצדיק – שמי שהיה משמשו בחייו, ישמשו גם אחר מותו בהיותו בגן עדן'". ואכן נרצה רבי חיים בער ונכנס לשרת בקודש, והמשיך בזה עד עת פטירת רבינו בעל 'דרכי תשובה' ביום שני של חג הסוכות שנת תע"ד"ר. לאחר הסתלקותו לחיי עלמין, היה הוא אחד מהנמנים לדבר מצוה, להוציא לאור ספר הקדוש 'הגדה של פסח' עם פירושו 'תפארת בנין' (מונקאטש תרע"ד).

ואלך אתך בכל הדרך אשר הלכת

לאחר פטירת רבינו בעל 'דרכי תשובה', המשיך רבי חיים בער לעמוד על מעמדו גם אצל רבינו בעל 'מנחת אלעזר', כמשפט הראשון אשר נהג אצל אביו, כן נהג אצל בנו, ולא סר מן הדרך ימין ושמאל.

ושמענו מפי כ"ק מרן רבינו שליט"א: שבראשית כהונת רבינו בעל 'מנחת אלעזר', הלך פעם לסדר קידושין אצל יתומה אחת, וקודם שהתחיל לסדר קידושין, המתיך כמה דקות והביט אנה ואנה כמי שמחפש איזה דבר, ורק אחר כך התחיל לברך ברכות האירוסין. וכשחזר לביתו נאווה קודש שאלו רבי חיים בער להבין פשר דבר. ענהו רבינו בקפידא: "אז דו ווילסט זיך דרייען ביי מיר, זאלסטו ווייניגער זעהן און ווייניגער פרעגען". ואכן במשך כל ימי חייו רבינו לא מש רבי חיים בער מתוך האוהל, ולא זה ידו מתוך יד רבינו, ובכל עת עמד לשרת בקודש כאשר היתה באמנה אתו – באמת ובתום לב. ואפשר להמליץ עליו בתום מה שנאמר על יהושע בן נון משרת משה: 'נער לא ימיש מתוך האהל' (שמות לג, יא). אף רבינו בעל 'מנחת אלעזר' השיב לו בראשו וחמישיתו יוסף עלי, ולקחו אותו עמו לכל מקום, ועל ידי זה זכה להיות מקור לא אכזב לכל אשר ראו עיניו כל השנים.

ומן הנותן טעם להעתיק כאן מ'מכתב תהלה' שכתב פעם רבי חיים בער (נדפס בראש ספר 'שפתי אשר'): "אלו נאמנין להעיד בגדלן אשר ראו בקטנן, וקל חומר מה שראו בגדלן. זכיתי ב"ה לשמש בקדש את רבותינו הקדושים ממונקאטש, עוד את שני המאורות הגדולים שרפי מעלה, עמודי האש ועמודי תורה וחסידות, לאורם נסע ונלך עד ביאת דוד מלכא משיחא, כ"ק מרן אדמו"ר בעל דרכי תשובה זי"ע ובנו כ"ק מרן אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זצוק"ל זי"ע, ולא זהה ידי מתוך ידם הקדושה, ועל כל שעל ושעל, פסיעה ופסיעה, זכיתי להיות במחיצתם, ועל כן אוכל להעיד שראית...".

כשהחל רבי חיים בער לעמוד על משמרתו ולעסוק בגבאות, היה נוהג גם לכתוב את הפתקאות לטובה לאנשים שנכנסו להתברך אצל רבותינו בדבר ישועה ורחמים. וכאשר היו נותנים גם לו פדיון, כפי הנהוג שנותנים פדיון גם לגבאי, היה נבוך בדבר, ולא היה נוחא ליה לקבל כסף מהבאים, כי לפעמים היו ביניהם עניים או אנשים המתייגעים להביא להם לפי הטף, והוא היה רך לבב. ושם את הדבר לפני רבינו בעל 'מנחת אלעזר' ואמר לו, שאינו יכול לעמוד בזה, "ווייל דאס הארץ רייסט מיר אז איך דארף נעמען געלט פון מענטשען". אך רבינו צוה לו שימשיך בדבר, וסיפר לו מהה"ק רבי ברוך מגארליץ שאמר בעת שקיבל הפדיון הראשון "עס לעכערט מיר דאס הארץ" שאני צריך לקחת ממון מאנשים. ובכל זאת המשיך לקבל פתקאות ופדיונות מאנשים הבאים אליו להתברך דבר יום ביומו, באמרו: "ווייל איינמאל עס איז שוין אפען, טוט מען עס שוין נישט פארשטאפען".

האיש מקדש ומתקדש

בהגיעו לפרקו (לערך שנת תע"א) נשא לאשה את מרת בילא בת הרב החסיד רבי אברהם שלמה גרינפעלד מסווידיניק, שהיה חוטר מגזע צדיקים, בהיותו נכד הרב הקדוש רבי שאול יחזקאל גרינפעלד מליטשיק בעל 'מגן שאול'. החתונה התקיימה בסווידיניק מקום מושב אבי הכלה. עוד בתוך שבעת ימי המשתה חזר לעיר מולדתו מונקאטש, וזכה שרבינו בעל 'דרכי תשובה' ערך לכבודו סעודת שבע ברכות בביתו ביום האחרון משבעת ימי המשתה שלו. בעת הסעודה שאלו רבינו האם קיבל מורה שעות, ואמר לו בדרך צחות: "פארוואס געט מען א זיגער פאר א חתן? כדי עס זאל גוט גיין", עד כאן לשונו הטהור. רבי חיים

תעודת נשואי רבי חיים בער ז"ל בעיר מונקאטש

- ה. מפי כ"ק מרן רבינו שליט"א.
- ו. ראה 'בית שלמה' השלם (מאמר אשכנזיה דרבי אות קע, הג'ה לח), 'תולדות רבינו' (אות ג).
- ז. וראה מה שכתבנו בענין זה ב'דבר העורף' שבראשית הגליון.
- ח. תרגום: 'אם אתה רוצה להיות אצלי, אל תביט אחרי ואל תשאל שאלות'.
- ט. שרידי תורתו של הג"מ אשר אנשיל הלוי יונגרייז הי"ד אב"ד שאי קאזיניץ (בני ברק תשל"ד), מגדולי מקושרי רבינו הקדוש בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ, נעקד"ה ביום ו' לחדש אייר שנת תש"ה לפ"ק.
- י. נולדה ביום ד' לחדש אייר שנת ה'תרנ"א לפ"ג (על פי מסמך האזרחות שלה).
- יא. רבי אברהם שלמה היה בן רבי משה שפירא מסווידיניק (קרא שם משפחתו כשם משפחת חותנו), בן הרב הקדוש בעל 'מגן שאול' (מזיווגו השני). רבי משה נולד לערך שנת ה'תק"צ (מפקד האוכלוסין לשנת ה'תרס"ט), כיהן כשו"ב בלאדימער, ונפטר שם בשנת ה'תרס"ט ושם מנוחתו כבוד. זוגותו מרת חיה רייצל אחות הרב הקדוש רבי יעקב שפירא אב"ד טערזאל, נולדה בלאדימער לערך שנת ה'תקצ"ד (שס), נפטרה ביום ד' לחדש תשרי שנת ה'תרע"ה לפ"ג, ונקברה בקירכדארף.
- רבי אברהם שלמה נולד לערך שנת ה'תר"ג (שס), בהגיעו לפרקו נשא אשה את מרת רבקה בת הרה"ח רבי מאיר זאב וזוגתו מרת מאטל וואלדמאן לאשה (במפקד האוכלוסין לשנת ה'תר"צ רשום יום הולדתו ביום ד' לחדש מנחם אב שנת ה'תרס"ו לפ"ג. ויום הנישואין כ"ג לחדש מנחם אב שנת ה'תרל"ה לפ"ג. נפטרה ביום א' דראש השנה שנת ה'תרמ"ט לפ"ג ומנוחת כבודה בלאדימער). נפטר מוצאי שבת קודש י"ב לחדש אדר הראשון שנת תפא"ר לפ"ק, ומנוחת כבודו בעיר לאדימער. זוגתו מרת רבקה נעקד"ה ביום ט' לחדש מנחם אב שנת ה'תש"ב לפ"ג במחנה סוביבער בפולין.
- יב. תרגום: מפני מה נותנים לחתן מורה שעות? כדי שילך לו טוב בחיים – כפי שהשענו 'הולך' כל העת.

בער נותר לגור בעיר מונקאטש, והמשיך להסתופף בצל קדשם של רבותינו הקדושים נבג"מ.

חכמת נשים בקודש חזית

זוגתו מרת בילא היתה אשה כשירה שעושה רצון בעלה, ויותר משבעים שנה עמדה לימינו. היא היתה חדורה באמונת צדיקים, וכל השנים ניהלה את ביתה כפי יקר אשר ראו עיניה בבית רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. ותמיד היתה עומדת בעזרת נשים בבית מדרשו של רבי, כדי לחזות בעבודתו הקדושה. ובבואה מאת פני המלך היתה חוזרת על מה ששמעו אזניה, כיצד רבינו עומד מתחטא כבן לפני אביו ומבקש על הגאולה השלימה, ואין מוכן למסור נפשו על זה, רק שנוכה בליאת בן דוד. וכן היתה תמיד אומרת, שמי שלא זכה לשהות בשלטת ימים הנשגבים של הושענא רבא שמיני עצרת ושמחת תורה במונקאטש, אינה יודעת מפני מה טרח להגיע לעלמא הדין.

ותלד לו בת

בשנת תרע"ד (ביום ח' לחדש שבט) נולדה לו בתו היחידה מרת חיה גיטל. בהיות אביה משמש בקודש, זכתה גם היא להסתובב בחצר המלכות, והתרועעה עם בתו יחידתו של רבינו בעל 'מנחת אלעזר', ה"ה הרבנית חיה פרימא רבקה ז"ל שהיתה בת גילה (נולדה ביום ערב שבת קודש, ד' לחדש ניסן שנת תרע"ה). כשהגיעה לפרקה, התארסה (בפרשת נח שנת רצ"ה) עם בר אוריין, מופלג בתורה וחסידות, מו"ה משה אויש מסאטמאר, אשר למד בסערדהאעלי אצל הג"מ הלל וויינבערגער הי"ד אב"ד דשם, והיה מבחירי הישיבה, ושימש כגבאי ומנהל בישיבה שם. שמחת הנישואין התקיימה בעיר מונקאטש ביום ד' לסדר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (פרשת תרומה), ג' לחדש אדר שנת רצ"ת לפ"ק, כשרבינו בעל 'מנחת אלעזר' משמש כמסדר הקידושין. לאחר נישואיהם נותרו הזוג הצעיר לגור סמוכים על שולחנו בעיר מונקאטש, כשרבי חיים בער מביטיח להם כנדן מאה אלף קראנען, סכום עתק באותם הימים, וזאת בשביל שחתנו היקר יוכל לשקוד על

דלתי התורה והעבודה, בלי דאגת רחיים על צווארו.

רצון אבינו בשמים היה אחר, וימי חייה היו מלאים צר ומצוק בהיותה חלושה, ולבסוף נחלתה במחלה הידועה רחמנא לשיזון, והוצרכה לדרוש ברופאים, על כן נסעה עד לעיר המלוכה ווין לעסוק ברפואות. ברם כבר נגזרה גזירה ולא ארכו ימיה, וביום שלישי בלילה (בשעה 11:30) אור ליום כ"ה לחדש טבת שנת תרצ"ח לפ"ק נפטרה שם בבית החולים. כשמוע רבי חיים בער את הבשורה המרה, הצדיק עליו את הדין. אך קודם שהודיעוהו פשר דבר ביקש שימיתנו כמעט רגע, וירחץ ידיו ולבש אבנטו, ורק אז היטה אוזן לשמוע השמועה, ובירך ברטט 'ברוך דין האמת'.

איחולי מול טוב להגל
אירוסית בת רבי חיים בער

הזמנה מילתא

הלווייתה התקיימה שם בוויין למחרת ביום החמישי, כ"ו לחדש טבת, ונכרה קברה בבית החיים המקומי הנקרא 'צענטראל פרידהאף' (שער ד חלקה 21, שורה 30, קבר מספר 37).

כוס תנחומין

מונקאטש, ומני אז ואילך 'יידום אהרן', מעולם לא התרעם או דיבר יותר על הדבר. בתו הנ"ל לע לא זכתה לפרי בטן ולזרע של קיימא, על כן היו דבריו המעטים נר זכרון להיפקד רוחה ונפשה לפני ה', וזכות אביה מסייעתה בעמדה לפני ה' לבקר בהיכלו.

וינך למסעיו

כשם שלא זזה ידו מיד רבינו בשוכנו בביתו נאווה קודש, כך לא מש ממנו בכל מסעותיו. בשנת פור"ת כאשר הציעו לפני רבינו בעל 'מנחת אלעזר' לקנות את ספר

התורה הקטן שהיה שייך לרבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב, והסכים רבינו על ידיהם, שלח רבינו לעיר רישא שני שלוחים נאמנים להביא את ספר תורה אצלו, ה"ה רבי חיים בער יחד עם הנגיד רבי מנחם עסטרייכער הי"ד. בשנת תר"צ כשיצא רבינו באלה מסעי לחון את פני ארץ הקודש, היה רבי חיים בער מהיחידים שצרפם רבינו למסע הקודש, וזכה להיות בהיפגש רבינו עם הסבא קדישא רבי שלמה אלעזר

מאחורי רבינו על הספינה
בחזרה מארץ הקודש (תר"צ)

כמו כשהיה הקין, למעיניות נוסע רבינו למעיניות המרפא, היה היחידי מהמשמשים שלקח רבינו עמו (יחד עם השו"ב הרב החסיד רבי שלמה גראס). כן זכה רבי חיים בער לנסוע עם רבינו לנסיעות עם רבינו פולין וגאליצא, וכן לכל שאר המקומות שביקר בהם רבינו, ובפגישותיו עם גדולי ומצוקי ארץ ותבל.

שערך לעזרת מצר

ביום אשר קם הצר הצורך לאמור לנו ונשמדים מוגי, וביקש לכלות את ישראל, וצוררי ישראל אשר באונגארן אשר היו כידוע בעלי ברית רשע, החלו להצר את צעדי בני ישראל, עזב יחד עם זוגתו החשובה ע"ה את העיר מונקאטש בחורף שנת תש"ב, ועבר לעיר הבירה בודאפעסט, שם התקיימו סדרי החיים כרגיל במשך רוב שנות המלחמה, ושם שהה במשך כל שנות הזעם, עד שזכה להינצל מגיא ההריגה. את התפילות התפלל רבי חיים בער ב'פולישע בית המדרש' (ברחוב קיראל' 6), מקום שהתאגדו חסידי מונקאטש, והתנהל לפי מנהגי רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. באותה תקופה זכה לסיועו של העסקן הנודע רבי חיים ראטה ז"ל שפעל רבות למען הפליטים, ובביתו התאכסן בחג הסוכות (בשנת תש"ג-תש"ה), שהיתה לו סוכה מרווחת, וגם לעת כזאת, עת צרה וצוקה, לא וויתר על שום דבר, וישן כל לילה בסוכה. שם בבודאפעסט עסק רבות במעשי צדקה וחסד, בהצלת נפשות מפלטי סלאוואקיי ופולין שגדשו את העיר, כידוע.

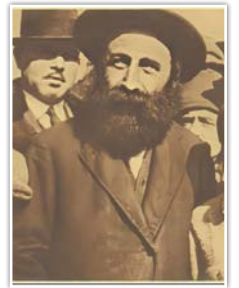
את הצלתו מידי הרשעים היה תולה בעובדא שהיה מספר: בשנותיו האחרונות של רבינו בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ עלי אדמות, התחילו שערות זקנו הקדוש לנשור ולפולל לפעמים. ורבינו היה נזהר מאוד לשמור את שערות הדיקנא קדישא שלו, והיה מרגלא בפומיה לומר באזני המשב"ק הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל: 'שים אותן למשמרת'. וכך היה מנהג חסידים ואנשי מעשה להכניס שערות קדושות אלו בין דפי ספרי קודש, וגם הוא ז"ל היה מניח את השערות הקדושות בתוך אחד הספרים אשר באוצר הספרים של רבינו.

עדה המצבה

- יג. נולד בסוואליווא ביום השבת פרשת עקב, כ' לחדש מנחם אב שנת ה'תרע"ב, לאביו הרב החסיד רבי עמרם שכינה שם כש"ב באותה עת (לאחר מכן עבר אביו לגור בעיר סאטמאר). לאחר פטירת זוגתו, נשא רבי משה בזו"ש את מרת בתיה בת מו"ה בנציון הכהן כ"ץ מעיר טעטש, ונולדה להם בת. נעקד"ה בשנות הזעם.
- יד. עדות נאמנה מפי הרב הישיש רבי מרדכי שרגא פייבל שאהנפעלד ז"ל, רב בקוי גארדענס, שהרה"ח רבי חיים בער התאכסן אז בבית אביו רבי שמואל שבת.
- טו. ואלו הטורים החרוטים על מצבתה: פ"ג. חשובה והגונה רכה וענוגה / יחידה לאבות' וצנועה במעשי' / הוי ואביו על שברון כל משפחתי / גדול הכאב עד אין לשער / ינחמם השם מאותו הצער / טור האבן הזאת למצבה יקימו / לקרובי שיבואו על קברה תפלה ירימו / מרת ח' גיטל ע"ה / בת הרבני המופלג מו"ה חיים דוב / גרינפעלד נ"י מק"מ מונקאטש צ"ו / בשנת כ"ד לחי' / נפטרה ביום כ"ה טבת תרצ"ח לפ"ק / תנ"צ'בה.
- טז. בשנת תשל"ז כשהכניס רבינו שליט"א את ספר תורה של הבעל שם טוב להיכלו (ביום א' גדול המועד סוכות), כיבדו רבינו לומר 'מזמור הבו לד' בני אלים', ורבינו עצמו אמר 'לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה'.
- יז. בענין גניזת שערות הזקן בספרים, מצאנו שהיו כאלו שהתרעמו על כך (ראה 'מאורי אור' חלק באר שבע, אורח חיים סימן כ"ד ויש מקפידים. מהדורא בתרא, אורח חיים סימן

סמוך להסתלקותו, כאשר חלה רבינו בעל 'דרכי תשובה' את חוליו האחרון אשר ממנו לא קם, קרא פעם לרבי חיים בער, כשבדידו הקדושות היו כמה שערות מוהדיקנא קדישא, ואמר לו: 'חיים בער! קח נא את אלו וצרת אותם בכנפך, עוד יהיה לך ריוח מה'.

רבי חיים בער במונקאטש
(אדר תרצ"ז)

כשמוע את הדברים הללו יוצאים מפום ממלל רברבן, שינה את דרכו, ותחת להטמינם באחד הספרים שבחדר רבינו כמנהגו תמיד, לקחם אתו עמו אל ביתו, וגזם למשמרת בין דפי המשניות אשר למד בהם בכל ערב טרם שכבו על מטתו.

חלפו עברו שנים רבות, רבינו בעל 'דרכי תשובה' עלה למרום לעדן גינתא, ורבי חיים בער המשיך לעמוד על משמרתו, וכמעשהו בקודש כן מעשהו במקדש, שהמשיך לשמש בקודש פנימה גם אצל רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. ובבוא הימים הנוראים הללו בשנת ה'תרצ"ז, כאשר רבינו היה מדוכא ביסורים רעים רחמנא לשיזבן, רבי חיים בער בעומדו לימין צדיק גם בימים קשים אלו, סיפר לרבינו, שבימים עברו גזו לשמירה כמה שערות מדיקנא קדישא של אביו רבינו הקדוש בעל 'דרכי תשובה', אשר קיבלם מידו בהזמנה מילתא באמרו לו בשעה שנתנם לו שעוד יהיה לו ריוח מזה, ושאל לרבינו, אולי אביאם כעת.

רבינו ה'מנחת אלעזר' נענה בהתפעלות ואמר, 'אכן גזזת שערות הקדושות של אבי, ואנכי לא ידעתי, לך והביאם אלי'.

כשקיבל רבינו את השערות הקדושות מידיו האמונות של המשב"ק, נשק אותם בהתרגשות גדולה, וכדרכו להטעים כל דבר עם סיפור ועובדא מתלמידיו הבעל שם טוב הקדוש, סיפר עובדא אודות שערות הדיקנא קדישא של רבינו אור שבעת הימים בעל שם טוב נבג"מ.

כעבור זמן קצר, קרא לו רבינו והשיב לו את השערות, ואמר לו: 'אם אבי אמר שעוד יהיה לך ריוח מזה, קחם לעצמך'. רבי חיים בער שהרגיש שזכה להחיות את נפש הצדיק, והיתה תקוותו איתנה שיהיו השערות לסגולה לרפואת רבינו, הפציר ברבינו שיואל לקחת ממנו שערות אלו, ושהוא נותנם לו במתנה גמורה בלב ונפש חפיצה. ברם לא אבה רבינו לשתות

מדם אשר עשה בנפשו, וסירב לקבל את שערות הקודש. רבי חיים בער ביטל רצונו מפני רצון הצדיק, ולקחם וחזר וגזם אצלו לשמירה.

והיה רבי חיים בער מוסיף לספר: בשנות הזעם שהיתי עם רעייתי בבודאפעסט, וכל ידידי ומכירי חפשו באותם ימים פתחי הצלה להמלט, זה בכה וזה בכה, אחד השיג לעצמו תעודות מזויפות, והשני הלך להתחבא בבתי החסות של מדינת שווייץ, וכדומה מדרכי ההצלה, אשר כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, אבל אני לא היו לי תעודות כלל, ולא שהיתי בבנין חסות של שווייץ, ולא דרשתי בעוורים ומצילים כלל. לא זו אף זו כי בכל יום ערב ובוקר אני מתהלך אל חצר בית ה' בהלכי בדרך להתפלל כאשר אנא עבד מקדמת דנא, ומעולם לא הפריעוני הרשעים ימ"ש, לא אותי ולא את זוגתי. ואני מאמין שכל זה היה לי בזכות שערות דיקנא קדישא של רבינו בעל 'דרכי תשובה', שאמרי לי ששערות אלו עוד יביאו לי ריוח, וכן החרה החזיק אחריו בנו רבינו בעל 'מנחת אלעזר'.

והוסיף רבי חיים בער לאמור: בכל ימי המלחמה שמרתי והחזקתי בשערות אלו, עד תום המלחמה, ולאחר שנשתחררה העיר, טרם נסיעתי מבודאפעסט סידרתי לעצמי את חפצי, ובתוכם היה ספר המשניות שבהם החזקתי השערות הקדושות הללו, ברם כאשר הגעתי לחוף מבטחים לאמריקא, נעלמו השערות הללו ולא ראיתים עוד. ותמיד הייתי מתאונן היכן נעלמו השערות, לקחתם הרוח ולא נמצאו, התעייף עיניך בו ואיננו. אין לי אלא לומר, שכפי הנראה, כל עוד שהייתי צריך להם לשמירה מן המזיקין, היו נמצאים אצלי, ומאחר שהגעתי לחוף מבטחים ולא הוצרכתי להם, הרי שחלפו הלכו כלא היו.

והיה רבי חיים בער מראה תמיד באצבעו בתוך המשניות ואומר, כאן היו מונחות שערות הדיקנא קדישא של רבינו בעל 'דרכי תשובה', אשר בזכותם ניצלתי מכל צרה וצוקה ופגע רב בעת המלחמה.

ופרח לו איש האמת

כאמור לעיל, החיים במדינת אונגארין התנהלו פחות או יותר על מי מנוחות תמידין כסדרן, עד יום ד"ך לחדש אדר שנת תש"ד לפ"ק, שאז נכנסו הגרמנים למדינת אונגארין, והתחילו להפק זממם הרע, כמו שעשו במדינות אחרות. והיה ראשית השחתתם בערי הפרוות ברחבי המדינה, לרכז את כל היהודים בגיטאות ולשלחם למחנות ההשמדה. בבודאפעסט עצמה בנתיים נשאר המצב על מכונו כבתחילה, וחיי היהודים התנהלו כסדרן, עד יום כ"ח לחדש תשרי שנת תש"ה, שאז החליפו הגרמנים את הממשלה

באונגארין, והעמידו בראשה את בן בריתם פערענץ סאלאשי, אשר היה מנהיג מפלגת 'צלב החץ', ונדעו בשמם לשמצה כ'נילאשעס'. סאלאשי הורה לאנשיו לבצע פרעות ביהודים, ובעידודו שוטטו קבוצות של פורעים צעירים ה'נילאשעס' ברחובות ושווקים, ושפכו דם נקיים, ונאקת חלל נואקים, יהודים רבים נחטפו והציעו אותם לעבר נהר הדונא שעבר בתווך בעיר בודאפעסט, ושם העמידו אותם על שפת הנהר, וירו בהם כשהם נופלים לתוך הנהר רחמנא לילצן, ונרצחו שם כשני רבבות יהודים, ארץ אל תכסי דמם.

ביום י"ב לחדש כסלו שנת תש"ה יצאה הפקודה להקים געטא גם בעיר הבירה בודאפעסט. כל יהודי העיר נדחפו לגעטא צר שהכיל רק כמה רחובות בודדים, ומאז התרבו הפרעות ביותר. יום אחד – סיפר רבי חיים בער – התקיימה אקציא קזאת בגעטא, והנילאשעס חטפו אותו יחד עם זוגתו מרת בילא, והציעו אותם בתוך שאר היהודים אל עבר הנהר הנזכר. אך לפתע פתאום הגיח קצין אחד משום מקום, והתחיל לצעוק עליהם, מה אתם עושים פה, בואו מיד אתנו, ומדי דברו לקחם החזירים אל גבולות הגעטא. עם הביאו אותם אל הגעטא, פרח לו אותו קצין, לעומת שבא כן הלך, ולא נראה קודם ולא לאחריו. והיה רבי חיים בער אומר, שודאי היה זה רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ אשר הגיע ממרום להציל אותו ואת זוגתו ממוות לחיים".

יהי אחרי המגפה

כאשר הסתיימה המלחמה הנוראה, והעיר בודאפעסט שוחררה על ידי צבא רוסיא בתחלת חדש שבט שנת תש"ה, המצב החומרי בעיר לא השתפר בהרבה, העניות והמחסור הורגשו בכל פינה באופן נורא, ואם כי חיי הדת התחילו לחזור כמקדם, עדיין פחדו מפני הבאות, יען כי הרוסים רודפי הדת שלטו בעיר, והעתיד מי ישרונו, וכולם חששו כי לאט לאט יתחילו להכניס את שיטת הכפירה שלהם, ויצרו את חיי היהדות, וכמו שאכן היה בהמשך בתקופה קצרה.

או אז קם רבי חיים בער ועזב את העיר בודאפעסט, והתחיל לנדוד בטלטולי דגברא בדרך ארוכה כדי להימצא בחברת יהודים יראים ושלמים, חסידים ואנשי מעשה, ומצא את שאהבה נפשו בעיר טעמעשוואר במדינת ראמעניא אשר נותרה לפליטה, מאחר שהנאצים לא נכנסו אליה, ולפיכך נותרה שם קהילה פעילה, ושם (במחוז פאבריק-שטאט) גר ידידו משכבר הימים, ה"ה הגה"צ רבי חיים שלמה הורוויץ זצ"ל אב"ד סטריזוב, ש"ב של רבינו בעל 'מנחת אלעזר' ואשר הסתופף בצל קדשו כל הימים. רבי

INTERNATIONAL REFUGEE ORGANIZATION AUSTRIA	
STATISTICAL CARD	
1. NAME: BEER, CHAIM	2. SEX: M
3. SURNAME: BEER	4. MARITAL STATUS: M
5. DATE OF BIRTH: 18.8.89	6. RELIGION: J
7. PLACE OF BIRTH: U.S.S.R.	8. NO. IN FAMILY UNIT: 1
9. PRESENT CITIZENSHIP STATUS: U.S.S.R.	10. PRINCIPAL LANGUAGES SPOKEN: Yiddish, Russian
11. TRADE OR OCCUPATION: None	12. DATE DETERMINED REFUGEE: 22.7.1938
13. DATE OF ENTRY INTO AUSTRIA: 10.10.1938	14. DATE ADMITTED TO C & H: 10.10.1938

כרטיס רישום בודאפעסט ממרת בילא ע"ה

הגאון בעל 'מוכבי יצחק' קודם שנות המלחמה

האדמו"ר מסטריוב כנראה בטעמעשוואר

מכתב מרבי חיים בער ז"ל בשליחות הקודש

ורס, אך כבר דשו בה רבים, והוא מנהג קדמון – [ויש המציינים את זכרו אצל הראשונים, ראה 'שיטה מקובצת' מסכת זבחים (יח, ב אות כה)] – ובפרט אצל הגזירה כחומרת האר"י הח"י שלא לעקור שער הזקן כדי שלא לפגום הצינורות (ראה 'לקוטי מהרי"ח', סדר קביעות עתים תורה ביום). וראה באריכות שו"ת 'בית ישראל' (עדעלין) חיו"ד, סימן קלז באריכות.

יח. ראה מה שהארכנו בזה בסדר שנה האחרונה השלם (מאמר בחדש זיו, אות לו בהג'ה).

יט. מזכרונות הרה"ח רבי ישעיה ראטה ז"ל (בן העסקן הנודע רבי חיים ראטה מפעסט ז"ל), אשר רבי חיים בער סיפר לו סיפור זה כמה פעמים.

רבי חיים בער מתלווה אל כ"ק מרן רבינו שליט"א בבחרותו, בסעודת הילולא קדישא ב' סיון תש"ך, מימין נראה גם ש"ב רבי מרדכי גליקמאן ז"ל

הברית, נסע רבי חיים בער ז"ל ואתו עמו הרה"ח רבי יוסף בנימין וויליגער ז"ל, נסיעה של שעות ארוכות לעיר קליוולנד לקבל פניו, והתחיל לאסוף מעמדות כדי להחזיקו ולהחיותו, וכן לאחיו הרבנים ז"ל ושליט"א. וכן כאשר עבר רבינו ללמוד בעיר מאנסי, היה מזמנו לשהות בצל אנ"ש בוויילאמסבורג, לשבת בראש המסובים בשבתות ובסעודות מלוה מלכה.

כשנתמנה כ"ק מרן רבינו שליט"א להמשיך מורשת אבותיו הקדושים, שב רבי חיים בער לשררה שהיה בה, ושב לעמוד על מעמדו לשרת בקודש, לחלק שיריים בעת עריכת השלחנות, וכיוצא בזה מעניין הגבאות והשירות אשר לפני ה'. ואף בהיותו כבר זקן מופלג, יתר מבן תשעים שנים, כאשר הגיע עת דודים באמירת דברי אלקים חיים בעת עריכת השלחן, היה רבי חיים בער נעמד על רגליו כחד מן קמאי אף במרומי גילו, באומרו: 'ווען די רב זאגט תורה, דארף מען שטיין'". ואם היו אי אלו שלא השתתפו בשלימות בעריכת השלחנות בלילי שבתות, היה מעוררם ומזרזם

**רבי חיים בער ז"ל
(תשכ"ב) תמונת אורחות**

שם התקיים בית המדרש עד שנת תשכ"ז, או אז עבר למקום גדול ומרווח יותר ברחוב הופפער, ושם ישכון כבוד בארץ עד היום הזה.

מעתיק השמועה

בהיותו קרוב לרבנותיו הקדושים כאמור, זכה להיות עד נאמן ומקור ראשון למאות עובדות והנהגות אשר ראו עיניו ולא אחר, וכל ימיו היה מגדולי מעתיקי השמועה. שמועות אלו אשר קבלם, הנחיל והעביר לדורות הבאים בנאמנות ודייקנות נפלאה, ודלה והשקה ממה שראה ושמע אצל רבותיו הקדושים נבג"מ, וממה שקיבל מפייהם: מנהגיהם, נוסחאות התפלה וסדרי הניגונים, סיפורי קודש מצדיקי אמת, וכל עניני תהלוכותיהם בקודש, וממנו יסוד ופנה. והרבה פעמים כשהיה מספר סיפורי קודש, והיו אומרים לו השומעים שסיפור זה כבר מודפס בספר 'בית שלמה', בספר 'תולדות רבינו', ב'סדר שנה האחרונה', או בספר 'דרכי חיים ושלום' וכדומה, היה אומר בדרך צחות, שהוא לא צריך לכל ספרי התולדות, כי הוא מרא דעובדא, מקור ועד נאמן בעצמו לכל המתרחש, שהוא בעצמו שמעם או שהיה נוכח בעת סיפור הדברים וכו'.

והיה אומר, שהרבה פעמים אף רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ היה שואל לספר דברים ששמע או ראה אצל אביו רבינו בעל 'דרכי תשובה', בהיותו מקור לא אכזב, וסמך ידיו הקדושות עליו שמספר ומוסר הדברים בנאמנות ובדייקנות.

בית צדיקים יעמוד

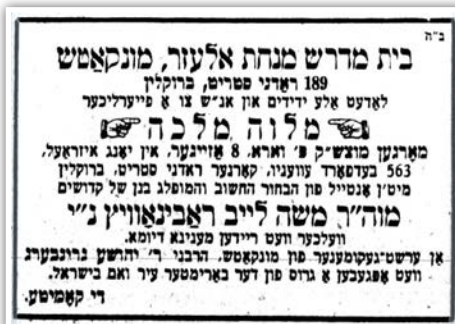
כשבא כ"ק מרן רבינו שליט"א בבחרותו לארצות

חיים בער הגיע לטעמעשוואר בחדש אב שנת תש"ה, ושם היה שכן טוב בחצר אחת עם הרב רפאל הורוויץ ז"ל בן הרב הנזכר, ועם הרב יעקב שמעון דאכנער ז"ל מבערהאמעטה, ועוד. וקבע את מקומו בבית מדרש 'דברי חיים' שהתנהל בנשיאות הרב מסטריזוב הנזכר, והתפלל שם במשך כל ימי שהותו בטעמעשוואר.

רבי חיים בער שהה בטעמעשוואר עד שנת ה'תש"ח. בשנה זו, השתלטו הקאמאניסטען על מדינת רומעניא, והחלו לרדוף את שלומי אמוני ישראל אשר נותרו איתנים באמונתם, או אז עזבו הרבה מהיהודים את העיר טעמעשוואר, והקהילה התחילה מעט מעט להתפורר, ובאותה שנה עזב גם רבי חיים בער את המקום ועבר למחנה העקורים (ד.פ.י.) בעיר זאלצבורג, שבמדינת עסטרייך, שם כיהן באותה תקופה כאב"ד אחד מחשובי תלמידי רבינו, ה"ה הגאון הנודע רבי יצחק שטערנהעלל ז"ל בעל 'כוכבי יצחק' (שלימים כיהן כאב"ד קהל שארית הפליטה בעיר באלטימאר). רבי חיים בער וזוגתו התגוררו שם בזאלצבורג לכמה שנים, עד שהצליחו לסדר לעצמם הניירות להגר לארצות הברית.

בארץ שלום אשר בה יבטח

בשנת תש"י, ביום ג' שנכפל בו כי טוב, ט"ז לחדש אלול, הגיע רבי חיים בער לחוף מבטחים בארצות הברית. עם הגיעו, לא השגיח על כסף וזהב, אלא חכם לב יקח מצוות, ומן הדברים הראשונים אשר עשה היה, כי אזר כגבר חלציו לקבץ ולרבץ עם שרידי חרב, לייסד בית המדרש לתורה ולתפלה על שם רבותיו הקדושים נבג"מ אשר מהם לא מש כל ימי חייו. וכמו שכותב ב'דברי המוציא לאור מחדש' לספר 'אות חיים ושלום' (ברוקלין תש"י) אשר השתדל בהוצאתו לאור עולם: "יתברך השומר ויתעלה המציל שהראני או"ת חסדו גם לי, אשר נשארת חיי"ם אחר הרציחה הנוראה של אחינו בית ישראל על ידי הארורים, ושלום" היה לי אחר ימים של צער בחדסי השם יתברך. אך לא בזכותי, רק עמדה לי מה שזכיתי להסתופף בצל קדשם של קדושי עליון, ועוד בימי ילדותי הייתי בבית הגאון הקדוש בעל דרכי תשובה ז"ע, אשר כמעט בביתו נתגדלתי, ואחר כך יצקתי מים על ידי בנו הקדוש בעל מנחת אלעזר ז"ע, ושמשתי אותו עד עלותו בסערה השמימה. וגם כאשר נסע לארץ הקודש בשנת תר"ץ היה חלקי בין הנוסעים עמו". וכן סייע בהדפסת הספר הקדוש 'תפארת בנים' על התורה ומועדים (ירושלים תשמ"א).

כ"ק מרן רבינו שליט"א בבחרותו בראש המסובין

חנוכת בית המדרש 'מנחת אלעזר מונקאטש' (תשכ"ו)

בית מדרשינו ברחוב מארסי

בית מדרשינו ברחוב ראדני

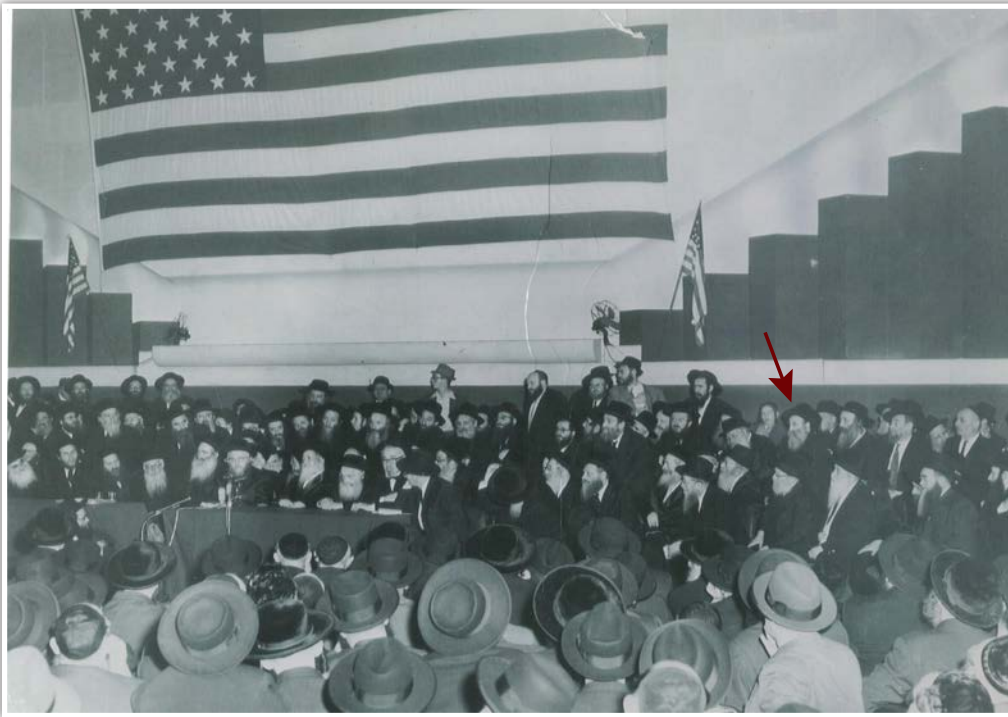
כ. על פי 'כתובה דאירכסא' שנערכה ביום רביעי, ראש חדש אב ה'תש"ה לפ"ג, וחתומה על ידי הגה"צ רבי חיים שלמה הורוויץ זצ"ל אב"ד סטריזוב.

כא. הגה"צ מזאליזשא שליט"א מסר לנו, אודות אדיקותו של רבי חיים בער במנהגי מונקאטש דבר יום ביומו. כפי האמור התפלל רבי חיים בער בבית מדרשו של אביו בטעמעשוואר, ובכל ימים הנוראים, ראש השנה ויום הקדוש ויום הושענא רבא נהג עצמו הגה"צ מסטריזוב במנהגי רבו רבינו בעל 'מנחת אלעזר', ברם כשהגיע להקפות נהג כמנהג זקינו הה"ק מצאנז, או אז נצטער רבי חיים בער וספק ידיו, ולא נחה דעתו, שלא יצא לו להתנהג במנהג ההקפות כמנהג מונקאטש, כפי אשר היה באמנה אתו כל הימים.

כב. ראה לשון הג"מ יצחק צני סופר אב"ד דקהל יראים טעמעשוואר בספרו 'מספר הסופר' (חאר"ת. סימן ג'): "הנה אני כותב שורות אלה בשנת תש"ט, בזמן שרבים מבני קהלתנו כבר עזבו את המדינה, ונשארו מעט מהרבה, זורים מושלים בנו, וסכנה גדולה מרחפת על פני היהדות החרדית שלא יבולע חלילה כל הקודש לנו, הוא יתברך שמו יהיה עמנו".

כג. לפי המסמכים נרשם בזאלצבורג ביום י"ט לחדש טבת שנת תש"ח.

כד. תרגום: כשהרבי אומר תורה, יש לעמוד.

במחיצת הרב הקדוש בעל 'דברי יואל' מסאטמאר ז"ע
בין גדולי הרבנים בכינוס הכללי של 'התאחדות הרבנים' בסט. דזשארדזש האטעל (סיון תשכ"א)

הארמו"ר מוויזשניץ
בארה"ב (תשי"ד)

הארמו"ר מפאליטשען

הארמו"ר מקאלוב

היולות רבינו בעל 'דרכי תשובה' נבג"מ, היה מתכבד שם בזמור לרגל ההילולא. וכן כיבדו המועד פסח, וכן כיבדו כמה פעמים להתפלל לפני התיבה תפלת מוספין. ויסופר, שפעם אחת ביום שבת קודש לעבור לפני חיים בער בבכיות 'תקנת שבת', סובב הה"ק מסאטמאר כסאו לצד, והביט עליו כל משך התפלה. ותמיד היה מתעניין אצלו על מעשי רבו. וכ"ק רבינו שליט"א אומר תדיר, שהרב הקדוש מסאטמאר אמר לו כמה פעמים, ש'רבי חיים בער, איז א גרויסער עהרליכער יוד'.

כן זכה רבי חיים בער לכבוד מלכים יחלו אצל האדמו"ר בעל 'אמרי חיים' מוויזניץ, שהיה הולך אליו כמה פעמים בעת ששהה

לנהוג באדמו"רות או לאחר שעבר רבינו שליט"א לגור בבארא פארק, היה הולך לאחד משאר הצדיקים הדרים בעיר (וראה להלן).

פזר נתן לאבינוים

וכשם שהיה גדול בעמוד העבודה ובעמוד התורה, כך היה גדול בעמוד החסד, וצדקתו עומדת לעד, בעין יפה ובהפלה יתירה, ביד רחבה ומלאה, תמידין כסדרן. שדרכו היתה לדלג על ההרים, לאסוף מיד נדיבי עם, ופרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, על מנת לחלקם לצדקה, לעזר וסיוע למשפחות נצרכות, והכל בהצנע לכת ובלא יודעים. כמו שראה אצל רבו – רבינו בעל 'מנחת אלעזר' שהיה מחלק כל מעותיו לצדקה עד בלתי השאיר לו שריד, עד שהיה צריך ללות מאחרים מעות לצורך צדקה.

ומסופר שבסוף ימיו של רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ, היה צריך פעם אחת לנסוע לעיר בודאפעסט לדרוש ברופאים, ולא היתה ידו משגת לכלכל הוצאות הנסיעה והרפואה, יען שחילק כל כספו לצדקה, וכשראה רבי חיים בער הדבר, מגודל מדת הצדקה שהיתה מושרשת בלבו, הוציא על אתר מכיסו סכום גדול של כמה אלפים קראנען (מטבע טשעכי) שאסף וקבץ אצלו יד על יד ירבה, ואף שהיה זה כל הונו, נתנו לרבו להוצאות הדרך.

כבוד חכמים ינחלו

חיבה יתירה נודעת לו אצל צדיקי דורו, ובמיוחד זכה לחיבה יתירה אצל הרב הקדוש בעל 'דברי יואל' מסאטמאר זצ"ל, אשר הרבה ללכת אליו. וכאשר היה הולך להשתתף בשלחן הטהור בליל שני דחג הסוכות,

על הדבר, שמדרכי החסידות להתאסף יחד. וכשיסד רבינו שליט"א את ישיבת 'מנחת אלעזר' לשם ולזכר זקינו הקדוש נבג"מ, כתת רבי חיים בער רגליו לקרוב ולרחוק, לעורר לב נדיבי עם מאנשי שלומינו לתמוך בעין יפה, כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

אף כאשר רבינו שליט"א עקר רגליו מבית רעיו, והלך באשר ימצא, מוויילאמסבורג לבארא פארק, ויגר שם, אחז חסיד דרכו, ולא החסיר שנה אחת לחסות בצל הקודש בימי ראש השנה ושמחת תורה, וכן בשבתות מיוחדות, כשבת חנוכה או ארבע פרשיות, ואף בהיותו זקן מופלג, לא יחסר המוזג"ה.

בן המתחטא

כפי אשר הזכרנו, נוסח התפלה שהתפללו בו רבותינו וניגוני קדשם, הכל היה שמור על לוח לבו, והיה מתפלל לפני העמוד בנוסח המדויק ובתנועות הקודש של רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ. ואם היו חוזים שהתפללו לפני העמוד ולפעמים שינו את התנועה, או הניגון היה שלא בדיוק, היה מעוררם על כך. והיה עובר לפני התיבה בתמידות כשליח ציבור. בשנים הראשונות התפלל בימים נוראים כש"ץ בתפלת המוספים, והרב החסיד רבי שלמה גאלדשטיין ז"ל מושב"ק עמד לצדו כש"ץ בתפלת שחרית. ולאחר שנתמנה כ"ק מרן רבינו שליט"א לשרת בקודש, והתחיל להתפלל כש"ץ תפלת המוספין, עבר רבי חיים בער להתפלל שחרית, וכן על פי רוב עבר לפני התיבה בסליחות לערב ראש השנה, מלבד עוד זמנים שונים כפי אשר השיגה ידו.

תפלתו היתה בהתלהבות עצומה, ממש על דרך 'כל עצמותי תאמרנה', מדי יום ביומו לפני ה' ישפוך שיחו בהתרגשות עצומה ובעינים זולגות דמעות, ולבו כמים ישתנף נוכח פני ה', בעבודה שבלב זו תפלה ובהרמת קול אשר עורר כל שומעיו. ויסופר, שבראש השנה אחר שגמר להתפלל בעת ההפסקה כנהוג, היה חוזר לבית האכסניא להחליף כל בגדיו מכף רגל עד ראש, מפני שהיו ספוגים במים.²

אשמורות קדמו עיניו

מלבד שימושה של תורה, לא נתרפה מלימודה, ובכל לילה היה מאחר לעלות על יצועו עד לשעות המאוחרות, במעטו בעסק הגשמי ובריבוי בעסק התורה. בליל ששי היה לומד ספרי חסידות, והיה גומר בכל שבוע ספר אור החיים הקדוש, ספר קדושת לוי, ספר באר מים חיים, על אותה הפרשה, וכן ספרי רבותינו הקדושים נבג"מ, ולא היה נח על משכבו עד שלא כילה ללמוד את דברי תורתם עד תומם. ואם לפעמים נתאחרה השעה, היה מסיימם בליל שבת קודש קודם קידוש. ותמיד היה זה כשעתיים או שלש אחר חצות הלילה, וכשמחברתו היתה מעירה לו שכבר מאוחר, ולמה אינו עולה כבר על יצועו לנח, היה אומר לה בשם רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ שהיה דרכו לומר, שלנח ייה זמן לאחר מכן...

בליל שבת קודש אחר סיום סעודת חקל תפוחין, לא היה קיים אצלו המושג לעלות על יצועו, כי תמיד היה יוצא מביתו להשתתף בעריכת השלחן אצל כ"ק מרן רבינו שליט"א, וקודם שהתחיל רבינו

כה. והיתה אכסנייתו תמיד בבית הרבני החסיד רבי יונתן בנימין פליישמאן ז"ל (נפטר ביום כ"ג לחדש כסלו שנת תשס"ג לפ"ק), ויזכר לטובה על שהיה דואג לצרכיו תמיד.

כו. וראה קונטרסי 'עולת שבת' ה'תשנ"ה (מלוה מלכה פרשת בשלח, אות ג): "הזמן גרמא לספר מה ששמעתי מהרה"ח ר' חיים בער ז"ל, שראה הרבה פעמים אצל כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל 'דרכי תשובה' ז"ע [ולפעמים ראה כן גם אצל כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע], כשהיה מתפלל לפני העמוד בימים נוראים, והיה מעיין בסדורי האר"י ז"ל, ובתוך כך היו שרים המשוררים, והיה אם נראה לו שאין המנגנים שרים את הניגון כראוי וכנכון בדיוק, היה מראה ומרמז בידו הקדושה שרצונו שיתקנו הניגון". וראה שם מה שהאריך בביאור הענין.

כז. מפי עד ראייה, מו"ה טוביה פליישמאן ה"ו.

מקום מנוחתם של רבי חיים בער ז"ל וזוגתו מרת ביילא ע"ה
בבית החיים דקהילתנו הקדושה

מטתו הונסה אל היכל בית המדרש מנחת אלעזר בווליאמסבורג – בית המדרש אשר טפח ורביץ ובנה ובו התפלל כל ימיו, ויסיפידו אותו הרבנים הגאונים שליט"א ז"ל, כשרבינו שליט"א עומד בראש המספידים בדמועות שליש, ובתוך הדברים אמר רבינו מנחם לבו, שבפטירתו מרגישים שנפטרו אתו עמו כל רבותינו הקדושים, כי כל זמן שהוא היה קיים 'האבין זי' נאך אויכט מיט געלעבטליך, וכעת חסרנו כל אלה. ובא השמש, ואל מקומו שואף זורח, מקום משכן רבותינו הקדושים ששירת אותם בנאמנה בחיים חיותו.

הובא למנוחות סמוך לקבר זוגתו ע"ה, במקום שכרה לו בבית החיים הנזכר, בנוכחות כ"ק מרן רבינו עט"ר שליט"א, בראשות קהל רב מאנשי שלומינו, ובהשתתפות צעירי הצאן ילדי התלמוד תורה, שעל פי פקודת רבינו שליט"א, באו מבארא פארק לווליאמסבורג לחלוק לו כבוד האחרון.

זכרו הטוב לא ימוש מלבנו לעולמים.^כ

שערים מספרי רבותינו הקדושים עם חתימת רבי חיים בער ז"ל

עזר כנגדו

בשנת תשל"ח ביום ט' לחדש מרחשון ערב שבת קודש פרשת 'לך לך' מארצך, חרב עליו עולמו, בפטירת זוגתו הנאמנה אשר עמדה לצדו במסירות יותר משבעים שנה. הלווייתה רבת המשתתפים התקיימה בווליאמסבורג, כשכ"ק מרן רבינו שליט"א עומד בראש המספידים ומבכה מרה את גודל האבדה. בדברי ההספד, ביטא רבינו את גודל התמסרותו והתמסרות בעלה וכל פועלם להנציח את שם מונוקאטש ולהעביר שם תפארתה ויקרת גדולתה לדור הבא. היא הובלה לקבורה בבית החיים דקהילתנו בניו דזשערסי.

מני אז ואילך שנפטרה עליו אשת נעוריו, נחלש רבי חיים בער והזדקן, והיה צריך כבר לעזרת הזולת, ברם כמה שיכול היה מתאמץ להמשיך לעמוד על מעמדו לנהל סדר יומו עד זקנה ושיבה. אחר ראש השנה שנת תשמ"ה נחלה בדלקת ריאות, ומצבו התדרדר עד שהוצרך להתאשפז בבית החולים, שם נזדקן ביסורים עד יום מותו ביום שבת קודש, ח' לחדש מרחשון שנת תשמ"ה לפ"ק, לסדר 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך', ועלה ונתעלה 'לארץ אשר אראך' – ארץ העליזות. בחייהם ובמותם לא נפרדו, ונפטר יום אחד קודם יום פטירת מחברתו עליה השלום.

כבוד גדול עשו לו

כבוד גדול עשו לו במותו, ציבור גדול מאוד בא לחלוק לו כבודו האחרון. הלווייתו התקיימה ממחרת השבת יום א' לסדר 'ואברהם שב למקומו',

בארצות הברית^כ, והיה דרכו לבוא אצלו לסעודת צפרא דשבתא, והיה האמרי חיים נוהג לכבדו למסור מדברי תורה ששמע אצל רבותיו. או אצל האדמו"ר בעל 'חקל תפוחין' מקאלוב שהיה הולך אצלו הרבה בלילי שבתות. וכן אצל הרבנים הגאונים הצדיקים שהסתופפו בצל קדשם של רבותינו, כמו הגה"צ רבי אלעזר שפירא אב"ד קיוויאשד זצ"ל, שגם אצלו היה הולך הרבה בלילי שבתות, ושימש גם אצלו כבעל מקריא בראש השנה. ואצל הגה"צ רבי שמעון ישראל פאזען אב"ד שאפראן זצ"ל, וכמו שסיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א, שהגה"צ משאפראן היה עולה אליו בערב יום הקדוש לאחר הטבילה במקוה, כדי להתברך אצלו בברכת השנים. והיה אומר, שכאשר הוא רואה את רבי חיים בער, הוא מקבל הרהור תשובה^כ. וכן כשבא לפעמים רב האי גאון וצדיק מפורסם, חו"פ, האדמו"ר רבי אלעזר טווערסקי מפאלטישען זצ"ל לעשות את השבת בעיר ווליאמסבורג, היה רבי חיים בער בא אצלו בליל שבת, והוא לעומתו ברוך יאמר לכבדו מאוד, כראוי לאיש מסויים ונכבד כמותו.

א גבאי א חסיד

התקשרותו לרבו – רבינו בעל 'מנחת אלעזר' היתה לשם דבר, לא עבר עליו יום אחד שלא הזכיר ענינים ועובדות מה שחזו עיניו הוא ולא אחר, ואף כשהיה רק נזכר מרבו היו עיניו זולגות דמועות, בכל ענין ודבר היה נזכר עובדא מה שסיפר רבינו או דבר שראה אצלו. ואף בחתימתו, לא חתם את שמו בשם משפחתו 'גריןפעלד', אלא היה חותם 'חיים דוב מונוקאטש', כי אכן כן, 'מונוקאטש' היתה חלק משמו, בשר מבשרו ועצם מעצמו.

גודל התקשרותו היה לפלא אצל כל רואיו, וסיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א, שפעם אחת בהיותו אצל מורו ורבו הרב הקדוש בעל 'דברי יואל' מסאטמאר בליווי רבי חיים בער, ונסתובבה השיחה אודות רבינו בעל 'מנחת אלעזר', ורבי חיים בער דיבר בהתרגשות גדולה ובדביקות, ענה ואמר הרב מסאטמאר לרבי חיים בער בדרך צחות, שמאמר העולם הוא, ש'גבאי אינו חסיד', וכאן אני רואה מהלך אחר. ענה רבי חיים בער: 'אין לי מהלך אחר, היה לי רבי אחר'. כשמונה זאת, שאל הרב מסאטמאר 'דהיינו?', הסביר רבי חיים בער, שסיבת הדבר שגבאי אינו חסיד, ושאר הציבור כן, כי הציבור רואה את האדמו"ר רק ברבים בעת עוסקו בעבודת ה', ומתפעלים מעבודתו ומדרגותיו, אבל גבאי רואה את הרבי גם בחדרי חדרים כשעוסק במילי דעלמא, ולכן לא תמיד נשאר חסיד... אבל אני הצעיר זכיתי לראות את מורי גם בחדרי חדרים, ודוקא בגלל כן נהייתי לחסיד גדול יותר... ונתפעל הרב מסאטמאר מדברים אלו מאוד.

כח. האדמו"ר מוויזניץ שהה בארצות הברית תקופה ארוכה בשנת תשי"ד (הגיע לשם בראש חדש שבט ושהה שם עד אמצע חדש אייר). וכן בשנת תשי"ז (הגיע באלול תשי"ז עד שבט תשי"ח).

כט. ראה להלן במדור 'ספרי שפירין', מילי דהספידא.

ל. הנה מקום אתנו בזה, להזכיר את שמות האנשים שהתמסרו תמיד בעד רבי חיים בער ז"ל וזוגתו ע"ה, בפרט בשנות זקנותם, למען לא יחסר המזג בביתם. תמידין כסדרן, ה"ה הרה"ח רבי יצחק מנחם (מענדל) זופניק (נפטר ביום כ"ה לחדש טבת שנת תשע"ה) וזוגתו מרת רבקה ע"ה (נפטרה ביום ח"י לחדש אייר שנת תשע"ז) ובני ביתם. הרה"ח רבי מנחם מאניש ווייס ז"ל, (נפטר ביום ז"ל לחדש תשרי שנת תשס"ה) ועוד מאנשי שלומינו, ישלם ד' פעלם ותהי משכורתם שלימה.

לא. תרגום: כל הימים אשר היה חי, גם רבותינו המשיכו לחיות אתו יחד.

לב. תודתנו נתונה לכל אלו שסייעו בעדנו ומסרו לנו מזכרונותיהם איש איש כפי משא זכרונם. ברכותינו שלוחות למולם, שעוד רבות בשנים יגובו בשיבה טובה דשים ורעננים, ויזכו לראות בני שלשים ורבעים הולכים בדרך התורה כמסורת רבותינו הקדושים, ויתברכו מטוב הגנוז לצדיקים ליום אשר ה' עושה.

מילי דהספידא

הספד מר שנשא כ"ק מרן רבינו שליט"א

לפני ממתו של הרב החסיד רבי חיים דוב גרינפעלד ז"ל

יום א' פרשת וירא, ט' לחדש מרחשון שנת תשמ"ה, בבית מדרשינו בויליאמסבורג

שטייט אויף זיי, די אנשי חסד, די חסידים ואנשי מעשה האט מען אונז צוגענומען, ממילא איז באין מבין, ס'שוין צווישן אונז נישט געבליבן קיין מבין, ס'צווישן אונז שוין נישט געבליבן ווער ס'זאל פארשטיין, ווער ס'זאל משיג זיין, ווי א דור זעהט אויס אז מפני הרעה נאסף הצדיק.

רבי חיים בער זאל זיין א מליץ יושר, קען מען זאגן, ביי אים איז נישט דורך געגאנגען א טאג, א רגע, ער זאל מסיח דעת זיין פון די צדיקים, ערב ובוקר וצהריים, ער האט אנגעהויבן צו שמועסן פון די הייליגע מנחת אלעזר איז אויף יעדן געפאלן א פחד, ס'נישט געוועהן אמאל ער זאל רעדן פון מנחת אלעזר ער זאל נישט מוריד דמעות זיין, צו איז דאס געוועהן אז ער האט נאכגעזאגט א תורה, צו ער האט נאכגעמאכט א תנועה. אונז שטייען מיר דא אין דעם בית המדרש, וואס אין דעם בית המדרש קען מען זאגן 'אבן מקיר תזעק' (חבקים ב, יא), די שטיינער שרייען, פארוואס שרייען די שטיינער? פון ווי האט דער שטיין דער כוח צו שרייען? נאר די שטיינער דא זענען אנגעזאפט מיט די תפילות, די ווענט זענען אנגעזאפט מיט די בכיות, מיט די תפילות וואס רבי חיים בער האט דא די אלע יארן געדאווענט, ווען ער האט נאכגעמאכט די תנועות פון די צדיקים וואס ער האט געקענט, מ'זאל נישט חלילה משנה זיין א מנהג, 'כותלי בית המדרש יוכיחו' (בבא מציעא נט, ב).

נאך די מלחמה, איז רבי חיים בער געבליבן טאקע משיירי כנסת הגדולה. אין פרקי אבות שטייט (פ"א, מ"ב), אז שמעון הצדיק איז געוועהן משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, וואס פלעג ער זאגן, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. דאס

מיר דעמאלטס געזאגט די ווערטער: איך קוק אן דעם רבי חיים בער'ן האב איך א הרהור תשובה, איך קוק דער צורה – איך דערמאן זיך ווער דער רבי חיים בער איז, דאס איז ביי מיר א הרהור תשובה.

[הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיהו נז, א)].

מה נאמר ומה נדבר, דאס איז געוועהן אידן פון די פריערדיגע דורות, וואס זיי האבן געזאגט אז [ווען] זיי זעהען רבי חיים בער, האבן זיי א הרהור תשובה, וואס זאלן מיר אונז זאגן, יתמי דיתמי בעקבתא דמשיחא, דער אויבערשטער האט אונז א חסד געטוהן, ער האט אונז איבער געלאזט משיירי כנסת הגדולה, מ'זאל קענען ווייזן... ס'זאל זיין א מציאות אז ס'זאל זיין א דור וואס 'הצדיק אבד', וואס מ'ווייסט שוין נישט דאס ענין פון אמת'דיגע צדיקים אמתיים, וויאזוי דאס זעהט אויס. ס'שוין נישט נאר ס'ווערט נסתלק ערליכע אידן, נאר דער גאנצער מושג 'הצדיק אבד'.

פרעגט זיך די קשיא, וויאזוי קען זיין אזא מציאות, אז ס'זאל זיין אזא חשכות בעקבתא דמשיחא, אז ס'זאל זיין הצדיק אבד און פון דעסטוועגן ואין איש שם על לב, קיינער בארעכנט זיך נישט ווי מ'האלט, וואס וועט מיט אונז זיין, קיינער מאכט נישט א חשבון הנפש וויאזוי זעהן מיר אויס!

זאגט ער, דאס איז די טעם – פארוואס איז דאס אז אין איש שם על לב?! ווייל ואנשי חסד נאספים, מ'נעמט אונז צו די פאך אנשי חסד וואס מיר האמיר געהאט, מיר האמיר אין די לעצטע צייטן פארלוירן די גרעסטע עמודים וואס דער וועלט

שלמה המלך זאגט אין קהלת (ד, ב): וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכָּבֹד מָתוּ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הָמָּה חַיִּים עַדְנָה, ברויך מען צו פארשטיין די כפל הלשון, ער זאגט שוין 'ושבח אני את המתים', וואס דארף ער צו זאגן, 'אשר כבר מתו'? ער זאגט 'מן החיים', וואס לייגט ער צו 'אשר המה חיים עדנה'?

נאר, מורי ורבותי, אונז זעמיר שוין פון די יונגע דורות, פון די היינטיגע דורות, ווי קענען אונז זיין משבח את המתים אשר כבר מתו, וויאזוי האבן מיר די זכיה משבח זיין די צדיקים פון די פריערדיגע דורות, וואס בשעת אונז זעמיר געקומען אויף דעם עולם, איז כבר מתו, זענען זיי שוין נישט געוועהן אויף דעם עולם.

נאר, דאס האבן מיר צו פארדאנקן מן החיים, פון דעם חיים וואס ביי אים, אשר המה, וואס די פריערדיגע צדיקים זענען ביי אים קיינמאל נישט געשטארבן, ס'דא אזעלכע וואס זענען בחיים, וואס אשר המה זענען זיי נאך חיים עודנה.

מורי ורבותי, ווילאנג רבי חיים בער האט געלעבט, האט די הייליגע שם שלמה געלעבט. ווילאנג רבי חיים בער האט געלעבט, האט די הייליגע דרכי תשובה נאך געלעבט אויף דעם עולם. ווילאנג מ'האט געזעהן רבי חיים בער'ן, האט מען פאר זיך געזעהן דעם הייליגן מנחת אלעזר.

נישט נאר אונזערע דורות, איך געדענק נאך מיט אסאך יארן צוריק, ווען איך בין נאך געוועהן יונג, האב איך ביי רבי חיים בער געגעסן די ערב יום הקדוש'דיגע סעודה, אינמיטן די סעודה איז ארויף געקומען די שאפראנ'ער רב זי"ע, געקומען שוין פון די מקוה ערב יום הקדוש, ער איז ארויף געקומען די טרעפ צו רבי חיים בער'ס דירה אנוואונטשן, האט ער

ענין קען זיין, די נייע דורות, מיינען ס'נאך דא אויף דעם עולם אנדערע וויכטיגע זאכן, די נייע דורות וואס האבן קיינמאל נישט געזעהן א וועלט פאר זיך, מיינען אז אויף דעם עולם איז דא אנדערע זאכן, אבער שמעון הצדיק ער איז געוועהן משיירי כנסת הגדולה, ער האט געזעהן א וועלט ווי ס'האט אמאל אויסגעזעהן, איז הוא היה אומר, פלעג ער זאגן, ס'אויף דעם עולם גארנישט דא, נאר על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

רבי חיים בער איז געוועהן משיירי כנסת הגדולה, ווען מ'איז אנגעקומען אויף די מדינה, איז זיך יעדער געגאנגען לדרכו, יעדער איז געגאנגען טוהן זיינע געשעפטן, ער איז אבער געבליבן, ער האט צאמגענומען דעם עולם, ער האט זיי געזאגט: "קינדערלעך, עטס זאלטס וויסן 'על שלשה דברים העולם עומד', דריי זאכן איז דא, תורה - די תורה וואס אונז האמיר מקבל געוועהן פון רבותינו הקדושים, על העבודה ועל גמילות חסדים. ער איז געוועהן... נישט נאר וואס ער איז געוועהן עבד לעבדי השם, נאר מ'הייבט אן צו רעכענען זיינע מעלות, בעיקר ווייסט מען דאך אז ער איז געוועהן אן עבד נאמן, אבער רש"י (בראשית טו, יח ד"ה הנהר הגדול. דברים א, ז ד"ה עד הנהר) ברענגט דאך בשם חכמינו ז"ל (ספרי פרשת דברים, פסוק א): 'עבד מלך - מלך, אן עבד פאר א מלך, פאר 'מאן מלכי - רבנן' (ראה גיטין סב, א) - אבער בעצם איז ער אליין געוועהן א מלך.

רבי חיים בער - א חוץ וואס ער איז געוועהן אן ערליכע גבאי, וואס ער האט זיך געוויקט ביים הייליגן מנחת אלעזר, ביים הייליגן דרכי תשובה, א חוץ וואס ער איז געוועהן אן עבד פון די גרויסע צדיקים - איז ער אליין אבער אויך געוועהן א צדיק און אן ערליכער איד. מ'זאל וויסן, רבי חיים בער פלעג זיך נישט - אפילו אין די עלטערע יארן, איך בין דאך געוועהן מיט אים צוזאמען להבדל

בין חיים לחיים, די אלע יארן אין קאנטרי, אסאך יארן, קען איך מעיד זיין, פאר דריי פארטאגס האט ער זיך אין א בעט נישט געלייגט, אפילו ווען ער איז איינגעשלאפן, ער האט שוין נעבעך נישט געהאט קיין כוח, פלעג ער איינשלאפן אויף אן אור החיים הקדוש, אויף א באר מים חיים, אויפ'ן תפארת בנים. פלעג ער זיך אויף כאפן, קוקן דעם זייגער, ס'איז נאכנישט צווייט, זיצט ער נאך אויפ'ן בענקל, און אזוי האלב דריי, ווילאנג דער זייגער האט נישט געוויזן דריי פארטאגס האט ער זיך... [נישט געלייגט], אזוי האט ער זיך מסגף געוועהן, ער האט זיך נישט געלייגט אין קיין בעט.

ער האט געהאט זיין געטרייע רעביצין, וואס מ'קען זאגן אויף זיי 'בחיים ובמותם לא נפרדו', טאקע אין די זעלבע יארצייט פון די זעלבע טאג, אזוי ווי ביים לעבן קען מען זאגן זיי האבן זיך איינער דאס אנדערע ביים לעבן געהאלטן... קען מען טאקע זעהן נעבעך ווען ער איז געבליבן אליין, ביז דעמאלטס איז ער נאך געוועהן אינגאנצן בשלימות, אבער זייט דעמאלטס נעבעך האט ער אנגעהויבן די שווערע יארן. זי פלעגט שרייען: "רבי חיים בער ווען וועסטו זיך שוין לייגן?" פלעג ער נעבעך זאגן: "לייגן? די רב ז"ל פלעגט זאגן, לייגן האב איך צייט שפעטער!"

די גמרא זאגט אין מסכת מועד קטן (כה, א)², 'רב ספרא שכיב', ווען רב ספרא איז געשטארבן, 'לא קרעו עליה', האבן די תלמידי חכמים דעמאלטס נישט געריסן אויף אים קיין קריעה. האט מען געפרעגט די תלמידי חכמים, פארוואס רייסן זיי זיך נישט קיין קריעה נאך אזא גרויסע מענטש ווי רב ספרא? האבן זיי געזאגט, ווייל 'לא גמרינן מיניה', מיר האמיר פון אים נישט געלערנט. 'אמר להו אביי, האט אביי געזאגט, 'כל יומא אמרינן שמעתיה בפומין', א גאנצע טאג זאגט עטס נאך שמעתיה פון זיין מויל,

'ואתון אמרתון', און עטס זאגטס, 'לא גמרינן מיניה', מיר האמיר פון אים נישט געלערנט?!

זאגט די הייליגע חתם סופר אין די דרשות (ח"ב, דרוש הספר ז"ך סיון תקע"ח), לכאורה איז דאך א תמיה, האבן זיי דען נישט געוואוסט דעם וואס אביי זאגט, אז א גאנצן טאג זאגן זיי נאך שמועות פון רב ספרא, מהיכי תיתי, פון ווי האבן זיי געהאט א הוה אמינא צו זאגן 'לא גמרינן מיניה', מיר האבן פון אים נישט געלערנט?

זאגט די הייליגע חתם סופר, אז דאס איז נישט... עס שטייט אין ספרי הדורות², אז דער רב ספרא האט געהאט... ער איז געוועהן א סופר, ער האט אויפגעשריבן אלע מימרות, שמועות און ברייתות וואס ער האט געהערט פון פריערדיגע, משניות וואס ער האט געהערט פון די פריערדיגע תנאים, וואס ער האט געהערט פון די פריערדיגע אמוראים, האט ער דאס אלעס אפגעשריבן, דאס איז געוועהן די נאמען 'רב ספרא'. זאגט די הייליגע חתם סופר, די עולם האט געמיינט וויבאלד 'לא גמרינן מיניה', וויבאלד מ'האט דאך פון אים נישט געלערנט, מ'האט דאך נאר פון אים געהערט וואס ער האט נאכגעזאגט פון די תנאים, פון אמוראים, פון די פריערדיגע דורות, האט מען נישט געוואוסט - 'לא קרעו', האבן זיי זיך נישט צוריסן קיין קריעה. 'אמר להו אביי', האט אביי געזאגט, וואס פארשטייט עטס נישט? 'כל יומא' וואס מ'זאגט א שמועה, די אלע שמועות, פון ווי ווייסט עטס דען די שמועות, פון ווי ווייסט מען נאך צו זאגן די אלע מימרות פון תנאים, פון אמוראים, איז דאך אלץ 'מפומיה', פון זיין מויל האט מען עס געהערט. דאס ענין ווען מ'הערט נאך פון רב ספרא די אלע מימרות וואס ער האט מקבל געוועהן ווייטער, ווי קענט עטס זאגן 'לא גמרינן מיניה', פארדעם איז דאך א גרעסערע שאד, ווייל א מענטש אז מ'ויל נאר פון אים מקבל זיין, איז ער נאר אן אדם יחיד, אבער אז ער האט נאך צו זאגן מימרות

א. הלוי'ת רבי חיים בער ז"ל התקיימה ביום היארצייט של זוגתו ע"ה.

ב. זה לשון הגמרא שם: "כי נח נפשיה דרב ספרא, לא קרעו רבנן עליה. אמרי, לא גמרינן מיניה. אמר להו אביי, מי תניא הרב שמת, חכם שמת תניא. ועוד, כל יומא שמעתיה בפומין בבי מדרשא".

ג. כך כתוב בדרשות חתם סופר כאן. וראה עוד שם בדרוש לז' אב שנת תק"ע שכותב הדברים מעצמו, זה לשונו: "והנראה לפי ענ"ד, דרב ספרא כשמו כן הוא, כותב ספרים וחיודיו אמריו".

און שמועות... וואס רבי חיים בער האט איבערגעלאזט פאר די דורות, דאס האט נישט קיין שיעור און נישט קיין ערך, מ'זאל קענען זאגן וואס שטייט...

איך וועל אייביג זיין א מכיר טובה... מכיר טובה מוז איך סיי ווי סיי זיין. קודם איז אזוי, 'אבי אבי רכב ישראל ופרשיו' (מלכים ב ב, יב), רבי חיים בער ס'איז געוועהן צייטן וואס ער איז געוועהן 'רכב ישראל', ער האט משמש געוועהן, ער איז געוועהן א מרכבה. ס'איז געוועהן אבער צייטן נאכדעם וואס ער איז שוין געווארן נישט קיין מרכבה, ער האט שוין ביי אונז געמוזט זיין 'ופרשיו', ער האט שוין געפירט דעם עולם. אבער פאר רכב ישראל, פאר פרשיו, איז ער ביי מיר געוועהן אזוי ווי 'אבי אבי', 'כבין ביי אים אויף געוואקסן די אלע יונגע יארן, שבתים און ימים טובים, כ'האב געזעהן נאך בדור הזה אז ס'איז דא א איד וואס זינגט די זמירות צווישן פסח און שבועות, מיט די דמעות שלישי.

רוב מעשים און רוב ענינים איז גדול שימושה יותר מלימודה' (תנא דבי אליהו רבה, פ"ה, וראה ברכות ז, ב), קען איך זאגן, וואס איך ווייס האב איך אלץ ביי רבי חיים בער מקבל געוועהן. זיינע תנועות ביים דאווענען, זיינע עובדות און סיפורים אמיתיים, דאס איז נישט נאר פאר מיר, נאר כמעט שוין היינט דעם גאנצן עולם, איז אלעס וואס רבי חיים בער האט דערציילט.

רבי חיים בער - מוז איך אויך זאגן - שטייט אז מ'זאל זאגן שבחים, פונקט אזוי ווי ער האט מקבל געוועהן ביים הייליגן מנחת אלעזר זי"ע, אז ער האט פארציילט מעשיות פון צדיקים האט ער מדייק געוועהן כחוט השערה, מ'זאל נישט משנה זיין, אזוי איז אויך רבי חיים בער, ער פלעגט דערציילן, ס'געוועהן עובדות וואס איך האב עס געזעהן מאל און צוואנציג מאל געהערט במשך די יארן, און איך מיינ אז ער האט קיינמאל נישט משנה געוועהן א מעשה אפילו כקצו של יו"ד, פונקטלעך דערציילט אזוי מיט יעדן

פרט, אזוי ווי ער האט עס געהערט פון הייליגן מנחת אלעזר און פון הייליגן דרכי תשובה.

אויף אים איז געזאגט געווארן 'יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים' (בראשית רבה ח"י פ"ט, ח), ווי שוין איז געוועהן די שיחתן, די שמועסן וואס מ'האט דערציילט פון די הייליגע צדיקים, וואס דאס איז נאך אסאך מער 'מתורתן של בנים'. ווייל 'תורתן של בנים' איז דאך דא אן הבטחה 'כי לא תשכח מפי זרעו' (דברים לא, כא), מ'האט אונז צוגעזאגט אז תורה וועט קיינמאל ביים כלל ישראל נישט פארגעסן ווערן, מיר זעהן דאס דאך טאקע בחוש, אז ברוך השם לא השבית גואל, און ס'וואקסט אויף ביים כלל ישראל תלמידי חכמים, יונגעלייט, ערליכע אידן, מורי הוראות, ס'וואקסן אויף גרויסע תלמידי חכמים, וואס אשרי עין ראתה, מ'זעהט ברוך השם ישיבות און מוסדות התורה און כוללים, מ'זעהט ברוך השם די הבטחה 'כי לא תשכח מפי זרעו', דאס איז אבער אלץ 'מתורתן של בנים', 'תורתן של בנים' וועט קיינמאל נישט פארגעסן ווערן... אבער ווי וועט מען נעמען די 'יפה שיחתן של אבות', ווער וועט אונז דערציילן... להגיד לדור אחרון, פאר די שפעטערדיגע דורות, דערציילן וואס מ'האט אליין בייגעוואוינט...

ממילא אזא מינוט וואס מ'פארלירט אזא ערליכע איד, ס'איז אין לנו תמורה, ס'איז אן אבידה וואס קיינער קען אונז דאס נישט ממלא זיין, דאס וועט שוין קיינמאל נישט נאך וואקסן אזא רבי חיים בער, דאס וועט שוין נאר זיין ווען דער גואל צדק וועט קומען. אזא איד וואס יעדער אדער און יעדע אבר און יעדע חוש איז נאר געוועהן אנגעזאפט מיט תורה, מיט יראת שמים, מיט חסידות, א איד וואס יעדע תנועה... ער האט קיינמאל נישט קיין תנועה געטוהן סיידן ער האט דער תנועה געזעהן ביי די הייליגע צדיקים, מ'קען זאגן אפילו די לעפל, די טעללער וואס איז געוועהן אין שטוב האט ער נאר געברענגט פון מונקאטש, פון דאחי גארנישט, ס'לאזט זיך גארנישט זאגן... יעדע זאך אין הויז, די שערל וואס

מ'האט געשניטן די כלים אין שטוב, אלעס איז נאר געוועהן פון מונקאטש.

וואס קען מען דא זאגן, וואס קען מען דאס משער זיין, וואספארא אבידה דאס איז, ס'שוין נישט נאר אז ס'נישטא אזעלכע אידן, ס'שוין גאר נעבעך נישטא - 'באין מבין' - ס'שוין גארנישט דא קיין מבינים וואס זאלן פארשטיין וואס אזעלכע אידן זענען געוועהן.

יעצט איז געקומען די צייט מ'זאל פון רבי חיים בער זיך געזעגענען, ברויך איך מחילה בעטן, די עיקר ברויך איך מחילה בעטן אויף די לעצטערע יארן, ס'איז געוועהן אזוי שווער, מ'איז ווייניג געקומען. איך ווייס מ'וואלט נעבעך געברויכט מער צו זיין, מ'האט נעבעך נישט יוצא געוועהן, מ'איז ווייניג געגאנגען באזוכן, אבער השם יתברך ווייסט דעם אמת, אסאך מאל בין איך נישט געגאנגען ווייל ס'האט מיר וויי געטאהן דאס צו זעהן... כ'האב נישט געקענט אנקוקן די שברי לוחות מונחים בארון.

רבי חיים בער וועט דאך אוודאי פאר יעדן איינעם - אזוי ווי בחיים חיותו - וועט ער אוודאי מוחל זיין. אזויפיל קען איך זאגן, אזוי ווי דער נביא זאגט (ישעיה נה, ה): ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, רבי חיים בער... איז טאקע נישט איבער געבליבן קיין בנים און קיין בנות, ס'נעבעך נישטא ווער ס'זאל בכלל זיצן קיין שבעה, ס'בלייבט נישט קיינער, אבער ער האט איבער געלאזט ביי אונז א יד - וואס ער האט אויפגעטוהן מיט טייערע הענט, ער האט אויפגעבויעט דאס בית המדרש, ער האט אויפגעבויעט די ישיבה, ער האט אויפגעבויעט דעם ביסל וואס איז נאך דא היינט פון מונקאטש, ער האט איבער געלאזט א שם טוב, דאס איז טוב מבנים ובנות, דאס וועט בלייבן א שם עולם, יעדעס קינד וועט געדענקן, יעדעס קינד וועט וויסן, אשר לא יכרת, ס'וועט קיינמאל נישט חלילה אוועקגיין דער נאמען רבי חיים בער, דאס וועט בלייבן לנצח פאר

ד. ראה טור ושלחן ערוך יורה דעה סימן שמד, סעיף א: "מצוה גדולה להספיד על המת כראוי. ומצותו שירים קולו, לומר עליו דברים המשברים את הלב, כדי להרבות בכיה, ולהזכיר שבחו". וראה לבוש שם: "מזכירים מדות טובות שהיו בו באמת ומוסיפין בהן קצת... וחכם וחסיד מזכירים להם חכמתם וחסידותם".

אונזערע דורות זאלן וויסן... אויף די דורות וואס האבן אייך שוין נישט געקענט.

רבי חיים בער פלעגט נאכזאגן פון הייליגן דרכי תשובה, אז די הייליגע דרכי תשובה האט אמאל געזאגט פרייטאג צונאכטס ביים פירות טיש, ס'דארט געוועהן יונגעלייט, האט ער אנגעהויבן צו שמועסן פון הייליגן דברי חיים, פון הייליגן צאנזער רב זי"ע, האט רבי חיים בער דערציילט כמה פעמים, די הייליגע דרכי תשובה האט אנגעקוקט יונגעלייט, האט ער אנגעהויבן צו וויינען, אוי וויי זאגט ער, נעבעך יונגעלייט - איך האב אויף זיי רחמנות, זיי האבן נישט געקענט דעם הייליגן דברי חיים, זיי האבן נישט געזעהן דעם הייליגן צאנזער רב, וואס טויג צו קומען אויף דעם עולם זיך צו פלאגן, ימי שנותינו [בהם] שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, וואס טויג דאס גאנצע נשמה זאל קומען אויף דעם עולם, אז מ'האט נישט געזעהן דעם הייליגן דברי חיים! ממילא אונז - האט ער זיך אויסגעדרייט צו די זקנים, אונז ווייס מיר דאך וואס אונז זעמיר געקומען אויף דעם עולם, כדי געוועהן איינמאל קוקן די צורה פון הייליגן צאנזער רב זי"ע, אבער נעבעך די יונגעלייט האבן נישט געזעהן דעם צאנזער רב.

מורי ורבותי, היינט וואקסן שוין אויף קינדער וואס נישט נאר דעם הייליגן צאנזער רב האבן זיי נישט געזעהן, זיי האבן נישט געזעהן די אלע צדיקים ווי זיי האבן אויסגעזעהן, ס'וואקסט אויף דורות וואס אפילו דעם רבי חיים בער האבן זיי שוין אויך נישט געקענט.

אויף דעם מיין איך, ברויך מען זיך מחזק זיין, איש לרעהו יאמר חזק, ס'איז א צייט, עת הספד, ברויך מען צו וויסן אלע תלמידים, חסידים ואנשי מעשה איז דאך איצט אן התעוררות, בשעת אונז האמיר פארלוירן דעם קרוין, רבי חיים בער האט מען אונז צוגענומען, איז דאך נישט על דעת מ'זאל מלך זיין און מ'זאל פארגעסן, ס'איז אן עת התעוררות, ס'איז

אן עת וואס דער עולם ברויך זיך צוזאם נעמען און זיך מקבל זיין, מען ברויך אויף זיך מקבל זיין קודם דעם וואס די הייליגע מנחת אלעזר זי"ע האט אונז איבער געלאזט אין די צוואה, אז מ'זאל גיין אין זיינע דרכים, מ'זאל נישט נאכגיין די אלע ארגאניזאציעס, מ'זאל נישט נאכגיין וואס מ'רופט אן די אגוד'סטן, די מזרח'סטן, ציוני'סטן, מ'זאל זיך האלטן ביי זיינע דרכים! און וויפיל מ'האט דעמאלטס נישט גענוג פארשטאנען, פארוואס ער שרייבט עס גלייך אנהייב אין די צוואה, היינט זעהט מען דאך בפועל וואס דאס האט געמיינט, פארוואס דאס איז געוועהן אזא גרויסע בקשה, מ'זעהט דאך נעבעך ווי ס'זעהט אויס אז מ'איז אוועק געגאנגען פון זיינע דרכים, און ממילא אין אזא צייט איז אן עת התעוררות מ'זאל זיך אנהאלטן. ס'איז א צייט מ'זאל זעהן מפיץ זיין די ספרים הקדושים, ס'איז א צייט מ'זאל מחזק זיין דאס בית המדרש, ס'איז א צייט מחזק זיין די מוסדות, ס'איז א צייט פאר יעדן זאל זיך מאכן א חשבון הנפש - אם לא עכשיו אימתי.

כ'זועל מסיים זיין מיט 'אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת' (ברכות ג, ב), מ'קען נישט זאגן פאר א מת - שטייט - נאר דבריו פון אים, דאס הייסט 'דבריו של מת', קען זיין דאס ענין - ווערטער וואס מ'האט אליין געהערט פון די מת. כ'האב געהערט מיט יארן צוריק פון רבי חיים בער, ס'שוין דא אפשר באלד קרוב צו צוואנציג יאר, איז רבי חיים בער ז"ל געקומען אין די ישיבה זאגן די פתיחה, ס'געוועהן דעמאלטס פרשת וירא, געדענק איך האט ער געזאגט, והוא ישב פתח האהל כחום היום, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל (בראשית יח, א"ב), האט ער דעמאלטס געטייטשט אויף א חסיד'ישן דרך, והוא ישב, זאגט ער, מיר זענען דא פתח האהל, אהל איז דאך א בית המדרש - אהל מועד. וירא, האט ער אנגעזאגט, מ'ברויך צו זעהן איצט פתח האהל - והנה שלשה אנשים,

האט ער אנגעהויבן אויס צו רעכענען, די הייליגע שם שלמה, די הייליגע דרכי תשובה, די הייליגע מנחת אלעזר, האט ער אנגעזאגט אז מ'זאל זעהן אז ס'זאל זיין שלשה אנשים נצבים עליו, ס'זאל פאר אונז אלץ שטיין פאר די אויגן די צורה פון די שלשה אנשים.

איצט איז די צייט וואס רבי חיים בער גייט מפתח האהל, בית מועד לכל חי, וירא, וישא עיניו, וועט ער דאך אוודאי זעהן די שלשה אנשים נצבים עליו, ער וועט אוודאי נישט האבן קיין שום מכשול, וירא, ער וועט זעהן דארט, וירץ לקראתם מפתח האהל, ס'וועט אים חלילה קיינער נישט מעכב זיין, אזוי ווי ער האט דאך זיי משמש געוועהן בחיים חיותו, לאזט מען אים דאך אוודאי יעצט אריין אין די היכל פון די צדיקים.

בעהט מען פון רבי חיים בער, למען השם, ער זאל מעורר רחמים זיין... רבי חיים בער, אם לא עכשיו אימתי! ווען וועט מען נאך האבן אזא צייט פון התעוררות, ווער ווייסט וויפיל יארן וועט אזוי אדורך גיין ביז מיר וועלן האבן אזא עת רצון... דער שליח נאמן וועט ארויף גיין פארן הייליגן מנחת אלעזר, און פארן הייליגן דרכי תשובה, דערציילן וואס דא טוט זיך... זיי וועלן געדענקן רבי חיים בער, ער איז געוועהן ביי זיי ווי א קינד אין שטוב, רבי חיים בער איר זאלט נישט פארפאסן די שעה, ס'זאל חלילה נישט דורך גיין די צייט מיט גארנישט.

איך בעהט רבי חיים בער בשם יעדן איינעם, יעדער איז דא כאילו הייתי פורטם, אזוי ווי איך וואלט זיי ווען אויסגערעכנט, רבי חיים בער איר זאלט אינזין האבן יעדן יחיד, און די אלע וואס האבן אייך משמש געוועהן, די אלע וואס זענען אזוי געטריי געוועהן, די משפחה... יעדער איינער, די אלע ידידים און אנשי מעשה, מ'נעמט אייך צו פון אונז, זאלט איר וויסן, נעמט מען פון אונז א שטיק הארץ... דאס ריינע הארץ פון מונקאטש איז אוועק געגאנגען... [חסר כאן חסידים, לערך

הדקה האחרונה] ||

(נעתק מלה במלה מן הטע"פ)

ב

סעודת פורים בבית רבי חיים בער ז"ל (תשכ"ב)

א

בקריאת התנאים בחתונת משפחת גניוויש (תשי"ג), עם אב"ד ביליץ והאדמו"ר מבראדי

ד

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בשמחת נישואין, עם הגה"צ מקאשוי ומישקאליץ

ה

בשלחן הטהור של כ"ק מרן רבינו שליט"א ביום הפורים

ו

במסיבה לטובת מוסדותינו הקדושים (תשל"ו)

ז

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בשמחת נישואי מו"ה ישראל פיקסלער הי"ו (תשל"א)

מראות מחיי
רבי חיים בער ז"ל

ה

במחנה העקורים לאחר המלחמה, לימינו מו"ה שמואל אפרים זלמן הלוי פינקאוויטש (גליק)

ז

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בנישואי מו"ה משה שמואל פארקאש ז"ל (כסלו תשכ"ו)

ו

בשמחת תגלחת הגה"צ ראש ישיבתנו שליט"א (תשכ"ו)

ט

ליד כ"ק רבינו שליט"א בסעודת ב' סיון (תשכ"א), נראה גם האדמו"ר מדינוב שליט"א

יב

בשמחת הבר מצוה להנה"צ ראש ישיבתנו שליט"א (תשל"ו)

יא

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בשמחת נישואי אחיו האדמו"ר מדינוב שליט"א (תשכ"ג)

יד

בשמחת נישואי הנה"צ אב"ד אולם שליט"א (תשכ"ו), לשמאלו האדמו"ר בעל 'שיח יעקב' מספינקא

יג

במחיצת הה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמאר במסיבת כ"א כסלו (תשל"ז)

טז

עם הנה"מ יוסף אלי' שטיינער (וויזען), הנה"מ משה ניישלאס (סקווירא), אב"ד מאטעסדארף, ראב"ד בודאפעסט

טז

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בשמחת שבע ברכות

יח

עם בעל 'משאת משה' מנייטרא בשמחת נישואי מו"ה געצל זופניק הי"ו (תשל"ט)

יז

משתתף במערכה על קדשי הדת ב'מעדיסאן סקווער גארדען' (תשל"ט)

מראות מחיי
רבי חיים בער ז"ל

כ

?, רח"ב, ? , ראב"ד בודאפעסט, אב"ד שאפראן, החתן, בעל 'זיחי יוסף' מפאפא, ? , ?

יט

עם כ"ק מרן רבינו שליט"א בשמחת נישואי מו"ה יחיאל מרדכי פעלדבראנר (תשל"ו)

כב

בשמחת שבע ברכות מו"ה אברהם דייטש הי"ו חתן הרה"ח רבי משה נחמיה שטרויבל ז"ל
עם האדמו"ר מקלויזענבורג זצ"ל והאדמו"ר מדינוב שליט"א (תשל"ד)

כא

עם הג"מ מנחם פאללאק אב"ד סערענטש והנה"צ אב"ד טשימפא (תשי"ב)

כד

עם האדמו"ר בעל 'זיחי יוסף' מפאפא בנישואי מו"ה אהרן יוסף בערקאוויטש (תשי"ב)

כג

שמחת נישואי אב"ד אלכסנדר (תשל"ח), לימנו: האדמו"רים מסאטמאר, ציעשעב, באבוב ואמשיעב

קורות ודברי הימים זכרונות טבין ועובדין שפירין

פתיחה

לרגל היארצייט של האי גברא רבא, משמש בקודש אצל רבותינו הקדושים, הננו מביאים בזאת מהני מילי מעליתא, חמרא טבא דבי תחדי נפשא, מרגניתא דשופר"א, עובדות והנהגות שנשמעו מפי הרב החסיד המרומם רבי חיים בער ז"ל משב"ק רבותינו הקדושים, וכן טובות זכרונות אשר ראו אצלו.

ונפתח ברברבתא, בדברים אשר שדר לן רב האי גאון וצדיק מפורסם, מגדולי מעתיקי השמועה בדורינו, אדוק ומקושר בתורת רבותינו הקדושים, והוגה וחוזר עליהם תמיד, ה"ה הרב יצחק לעבאוויטש שליט"א אב"ד וואודרידזש, שהסתופף רבות בשנים בצל גדולי תלמידי ומקושרי רבינו הקדוש בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ, הלא המה הגה"צ רבי אלעזר שפירא זצ"ל אב"ד קיוויאשד, והגה"צ רבי שמעון ישראל פאזען זצ"ל אב"ד שאפראן, וזכה לקבל רבות מהם ומתורתם, והינו דולה ומשקה לאחרים, ומנחיל מלקחם לדורות הבאים למען תשכון בקרבם, ואותה לבניהם ילמדון.

הגה"צ אב"ד וואודרידזש שליט"א אצל כ"ק מרן רבינו שליט"א
בביקור בביתו נאווה קודש

הגה"צ מוואודרידזש שליט"א בהיותו רבות בשנים טוב שכן קרוב אל הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל, במגוריו בבית אחד בוויילאמסבורג, וכן בהיותו אח קרוב בקרבה משפחתית דרך זוגתו האשה הנכבדה מרת בילא ע"ה, קיבל ממנו לקח טוב ורב, והואיל להעלותם עלי גליון, למען יעמדו ימים רבים.

ברכותינו הנאמנות שלוחות מעומק לבנו קדם פני מע"כ הגה"צ שליט"א, עוד רבות בשנים דשנים ורעננים יזכה להפיץ תורה ויראה בקרב אנשי עדתו, עדי ירחם ד' על צאן מרעיתו, ויפדה את שבט נחלתו, ונוכה לביאת ינון ויבנה את בית תהלתו, במהרה דידן ברוב רחמי וחסדיו.

העתקנו הדברים ככתבם וכלשונם, עם תיקוני ושיפורי לשון מתבקשים, והוספנו עליהם הערות מתחת לקו כיד ד' הטובה עלינו.

זכרונות טבין

דירתי עם חברים בחורי חמ"ד, ולהחב"ח באו אדוני אבי ז"ל ורבי חיים בער עם אשתו הצדקנית, ואבי בירך אז ברכת המזון על הכוס, והוא ז"ל אמר השבע ברכות.

וסיפר אז, שהגה"ק בעל 'דרכי תשובה' ז"ע – שהיה בן בית שלו – עשה לו שבע ברכות ביום האחרון, ושאל אותו אם יש לו זייגער, ואמר לו אז בדרך צחות: "פארוואס געט מען א זייגער פאר א חתן? עס זאל גוט גיין", עד כאן לשונו הטהור בערך. ונתן לי לדורון דרשה ספר 'אות חיים' ושלום.

ה. לאחר חתונתי עלה לבית דירתי כמה פעמים לדבר אתי, והיה איש נעים שיחה.

ו. הוא בעצמו היה חסיד מופלא מאוד, מלא וגדוש מיט א ברען, ידע אַ וועלט מיט סיפורים, והרבה שמעתי ממנו. ואמר לי, שעל כמה סיפורים שהוא היה זוכר מרבינו בעל דרכי תשובה, ורבינו בעל מנחת אלעזר עצמו לא זכר אותם, או אז היה מורו

ויראת שמים וכו', מ' יצחק לעבאוויטש הי"ו.

ממני ש"ב המברכו בב[רכה] שיעלה מעלה מעלה.

חיים דוב ממונקאטש

ג. גם השתתף אצל שמחת התנאים שלי העל"ט ביום ב' דר"ח אייר תשכ"ה בבית חותני בהעווארד סטריט. ובזכרוני שהתפללנו שם מעריב, והספירה היא 'תפארת שבתפארת', וכשאמר רבי חיים בער 'תפארת שבתפארת', אמר לי בצהלת פניו – כידוע מי שהכיר אותו: "ס'זאל זיין [הזיווג] תפארת שבתפארת".

ד. אחר החתונה זכיתי לדור בדירה למעלה מדירתו (178 היו סט). בזכרוני, שלחונתו שלי לא בא, בשביל שלא היה בקו הבריאות, וקודם החופה נכנסתי אצלו בחדר מטתו, ובירך אותי בזכות הצדיקים ששימש. וביום ה' של שבע ברכות שלי לעתותי ערב עשיתי סעודת שבע ברכות בבית

א. הרב החסיד ש"ב רבי חיים בער גרינפעלד ז"ל משמש בקודש אצל רבותינו ממונקאטש ז"ע, יד ימינו של הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע, ועוד זכה בימי עלומיו לשמש את הגה"ק בעל 'דרכי תשובה' ז"ע. זכיתי עוד להכיר בימי ילדותי, כשאמי ע"ה היתה הולכת בשבת אחר צהרים לביתו לבקר את זוגתו הצדקנית מרת בילא ע"ה, שהיתה קרובת משפחה (נכדת אחות זקניו מוטרצאל זצ"ל). ובזכרוני, שהתפלל בבית מדרשו של מו"ר מקיוויאשד זצ"ל, עד שנפתח בית המדרש מוונקאטש, ובראש השנה היה בעל מקריא שם.

ב. גם השתתף אצל שמחת הבר מצוה שלי, ונתן לי לדורון דרשה סידור 'חמדת ישראל' שהוציא לאור, וכתב בו כמה שורות באהבה רבה, זה לשונו:

ב"ה. הרי זה בכי יותן דרשת בר מצוה לש"ב הבחור המופלג, יניק וחכים בתורה

א. וזאת למודעי! כי העתקנו גם דברים הנחשבים כמפורסמים, וזאת למען לא יחסר המזג, ולהניח הדברים בשלימותם כפי שנשלחו אלינו, לאשר נכתבו זעיר פה זעיר שם, קמא קמא דמטי לידה, וכעת נאספו על ידו לפונדק אחד. ותשוח"ח לבנו החשוב ידידנו היקר הרב יהושע ברוך בענדיט שיחי, על כל עזרתו בהעברת דברי אביו אלינו, כדי שנוכל לשתפם עם ציבור מבקשי תורת ועובדות רבותינו הקדושים נבג"מ.

ועוד נודיע, שלפעמים ישנם סיפורים שיש להם גירסאות שונות, ואנו קיבלנו אותם בשינויים שונים, אך השארנו את הדברים כפי שכתבם ומסרם הגה"צ שליט"א, והערנו עליהם בהערות למטה, כיד ה' הטובה עלינו.

ורבו שואלו כדי שיזכיר לו פרטי הדברים ("האט ער איהם איבער געפרעגט ער זאל איהם דערמאנען"). כמו כן היה מבקש ממנו לומר לו דברים ששמע וראה אצל אביו הקדוש זצ"ל.

ז. היה ווארימער יוד, א קאך. בזכרונ, די ליל שיש"ס וואס ער האָט אפגעראכטען אַ גאנצע נאכט. ליל שבת קודש היה לומד כשתי שעות חסידישע ספרים, געווארעמט, מיט א ברען, קודם שהתיישב לסעודה. ואחר כך התחיל לומר 'שלום עליכם' בנוסח רבו מיט א ברען, אף שלא היה אף אחד שם, רק אשתו הצדקנית ישבה שם.

ח. יציתי עוד לשמוע את ש"ב הרה"ח רבי חיים בער זצ"ל בשבתות בין פסחא לעצרתא בסעודת צפרא דשבתא כשהיה מזמר הפיוטים של אהבה וגאולה בבכיות, באותם התנועות ששמע אצל רבו רבות בשנים, והיה מעורר הלבבות, והיו יכולים להרגיש כאילו כעת קרו הדברים. וכן היה מנהגו בכל דרכיו, שלא שניה אף יז כל שהוא מדרכי רבו בכל עניניו, ממש להפליא. ומי שראה איש זה, הרגיש קצת ברבו הקדוש – [עיין במסכת שבועות (פו, ב): 'קרב לגבי דהנא ואידהו', וברש"י שם (ד"ה קרב לגבי דהנא): 'אם נגעת במשוח בשמן תא גם משוח בנגיעתו', ומובא ברש"י פרשת דברים (א, ז ד"ה עד הנה)].

ט. ראיתי האץ שהיה נפרד מן הסוכה, איך שנשק הדפנות בבכיות?

י. אשתו הצדקנית בילא ע"ה שהיתה גם כן ש"ב, היתה מלאה אמונה פשוטה, וכל הבא לתוך ביתם הרגיש נעימות ומתיקות, אלעס מיט א ווארימקייט. דקדקה שהכל יהיה כמו שראתה בבית הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע. ובכל פעם שהזכרתי שרבי חיים בער היה גבאי נאמן אצל רבו הקדוש, אמרה: "וואס גבאי – א קינד, ער איז דארט געווען ווי א קינד!"

יא. וסיפרה כמה פעמים, איך שהיתה עומדת בעזרת נשים, ושומעת איך שרבינו בעל מנחת אלעזר היה צועק ומבקש ומתחנן שהשם יתברך ישלח לנו כבר את משיח צדקינו און זאל אונז אויסלייזען פון גלות, און "מיר זענען זיך גרייט צו צוטרעטען אפילו ווי א באגאר (היינו שקץ הרומש על האדמה), נאר משיח זאל שוין קומען".

יב. מרגלא בפומיה דאשתו הצדקנית: "קיינער קומט

נישט אויף דעם עולם קרעפליך עסען", והיה מתחזקת מאוד במצבה, ואף בזקנותה כשהיא כבר נחלשה מאוד, ובעלה שימשה בנאמנות פלאי פלאות. ובשנת תשל"ח כשנפטרה השפיע עליו הדבר מאוד, ונפטרו שניהם באותו חדש במרחק כמה שנים יום אחר יום, הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, הוי מי יתן לנו תמורות.

ברם זכור אותו איש לטוב, ידיד נפשי רבי מענדל זופניק ובני ביתו ז"ל, שהרבו לעשות טובה עמה בימי חליה, ואחר שנפטרה המשיכו לסעוד את רבי חיים בער עד יום מותו, וזכותם גדולה מאוד.

יג. סיפר לי הרב שרגא פייבל שאנפעלד ז"ל, רב בקווינס, כשהיה אצלי (עש"ק פרשת תצא תשמ"ה), שהיה דר בווינא עם אביו רבי שבת, שבשנת תרצ"ח כשבא רבי חיים בער לשם עם בתו היחידה, שהיתה בשנה הראשונה לנישואיה עם רבי משה בן רבי עמרם אויש מסאטמער (חתן בן זקני מטערצאל), ורחמנא לשיזבן נהווה לה מחלה

הרב שרגא פייבל שאנפעלד

נוראה, וכשבאו לווינא אמר הרופא שצריך תיכף לנתחה, ואחר שכבר הסכים רבי חיים בער לדברי הרופא, היה כבר מאוחר מדי, ושבהק לה חיים לכל חי. וסיפר לו אביו, שהיה שם כשקיבל רבי חיים בער את הבשורה המרה, או אז חיפש אבנטו ונטל ידיו ואמר בהתלהבות הברכה 'ברוך דיין האמת'.

יד. כשהיה רבי חיים בער בקטנותו, נסעו פעם הוריו לאחד מומעינות המרפא, ולקחו אותו אתם עמם, ובאותה עת שהה שם גם כן הרב הקדוש רבי ברוך מארליץ, ונתן שם הרה"ק מגארליץ לכל הילדים ששהו צוקערלעך, ולו נתן

פעטשעל על פניו. וכשיספרו זאת לרבינו בעל 'שם שלמה', אמר ה'שם שלמה': "א פעטשעל פון גארליצער רב איז מסוגל לאריכות ימים, דו זאלסט לאנג לעבען". והיה רבי חיים בער אומר לרבי מענדל זופניק ע"ה (שאצלו גר באחרית שנותיו; ראה לעיל אות יא), שכל זמן שלא בא אצלו הביתה, לא הרגיש טעם באריכות ימים (כי רבי מענדל ובני ביתו טיפלו בו במסירות נאמנה).

טו. רבי חיים בער היה מפורסם כאן, וכל אחד הכירו, והיה מקורב אצל מו"ר מסאקמער, שאהב אותו מאוד, וחייב את התמימות שלו. וסיפר לי פעם כשבא בחזרה ממו"ר, וזה היה בתקופה אחר שיצא לאור הקונטרס 'על הגאולה ועל התמורה' (בשנת תשכ"ז), ושאט אותו מו"ר: "נו וואס זאגט איר עפעס ר' חיים בער צום קונטרס על הגאולה". ואמר לי, האב איך איהם געזאגט: "ווען דער רב זכרנו לברכה זאל ווען יעצט לעבען, וואלט ער אייך א קוש געטאהן אין שטערן".

טז. אמר לי, שמו"ר מסאקמער שאל אותו פעם על מה שאמר רבו בעל 'מנחת אלעזר' פעם בהושענא רבה: "דער הייליגער קדושת יום טוב זאגט אז עס איז ענדערש דינען דריי יאר אין מיליטער ווי איידער צי לערנען אין...", שאלו שלמדו שם היו פטורים מלילך לעבוד לצבא. ואמר לי רבי חיים בער, שמו"ר מסאקמער האט אים איבער געפרעגט און געשמייכעלט, איך ווייס אז דער טאטע האט אזוי געזאגט, אבל האם זה אמת שה'מנחת אלעזר' אמר 'דער הייליגער קדושת יו"ט'. והנהג רבי חיים בער ואמר: "יא, אזוי האט ער געזאגט".

יז. סיפר לי רבי חיים בער, שפעם היתה אסיפה בהתאחדות הרבנים אחרי שאסרו הצייטונג 'די מארגן דזשורנאל', ומו"ר מסאקמער התאונן שאינו יודע מה הועילו בזה, כי חלק מהציבור לא היה ממושמע ועדיין קנו העיתון. ואמר לו רבי חיים בער ששמע מרבו בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע ששמע מוקינו ה'שם שלמה' ז"ע, שפעם התבטא הה"ק הדברי חיים מצאנז לזקינו: "מחותן מיר האבן זיך אויסגעקריגט מיט א גאנצע וועלט, וואס האבין מיר אויף געטוהן". והשיב לו השם שלמה: "מען האט אזויפיל אויף געטוהן אז מען האט דאס פון אונז ארויס געווארפן", ומו"ר נהנה מזה מאוד.

ב. כמו שנהג רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ.

ג. ראה בפתיחה לספר 'סדר שנה האחרונה' השלם (הג"ה אות א).

ד. ובתורה שבעל פה קבלנו מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א סיפור זה בנוסח אחר קצת, ואולי היה שני מקרים כעין זה, ואלו דבריו: יום אחד נכנס יהודי לבית המדרש, יהודי שלא הכרתי, ראו עליו שאינו גר במחוזותינו, ושאל ממני איפה אפשר לקנות את הספרים הקדושים של אא"ז בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע. שאלתי לשמו, וכשאמר שם משפחתו לא נשמע לי כאחד השמות של המשפחות שהסתובבו ונסעו למונקאטש, אז חזרתי ושאלתי אותו, האם הכיר את כ"ק אא"ז בעל 'מנחת אלעזר'. וענה לי שלא. אז שאלתי אותו, אם כן למה זה אנכי, מהי שייכותו למונקאטש שברצונו להשיג את ספרי אא"ז ז"ע. ענה לי היהודי, את ה'מנחת אלעזר' אכן לא הכרתי, אבל את הגבאי שלו כן ראיתי. והמשיך אותו יהודי לספר, שבחדש טבת שנת תרצ"ח יצא לי להיות בעיר וויען בבית החולים, ובאותה תקופה שהה שם גם המשמש רבי חיים בער ז"ל שבא לסעוד את בתו היחידה החולנית. מרת חיה גיטל ע"ה, שהיתה תקופה קצרה אחרי נישואיה, ועדיין לא זכתה אף לזרע של קיימא ל"ע.

היהודי עקב אחרי מצבה וראה איך שהיא הולכת ונחלשת מיום ליום, עד ליום המר כ"ה טבת שלצערנו עלתה נשמתה השמימה... ממשיך אותו יהודי ומספר, כי היה עד ראייה, כיצד הרופא ניגש לרבי חיים בער ז"ל, למסור לו את הבשורה המרה על פטירת בתו היחידה... הוא עמד בצד והתבונן במצוקתו... מה יעשה יהודי כעת כאשר מתברר לו שבתו היחידה כבר איננה בהאי עלמא... והנה אני רואה, איך שהרופא ניגש לרבי חיים בער ז"ל לבשר לו הבשורה המרה מכל שנפטרה בתו היחידה וכעת נשאר בלי כלום בעלמא דין, אבל רבי חיים בער בצדקתו לא הגיב כלום, אלא ניגש מיד אל הברזא ונטל ידיו, חגר את אבנטו ובאש להבה ברך את הברכה 'ברוך דיין האמת'! כשראיתי את המחזה הנורא – סיפר היהודי – חשבתי לעצמי, אם כך נוהג רק הגבאי, כמה גדול יותר יהיה האדמו"ר בעצמו, ואז קיבלתי על עצמי ללמוד בספרי האדמו"ר.

ה. ראה מה שכתבנו לעיל בקורות ימי חייו.

ו. ראה קונטרס 'דברי קודש' ה'תרצ"ה (ד"ה למען לימודך): "והנה בינו שנות דור ודור, מלפני כמה שנים כאשר נסעו איזה בחורים ללמוד בעיר אחת הידועה אשר רק שם השיגו חופש מלהיות מבני חיל אנשי צבא, והיה בכלל הצלת נפשות, ובכל זאת לא חש הרב הקדוש מסיגוט בעל קדושת יו"ט ז"ע, וצעק אז פעם אחת במקלות בעת אמירת ההושענות כי "יותר טוב לעבוד עבודת הצבא שלש שנים רצופים מליסע לאותו מקום ללמוד", יען שם רבו המתחדשים גם עם סדר לימודם רחוקים מדרך התורה והיראה, עד כאן דבריו. וכדבריו החזיקו אז צדיקי הדור אנשי אמת, ואנן מה נענה אבתריה בדור שפל הלז שאין עוד למי לזעוק, ואשר עוד מקום הלזה עוד איתרע הרבה...".

ז. **תרגום:** מחותן, באנו לידי מריבה עם כל העולם, האם הועלתו משהו בכל זה. ועל זה ענה לו רבינו בעל 'שם שלמה', לפחות הועיל רבינו עלי. ונחה דעת הה"ק בעל 'דברי חיים'.

ח. הננו להעתיק בזה מה ששמענו סיפור זה פעם מפי כ"ק מרן רבינו שליט"א באופן אחר קצת: "פעם אחת, בתקופה שבה פעל מורי ורבי האדמו"ר מסאטמאר ז"ע לארגן מחאה גדולה כנגד גזירות מסוימות שהציגו הרשעים גזרו על היהודים תושבי ארץ הקודש, ביקרתי אז אצל האדמו"ר יחד עם רבי חיים בער ז"ל. נכנסנו לביתו של

הרב הקדוש מסאטמאר בבית מדרשו בעת תפלת שחרית

יח. סיפר לי רבי דוד ניישטאדט נ"י, שראה פעם בשבת קודש איך שיכבדו מו"ר מסאקמער זצ"ל להתפלל כש"ץ למוסף, והתפלל בבכיות 'תקנת שבת', ומו"ר הפנה כסאו לצד, והביט עליו כל משך הזמן שהתפלל.

יט. זכרנוני כשהגה"צ האדמו"ר ממנוקאטש שליט"א עשה פדיון הבן לבנו בכורו הי"ו ביאנג איזערעאל זאל (ביום ז'ך לחדש אייר שנת תשכ"ג לפ"ק), ובא לשם מו"ר מסאקמער זי"ע, ולשמאלו ליוו אותו הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל ורבי חיים בער עמד מימינו, ושניהם ליוו אותו עד לראש השלחן, ומה נהדר היה המראה. וגם כשנדחפו הציבור סביבו, עשה רבי חיים בער שביל למו"ר שיוכל לילך ולהגיע אל מקומו בראש השולחן.

כ. פעם אחת דיבר אתי בדבר בית צדיקים יעמוד,

הרבי, ומצאנו את הרבי דאגו ומוטרד ונסער מאוד על המחאה המתקרבת. הרבי היה שרוי בצער גדול על כך שחוגים חרדים מסוימים לא רצו להשתתף במחאה, בתואנה שהמחאה ממילא לא תועיל דבר בענין הגזירות.

רבי חיים בער, ברצותו להחיות את הרבי, החל לספר לפני הרבי את הסיפור הבא: הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' זי"ע ביום ראש חדש אחד, ביקש שישלחו טעלעגראם לא"ז כ"ק רבינו בעל 'שם שלמה' זי"ע. בו הוא מבקש שיבוא אליו תיכף ומיד לצאנו, משום שרצונו לדבר עמו פנים אל פנים על ענין חשוב מאד. הה"ק בעל 'דברי חיים' עמד והמתין בקוצר רוח לבואו של זקניו זי"ע, ובמשך אותו היום שאל הרב מצאנו את סובביו כמה פעמים: "האם המחנות כבר הגיעו? הוא כבר נמצא?..."

כשא"ז זי"ע קיבל את הטעלעגראם הוא נבהל מאד, משום שחשב בלבו, מי יודע מה אירע שרבו הה"ק בעל 'דברי חיים' מבקש זאת מיד, מדוע צריך הוא שאבוא עכשיו בנחיצות כה גדולה, בתוך זמן קצר. אבל מכיון שרבו מבקש זאת, איז דאי עליו למחר. ואכן תיכף ומיד יצא לדרכו לצאנו. כשהגיע לצאנו נכנס א"ז מיד לביתו של הה"ק מצאנו, ומצא את הרב מצאנו מכין עצמו לנסילת ידיים לסעודת ראש חודש. הרב מצאנו כבר החזיק בידיו את המגבת על מנת ליטול ידי, אך באותו רגע ששם לב שא"ז השם שלמה זצ"ל נכנס, הניח הכל והלך לקראתו, וקיבל פניו בשמחה רבה, ונכנס עמו בצוותא אל חדרו הפרטי.

הרב הקדוש מצאנו שפך לבו הטהור לפני זקניו ז"ל ואמר: "מחנות, כבר שלש שנים שאנחנו עסוקים בימים ובלילות במחלוקת החשוכה. חושבני שכבר הגיעה העת לעשות חשבון הנפש ולהתבונן האם פעלנו בכך דבר? ואם לאו, שמא כבר די בכך...!?" אזי השיב זקניו ז"ל להרב מצאנו: "רבי, יכולני להעיד, שהדבר פעל עלינו בעצמינו!..." – בדברים אלו נחה דעתו של הה"ק בעל 'דברי חיים' זי"ע, ופנה להיכנס אל סעודת ראש חודש במאור פנים.

סיים רבי חיים בער את דבריו בער האדמו"ר מסאטמאר זי"ע ואמר: "פעולת הרבי כנגד הציונות ודאי פעלה כל כך, שאנחנו בעצמנו לא נתפסנו לציונות..." – רבי חיים בער השתמש בסיפור זה להניח את דעתו של הרבי מסאטמאר, ולהשיב על טענת החוגים האחרים שטענו שהמחאה מיותרת, משום שממילא לא תשפיע על הציונים שיבטלו את גזירותיהם. ובסיפור זה הראה, שאפילו נניח שהדבר לא ישפיע מאומה על הציונים, מכל מקום דבר זה ישפיע עלינו בעצמינו שלא נתפס חלילה אל הציונות.

כשמוע הרבי מסאטמאר את הדברים הללו, עלתה בת שחוק על פניו, והיה ניכר על צורת קדשו, שהדברים הללו חזקוהו והחיהו במאוד מאוד.

ט. ואלו דברי כ"ק מרן רבינו שליט"א להצדיק את הצדיק: הנה שאלת על מה שבספר 'דרכי חיים ושלום' (הלכות גרים סימן תתקמו, בהג"ה) הביא מכת"ק כ"ק א"ז זי"ע בספרו נימוקי יורה דעה, עובדא נוראה ששמע מאבותיו הקדושים זי"ע, אשר זקינו הגה"ק הרמ"ל מסאטמאר זי"ע עם עמיתו ואהובו הגה"ק בעל קדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע נסעו מק"ק סאטוב לתוך יער בדרך כאילו רצונו לטייל, ולקחו עמיהם עוד איש אחד בתור משמש (והיו בית דין של שלשה), וגם איזמל של מילה ויין לזלף וכיוצא, ובדרך מצאו תינוק אחד שהיה מוטל כרוך בסדינים שהניחיתו אמו והלכה בין הקוצרים לקצור תבואה, וגם בחשאו מלו את הילד לשם גירות, ומיד נתנהו לבית גידול יתומים בק"ק בראד הסמוכה, וכתבו פיסקא בסוד שהוא גר צדק ושיטבלוהו אחר כך לכשיגדל, ויגדל הילד ונעשה תלמיד חכם, ובעת חתונתו בא זקינו הנ"ל לבראד וגילה הדבר ביום חתונתו, ושמוחו שמחה גדולה (שלא היה אז פחד כי אמו הנכרית סכחה כבר במשך השנים לבקשו כלל), והדבר ידוע אז שמו ושם בניו אחר כך. ובטח הלכו בכוונה כי הקדושים האלו ראו בו נשמה יקרה ניצוץ גדול אשר מסור נפשם עליה לנסוע שם לגייר, וגיירוהו בלי רצון אביו ואמו כלל, ומהצדיקים הנזכרים לעיל שהיו שרי תורה יש גם כן ראייה דאין צריך כלל רצון אביו ואמו, עד כאן דבריו שם. ושאלת דלכאורה זה אינו כפי הנפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רסח, סעיף ז), דלגיר עכו"ם קטן בעינין דעת האב או האם, או שבא הגר מעצמו, עיין שם. וכדי לברר מקחן של צדיקים כבר באתי בכתובים בימי חורפי (נדפס בקונטרס חידושי תורה שיצא לאור על ידי ישיבתנו הקדושה, חורף תשכ"ו; ראה שם באריכות), ומחמת דברים שנתחדשו אשנה להעלותם על הכתב בקצירת האומר. הנה מקור הדין במסכת כתובות (יא, א), אמר רב הונא, גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. ופירש רש"י, אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגיר. כך היא הגירסא ברש"י הנדפס לפנינו. וברש"י א' ורשב"א מבואר שלא היו לפנינו גירסא זו, אלא סתם דאיידי היכא שהביאתו אמו, וכתבו דהוא הדין אם הביאו אביו. והוסיפו לומר (וכן הוא ברוב הראשונים), דכמו כן היכא דהקטן בא בעצמו להתגיר, דמטבילין אותו על דעת בית דין, עיין שם.

והנה מצינו בראשונים שני מהלכים בדברי רש"י, שרק בצירורים הללו מטבילין אותו על דעת בית דין. יש שכתבו, דהוא מטעם דאמרינן בגמרא דמטבילין גר קטן על דעת בית דין משום דזכות הוא לו, וחזין לאדם שלא בפניו. ולזה סבירא להו שרק באופנים אלו היו הגירות 'זכות' לקטן, ולכן רק באופנים אלו יש האפשרות לגייר קטנים מדינא ד'זכין לאדם שלא בפניו'. אך יש ראשונים דמפרשים, שבאמת תמיד היו 'זכות' לגייר אדם, ורק דבלי תנאים הללו יש דין צדדי שאין אנו עושים כן, וכמו שכתב הרשב"א בכוונת רש"י, שאין בית מחזירין למול ולטבול את הגרים הקטנים בעצמם. וכן כתב הר"ן (ד, א. מדפי הרי"ף ז' ולענין הלכה): "ולא שיהיו בית דין מצווין לחזור ולמול את העכו"ם מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו" וכו'. והיינו כענין שכתב בדרכי חיים ושלום (שם) בשם נמוקי יורה דעה בכת"ק, דלמרות שזכות הוא, אין אנחנו רודפים אחר זה כמו הנוצרים ליקח בחזקה או בגניבה מעם אחר לתוך אמונתם, עיין שם. ולכן רק היכא שהביאו אביו או אמו או שבא מעצמו להתגיר, מטבילין אותו על דעת בית דין. והנפק"מ בין שני המהלכים הוא לענין בדיעבד, דאם רואים בתינוק פגוע שעדיין אין לו דעת, שמחמת מצב מסויים יש צורך וזכות לגייר – אף בלי שהביאתו הוריו, אם הגירות חל בדיעבד. דלפי המהלך הראשון הרי בלי שיבוא מעצמו או בלי שיביאו אותו אביו או אמו, אין זו 'זכות' לו, ואם כן לא שייך ביה דינא ד'זכין לאדם שלא בפניו', ואף בדיעבד לא חל הגירות. מה שאין כן לפי המהלך השני דבאמת תמיד היו זכות להתגיר, ורק שאין אנו מצווין ואין אנו מחזירין אחר עם אחר לגיירם, הנה אם בדיעבד עשו הבית דין כי ודאי מהני. ואכן הר"ן (שם) כתב במפורש ש'אם עשו כן בית דין מעצמם מהני'. ועל דרך זה כתב בתוספות רי"ד (כתובות שם, ד"ה הגירות): 'אף על פי שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך, או ששבו ישראל קטני פלשתיים, בית דין מלין אותם, והם כישראל לכל דבר'.

אך המרדכי (יבמות פרק החולץ, סימן מ) כתב בשם הראב"ה, דהסוגיא בכתובות איירי כשאמר גיירני, וקא משמע לן דאף על פי שאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אם אינו רוצה אינו גר, תדע, דהא מיירי כשישראל תקפה עליהם וכו', ואם כן נגיייר כל בניהם הקטנים, עד כאן לשונו. והיינו, דסבירא ליה דהטעם שאין אנו מגיירים כל בניהם הקטנים כשישראל תקפה עליהם, משום דבאופן זה אינו 'זכות' להם, ולכן לא שייך 'זכין לאדם שלא בפניו'. ואילו להראשונים שהבאנו הנ"ל (הרשב"א, הר"ן ותוספות הרי"ד, ועוד) סבירא להו דאף אם הוא תמיד זכות, מכל מקום אין אנו מצווין לחזר אחריהם לגיירם. ולכן בדיעבד, אם עשו כן הבית דין ודאי חל הגירות. ואכן הרמ"א בדרכי משה (יורה דעה סימן רסח, אות ד) הביא שתי הדיעות.

והנה בטור ושלחן ערוך שם (סעיף ז) כתב: "עכו"ם קטן אם יש לו אב יכול לגיירו, ואם אין לו אב ובא להתגיר, או אמו מביאתו להתגיר, בית דין מגיירין אותו" וכו'. ולא מבואר להדיא אם הכוונה רק לכתחלה, או דגם בדיעבד לא מהני. אמנם הב"ח (אות ט, ד"ה כתב במרדכי) פירש, שגם בדיעבד לא מהני, וכשיטת המרדכי הנזכר לעיל, ונמשך אחריו הש"ך (סקט"ז), עיין שם.

והנה לשיטות רוב הראשונים דסבירא להו דבדיעבד מהני הגירות, מובן שפיר העובדא הנזכר לעיל של הצדיקים הקדושים שרי התורה הרמ"ל מסאטוב והקדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע, אף אם אמנם אין אנו מחזירין אחרים כל בניהם של העכו"ם לגיירם, אף במקום שאפשר ואין פחד, מכל מקום בתינוק זה עשו הקדושים האלו בכוונה מיוחדת, כי ראו בו נשמה יקרה ניצוץ גדול אשר כדאי היה להם עד כדי מסירתו להם כדי לגיירו. אבל לשיטת המרדכי הנזכר לעיל צריך עיון, דהלא גם בדיעבד לא מהני הגירות, וקצת תמוה לומר שלא חששו הצדיקים שרי התורה גם לשיטה זו.

אך המעיין היטב בלשונו שם במעשה הצדיקים יראה, שנוהרו להניח אצלו פתקא 'שיטבלוהו לכשיגדל', והיינו על כרחך שחששו לשיטת המרדכי דלא מהני גירות בעל כרחו, ולכן לא הטבילוהו תיכף, רק כתבו לעשות כן כשיגדל ויהיה בו דעת. ועיין בחידושי הרשב"א (לכתובות שם, ד"ה הא דנקט) דהא דנקטו בגמרא 'מטבילין' אותו על דעת בית דין, ולא אמרו 'מלין' אותו, הוא לרבותא, דמילה דין הוא שתעלה לו כשיגדל ויתרצה, דישנה בעולם בשעת רצונו, אבל טבילה דבשעתה לא היה בן דעת, ובשעה שנתרצה אין הטבילה

הקדשת כ"ק מרן רבינו שליט"א לרבי חיים בער ז"ל

עס א פלאטשקע געטוהן, היינו שהיו בגדיו רטובים מרוב זיעה."

כח. שמעתי מהנ"ל, ששמע מפי הגה"ק בעל 'דרכי תשובה' שביאר המשנה באבות (פ"ה, מ"ב) 'עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן' בדרך צחות, על פי העובדא מהרב הקדוש ר"ר מענדלי מרימנוב, שפעם אחת שחק הה"ק מרימנוב ואמר, דכעת שחל"ח הרב הקדוש מהרמ"ל מסאסוב זי"ע, וכשם שעסק בפדיון שבויים בעולם הזה, כך עוסק בפדיון שבויים בעולם הבא, ואינו רוצה להיכנס לגן עדן עד שיעבירו אותו אצל הגיהנום ויקח אותו כל הרשעים הנמצאים שם. ואמר הרב הקדוש מרימנוב בלשונו: "וואס מיינט עטץ, ער האט

מרגיש התעוררות נוראה עד אין לשער, אם כי הוא באמת משבט יששכר, אבל מה לו עם בית חשמונאים. אבל היות שלא היה לו מעות לנסוע, נשאר בביתו ולא נסע. ופעם אחת היה איש אחד מריבאטיטש בלובלין אצל החוזה, ואמר לו החוזה שימסור פרישת שלום להרב שלו. וכשמוע רבינו בעל 'בני יששכר' שהחוזה שולח לו פרישת שלום, אמר אם כן כעת מוכרח אני לנסוע. וכאשר בא לקדוש פנימה אל הרב הקדוש החוזה, פתח החוזה פי קדשו ואמר: "שלום עליכם ריבאטיטשער רב, אשר אתם משבט יששכר, והייתם מהנהדרין של החשמונאים", והוא פלא. עד כאן דבריו אות באות ("שלום עליכם ריבאטיטשער רב, וואס איהר שטאמט פון שבט יששכר, און איהר זענען געווען פון דיא סנהדרין בימי החשמונאים").

ועיין בריש ספר 'בית שלמה' (אות א, הג"ה א), שם נדפס ענין זה קצת באופן אחר, אבל אני שמעתי כן מרבי חיים בער שנתגלה לו לרבינו בעל 'בני יששכר' שהוא נטע שעשועים משבט יששכר, רק לא הבין מאיפה באה לו ההתעוררות המיוחדת ביומי דחנוכה.

כו. עוד סיפר לי, שפעם אחת ביום טוב אחר התפלה כשנכנס עם רבינו בעל 'דרכי תשובה' זי"ע לחדרו אמר: "ביז יעצט האבן מיר מקיים געווען דעם 'חציו לכם', יעצט וועלן מיר גיין מקיים זיין דעם 'חציו לה' יי"ו".

כז. עוד סיפר, שפעם אחת כשבאו בחזרה מהתפלה בהושענא רבה אצל רבינו בעל 'דרכי תשובה' זי"ע נתן לו ה'דרכי תשובה' הלולב ואתרוג בידו, והיה נוטף ממנו הזיעה מרוב העבודה. פתח רבינו בעל 'דרכי תשובה' פי קדשו ואמר: "ביים זיידן דער לאנצוטער רב [היינו רבינו בעל 'ידועי בינה'] ווען מ'איז אריינגעקומען נאכען דאווענען און ער האט זעך אראפגעזעצט אויף דעם בענקל, האט

כא. שמעתי מפי הרה"ח רבי חיים בער זצ"ל, שאשה אחת באה לספר צרתה אל רבינו בעל 'בני יששכר' זי"ע, והוא ז"ל המשיך לכתוב דברי תורה כדרכו. כשיצאה אמרה האשה לחברותיה בהתפעלות, שיש לנו רבי טוב, לא די שהוא שומע צרות ישראל, עוד כותב ומעלה את הדברים עלי גליון שלא ישכחם.

כב. עוד סיפר לי, אחר שנסתלק רבינו בעל 'בני יששכר' לבית עולמו, בכה הרב הקדוש הר"ר הערש מרימנוב הרבה, וכששאלוהו אנשי שלומו הלא בחיים חיותו לא היה הקשר ביניהם גדול כל כך. אמר הר"ר הערש, שכשהרב הקדוש מדינוב התחיל להתפלל אז היה פותח לנו שער ודרך ישירה כדי שנוכל להתפלל.

כג. אמר בשם רבינו בעל 'מנחת אלעזר', בשם זקינו רבינו בעל 'שם שלמה', כי האוכל קוגעל בשבת עם כלי אכילה (היינו זולג או כף), מוטב לו יותר שלא יאכל כלל.

כד. אמר לי הרה"ח מו"ה חיים בער, דבימי עלומיו זכה עוד לשמש את הגה"ק בעל 'דרכי תשובה' זי"ע, ופעם אחת אמר לו: "מעגסט מיר גלייבען, ווען איך וואלט ווען געבליבען אין סטריזוב, וואלט איך ארויס געגעבען ספרים וואס וואלטן באלאטען די וועלט, נאר וואס זאל איך טאהן, אז מען האט געוואלט מן השמים אז איך זאל זיין אין מונקאטש, דא מוז מען שטארק מאכען די אַרטעדאקס טיילונג קאנצעליי, זעהט אויס דאס איז אויך וויכטיג".

כה. סיפר לי ש"ב מוה"ר חיים דוב ז"ל, שזכה עוד בימי בחרותו לשמש את הגה"ק בעל 'דרכי תשובה' זי"ע, ששמע מפיו הקדוש, שזקינו רבינו בעל 'בני יששכר' זי"ע עוד בהיותו רב ואב"ד בריבאטיטש רצה כמה פעמים לנסוע להרב הקדוש החוזה מלובלין זי"ע לשאול ממנו מפני מה בימי חנוכה הוא

בעולם, אימא לא, כיון שגירותו מסופק שהרי יכול הוא למחות כשיגדיל, קא משמע לך. וכן הוא בחידושי הריטב"א שם (ד"ה אמר רב נחמן). ולכאורה כוונתם, דלגבי המילה אפילו אם נימא שבשעת המילה עצמה כשהוא קטן לא חלה הגירות, מכל מקום כשהגדיל והתראה ודאי חלה הגירות, כיון שעדיין המילה בעולם, עיין שם. אשר משום זה שפיר מלו אותו לא לפי שיטת המדרכי, הגם שעכשיו לא עלתה לו הגירות, משום שתעלה לו כשיגדיל ויתראה, והמילה עדיין בעולם.

ואין להקשות, דאם כן למה מיהרו למול, ולא המתינו לכשיגדיל שאז ימולוהו ויטבלוהו מדעתו. כי כבר כתב בחידושי מדעתו. וכל מקום כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית" וכו'. ועל דרך זה כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"א, סימן תעט) דגר שכבר מל, כבר יצא מטומאת העכו"ם, שמצוה להחיותו, ואין מגעו ביין טמא, ורק דלכלל ישראל לא בא עד שיטבול, עיין שם. ועל פי זה מובן שפיר מעשה הצדיקים שמלו אותו לשם גירות מיד בתוך היער, בכדי שנשמה יקרה זו תצא מיד מטומאת העכו"ם, ויכנס קצת בדת יהודית, והניחו פתקא שיטבלוהו לכשיגדיל, שאז ייגמר כניסתו לקדושת כלל ישראל, עד כאן לשון רבינו שליט"א. וראה עוד בספר 'פרי אהרן' (סימן יז) מה שהאר"ק בענין זה.

י. ראה גם 'דברים ערבים' (מערכת רבינו בעל בני יששכר, אות יג). קונטרס 'עטרת צבי וגדולת דוד' (פרעמישלא תרפ"ג).

יא. ראה באריכות בספר 'בארות המים' (השמיטה לבאר מים חיים, ד"ה לך כ"א).

יב. וראה 'דרכי חיים ושלום' (סימן תנח), דאף שהיה הפשטידיא חם מאוד שהיה סולדת בו, היה רבינו בעל 'מנחת אלעזר' מכיון למסור שיריים להמקבל דייקא לידו, ולפעמים אחז ושהה בנתינתו כדי להרגיש רתירת החמימות היטב עד שצהבו ידי המקבל. ובנותן טעם להוסיף כאן מה שהוואיל פעם כ"ק רבינו שליט"א להגיד בטעם הדבר: ידוע, כי מאכלי שבת רומזים לספירות (ראה שם סימן שצד, הג"ה ב), וראה שם שציון מקור לדברי התיקוני זוהר תיקון כט סד ב), וסדר המאכלים בצפרא דשבתא כך הוא (שם, סימן תנד): דגים, ביצים עם בצלים, מאכל מרגלי בהמה, בשר עוף, בשר בהמה, פשטידיא (קוגעל), ואחר כך חמין (טשאלייט), יוצא כי הקוגעל הוא המאכל הששי הרומז למדה הששית יסוד, והקוגעל צריך לאכלו כשהוא חם ורותח, כי הוא בא לתקן, וכבולעו כך פולטו, והבן (מתוך שיחת קודש בעת ביקור הגה"צ אב"ד ווארדיירוש שליט"א אצלו בביתו נאח קודש בסעודת צפרא דשבתא שבת זכור שנת תשע"ב).

יג. **תרנום:** "תאמין לי אם הייתי נשאר לגור בסטריזוב הייתי מוציא לאור ספרים שיאירו את העולם, אלא שמן השמים רצו אחרת, שאגיע לעיר מונקאטש, וכאן צריך לחזק את יסודות הארטאדאקסיע, כנראה שגם זה דבר חשוב ונצרך".

יד. יכידע שרבינו בעל 'דרכי תשובה' עמד בראש מערכות ישראל, ותמיד השתתף באסיפות הקאנצעליי בבודאפעסט, וכיהן בראש כמה וועדים, והיה חבר בוועדת החמשה, ה"ה חמשת הרבנים שעמדו על משמר היהדות לכל ענין שהתעורר על הפרק, וכל הדבר הקשה יביאון אליהם, כדי לדון ולהורות ולהעמיד דת תורתנו הקדושה על תילה. וראה ספר 'בית שלמה' השלם, מאמר צבי תפארת אות יא ואות כו ובמדור צהר לבית שם. וראה מה שהאר"ק בזה הג"מ חיים צוקער אב"ד האלאס וראב"ד בערגעסאז בהספידו על רבינו בעל 'דרכי תשובה' ונדפס בספרו 'טל חיים'. וראה גם במה שכתבנו בגליון הקודם במדור 'מחזה שפירין'.

טו. ראה קונטרס 'עטרת צבי וגדולת דוד' (פרעמישלא תרפ"ג) שכתב כעין זה, שדבר זה נסתפק בו רבינו בעל 'בני יששכר' האם הוא חוסר גזע משבט יששכר, וכשנסע אל הה"ק מלובלין פתר לו הדבר. וראה מה שהאר"ק בזה בהקדמת המוציאם לאור' לספר הקדוש 'שער יששכר' (הערה י).

טז. ראה פסחים (סו, ב), מימרא זו מתאמרא בשם הה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו ועוד צדיקים.

יז. ראה גם 'דברים ערבים' (מערכת הר"ק מסאסוב, אות יא), ספר 'ידועי בינה', תולדות המחבר, פ"ה.

יח. מובא ב'חיים ושלום' פרשת וישב, בפסוק (לט, כב) ויתן שר בית הסהר. ויש שהביאו שרבינו בעל 'דרכי תשובה' שמע סיפור זה מהה"ק בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא בשם אביו הה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו, ששמעו מרבו הה"ק מראפשיץ בשם הה"ק מרימנוב.

אויסגעקערט די גיהנם מיט א פלעדערוויש^ט, עד כאן.

ובזה פירש רבינו בעל 'דרכי תשובה', ד'בושת פנים' היינו א פרומע צדיק, שולחים אותו לגן עדן, ו'עו פנים', היינו צדיק שיש לו עזות דקדושה כמו הרמ"ל ז"ע, שולחים אותו לגיהנם, שיקח אתו עמו את כל הנמצאים שם².

כט. שמעתי ממנו, שמרן בעל 'דרכי תשובה' נסע לסיגוט להלווייתו של הה"ק בעל קדושת יו"ט, וכשהלך מן הבאן אל תוך העיר, האט ער געזיפט³. ובעת הספידו אמר: "כשנסתלק הגה"ק משינאווא, האבין מיר אנגעוואהרן דעם טאטען, און יעצט האבין מיר אנגעוואהרן דעם מאמען⁴", עד כאן.

ל. עוד שמעתי מרבי חיים בער, ששמע מפי רבינו בעל 'דרכי תשובה' שעז רצונו היה לנסוע לארץ ישראל, אבל מתיירא לילך לכותל המערבי, "ער שפירט, ער וועט דאס נישט אויסהאלטן, נאר וואס איז, די וועלט ברויך מיר נאך האבן⁵". ואמר: שרבינו בעל מנחת אלעזר אמר, שהוא כחלא לגבי חמרא לגבי אבוהי בענין זה.

לא. שמעתי מרבי חיים בער בשם רבינו בעל 'דרכי תשובה', ענין טבילה במקוה הוא כמו אחד שנכנס לקבר, שהוא ביטול המציאות, וכשעולה מטיילתו הוי כברייה חדשה⁶.

לב. סיפר לי הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל, שבעת היות זקני הגה"צ מו"ה יעקב שפירא זצ"ל אב"ד טערצאל רב בקאמארניק (סמוך ללאדימער), בא פעם איש אחד משם למונקאטש לרבינו בעל 'דרכי תשובה', ובכה לפניו על אודות בתו שהיא מקשה לילד רחמנא לשיזון, והיא בסכנה גדולה. ושאל אותו רבינו בעל 'דרכי תשובה' אם כבר שילם דמי רח"ש⁷ להרב אב"ד דשם. וענה האיש, לא. או אז צוה עליו הדרכי תשובה שילך לשלם חובו להרב מרא דאתרא, ואז יוושע. ואכן כך הוה⁸.

לג. עוד סיפר, שהרב הקדוש רבי אליעזר מזיקוב זצ"ל חילק פעם מעות לנכדיו, ובתוכם נתן גם לנכדתו מרת אסתר בת חתנו הרב הקדוש רבי חנינא הורוויץ מאוילינב, שנעשתה אחר שנים אשת חבר ומחברתו הטהורה של רבינו בעל 'דרכי

תשובה', ואמר שהיא בחינת זכר ויהיה לה בעל תלמיד חכם.

לד. עוד אמר לי רבי חיים בער, שאחר פטירת הרב הקדוש משינאווא זצ"ל, באו אז כמה חסידים ואנשי מעשה להסתופף בצל רבינו בעל 'דרכי תשובה', וביניהם זוכר עוד את מו"ז רבי יעקב שמעון גאטליב ז"ל מברעזנא.

לה. רבי חיים בער אמר לי, שרבינו בעל 'מנחת אלעזר' היה אומר על ספרו 'דברי תורה' שהיא 'אנציקלופדיא של חסידות' [וכן כותב בהקדמה לדברי תורה: "וגם תוכו רצוף אהבה, ביאור דברי צדיקי יסודי עולם אבותינו ורבותינו ז"ע, דברי תורות, אמרות טהורות, או הנהגות ישרות, שיחות נאמרות, נאות וישרות, מילי דחסידותא" וכו']. והיה רגיל לומר שרוצה לסיים עוד חלק עשירי, "און ער וועט עס געבען א מתנה פאר משיח צדקינו⁹".

לו. שמעתי מרבי חיים בער ממונקאטש, בעת היותי לנחמו ביום ד' פרשת וירא על פטירת אשתו הצדיקת ש"ב מרת

בילא ע"ה שנפטרה ביום ערב שבת קודש פרשת לך תשל"ח, ובאת לקבורה ביום א' וירא. מה ששמע מפי הגה"ק בעל 'המנחת אלעזר', שהיה מתאונן על מה שאמו לקחה אותו לה"ק בעל דברי חיים מצאנז ואינו זוכר כלום,

ואמר לפלא שזוכר עוד דברים מלפני זה, וזה אינו זוכר. וסיפר שאביו בעל 'דרכי תשובה' היה רק בן ה' שנה כשאביו בעל 'שם שלמה' לקחו לבעלזא אל הרב הקדוש השר שלום ז"ע, ואמר לו מקודם, שעתה אנו נוסעים לצדיק הדור ותדקדק בו בפרטיות, וכשבא בחזרה למד אתו אביו שיעור עיון בכל יום בפרטות הצורה, ועל ידי זה נחקק צורת קדשו בזכרוננו, מה שאין כן אמו לא למדה

רבי חיים בער
עם רבינו שליט"א

אותו, על כן שכח¹⁰. וסיפר רבי חיים בער, ששמע מהרב הקדוש רבי ישעיה מטשחוב ז"ע, שהיה זוכר עוד כשה'מנחת אלעזר' היה שוכב על ברכי הה"ק מצאנז, והיה אביו מסלסל בשער הילד שהיה עוד פחות מג' שנים, ואמר עליו שיהיה אונגערשער גדול¹¹.

לז. בהיותו שם, ציוה הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' לאמו של רבינו בעל 'מנחת אלעזר' שלא תישאר ללון פה בעיר צאנז, רק שתסע מחוץ לעיר ללון שם. ומני אז ואילך בכל פעם שבא רבינו בעל מנחת אלעזר לצאנז, כגון ליומא דהילולא, לא נשאר ללון שם¹².

לח. ואמר עוד בשם רבינו הקדוש בעל עבודת ישראל מקאנזין ז"ע, 'אין חכמה לאשה אלא בפלך' (יומא סו, ב), אם כן למה היתה צריכה רבקה לעשות מחלוקת בין עשו ליעקב, הלא גם אם היה עשו מקבל הברכות אין זה חסרון, כיון שיצחק אמר (בראשית כו, מ): 'והיה כאשר תריד ופרקת עולו', ומיד היה אובד הברכות, וממילא היה מגיע ליעקב [מובא בספר הקדוש חיים ושלום פרשת תולדות, בפסוק (כו, ל) והיה כאשר כלה יצחק לברך את יעקב. והנה ככל החזיון הזה ביאר גם בספר אהל יעקב להמגיד מדובנא פרשת תולדות, כונת יצחק ברצותו ליתן הברכות לעשו, עיין שם על הפסוק (כו, לג) ויחדד יצחק חרדה גדולה].

לט. אמר לי הרב החסיד ירא ד' רבי חיים דוב זצ"ל שהיה משמש רבו הנאמן רבינו בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע, שאחר שהשלים המנחת אלעזר את ספר 'דרכי תשובה' להלכות נדה ומקואות, אמר: כי עבודה זו אצלו עבודה קשה שבמקדש, מפני שכמה פעמים כשמביא דברי איזה פוסק, מתעורר אצלו על דבריו הערות שונות, ולכתוב הדברים אי אפשר לו, דאז יצא ממטרת הספר דרכי תשובה, ומצד שני שלא לכתוב גם קשה עליו במקום שמרגיש שיש לו מה להעיר, על כן מנע עצמו מלהמשיך החיבור בשאר ההלכות.

מ. בעת שהייתי לבקר את הרה"ח רבי חיים בער ממונקאטש בחדש אלול תשל"ח, אמר לי על הענין שהקפיד הרב הקדוש מנאסויל ז"ע על הרב הקדוש ממונקאטש אודות מה שחולק על מרן הדברי חיים. ואמר רבי חיים בער, שהמנחת

יט. תרגום: מה אתם סבורים, הוא ניקה את הגיהנום עם מטאטא מכפני נוצות.

כ. וראה 'עשרה מאמרות' לרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור הדין ח"ה, פ"ז) ו'עמק המלך' (שער טז, פכ"ט) – שמוליים את הצדיקים על פתח גיהנם בהליכתם לגן עדן. וראה בספר 'דברי צדיקים' להה"ק רבי שלמה מקשאנוב פרשת וישב, בפסוק (לה) כי ארד אל בני, שפירש כן בשם הה"ק מסאסוב. וראה עוד רי"ף על עין יעקב (ברכות כה, ב ד"ה ולא עוד אלא): "ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים וכו'. הוונה יש כמה רשעים בגיהנם שאינם עולים עד שיעבור צדיק אחד. וזהו שנאמר (תהלים פד, ז): 'עוברי בעמק הבכא', שהוא גיהנם, מתעכבים שם עד יעבור דרך שם הצדיק ויעטה מורה, שמתעטפות בו הנשמות ועולות עמו, ועל זה היה בוכה, אם בעלייתו לגן עדן יעברוהו דרך עמק הבכא שהוא גיהנם כדי להעלות עמו כמה נשמות, או אם ילך דרך ישרה לגן עדן".

כא. תרגום: וכשהלך מהרכבת אל תוך העיר, נאנח אנהא גדולה. ובעת ההספד אמר: כשנסתלק הה"ק משינאווא הפסדנו את האבא, וכעת הפסדנו את האמא.

כב. תרגום: הוא חש, שלא יוכל לשאת את הצער הזה ותצא נשמתו, והציבור עדיין צריכים לו. ראה 'מסעות ירושלים' (מאמר סדר יום ראשון, אות ט). וראה מה שכתבנו שם במאמר 'בראש המסע'.

כג. ראה ספר הליקוטים תהלים, מזמור נא. וראה בספר 'אמרי דבש' (פ"ה) באופן אחר: "שמעתי מפי הרב החסיד מו"ה חיים דוב גרינפעלד ע"ה... שהגה"ק אדמו"ר רבי צבי הירש שפירא ז"ע אבדק"ק מונקאטש בעל דרכי תשובה כאשר דיבר פעם על דבר גודל מעלת הטבילה, אמר: שכשטובלין את עצמו במקוה, נעשין גברא חדשה, כמו הערש לייב (היה גבאי דחברה קדישא בק"ק מונקאטש בימינו) טוט צו שאהרן...".

כד. ראשי תיבות: רב חזן שמש.

כה. וראה מה שהארץ רבינו בעל 'מנחת אלעזר' בענין תשלומי רח"ש בשו"ת 'מנחת אלעזר' (ח"ג, סימן לט). וראה בספר 'שלחן העזר' (בהערות שבסוף הספר): "ואנכי שמעתי בשם גדול אחד שלא היה לו בנים ל"ע זמן מרובה, והתנצל לפני הגה"צ משינאווא זצ"ל. והשיב לו, כי לא שילם ה'רח"ש כראוי, ומיד הלך וישלם ה'רח"ש ונפקד בורע של קיימא. ואמר כי רח"ש ראשי תיבות רחל חנה שרה, אשר שלשתן עקרות היו ונפקדו, ועל כן תשלומי רח"ש מסוגל לזה".

כו. וראה מה שכתבנו בזה ב'הקדמת המוציאים לאור' לספר 'דברי תורה' שהוצאנו לאור ברוב פאר והדר. וראה שם גם ב'מכתב קודש' מרבינו שליט"א משנת תשנ"ח.

כז. ראה 'תולדות רבינו' (אות יט). וראה קונטרסי 'עולת שבת' ה'תשנ"ה (ליל א' דחנוכה): "אמר כ"ק אא"ז בעל דרכי תשובה ז"ע, שעוד בימי נעוריו ממש נסע עם אביו כ"ק אא"ז בעל שם שלמה ז"ע לצדיק אחד, ואבי למד עמי שיעור עיון בצורתו של אותו צדיק".

כח. ראה 'תולדות רבינו' (אות יז).

כט. ראה 'תולדות רבינו' (אות יח).

ל. מן הנכון להעתיק כאן ממכתב רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נגמ"מ אליו: "כבוד ידיד נפשי וידיד ישראל, הרב הגאון הצדיק המפורסם, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, נהורא נפישא, עובד ד' ועומד לנס עמו, מ' אברהם יהושע פריינד שליט"א אבד"ק אינטערדאם... הגיעני מכתב גילי יד קדשו, והנה כן רציתי לשמוע אז חוות דעתו הגדולה

אלעזר אמר, שעשה זה על פי ציווי רבו הגה"ק בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא, שציוו לו שיכתוב הערות על שיטת אביו הדברי חיים בענין הנחת תפילין^ל, ובענין ציצין שאינן מעכבין במילה^ל. ושמעתי, שמפני כבודו של הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' לא רצה המנחת אלעזר לכתוב ישירות נגד דבריו הקדושים, על כן כתב חיבורים בשני מצות אלו, ופָּלַל הדברים הנזכרים בתוכם^ל.

הה"ק מנאסויד זצ"ל

מא. עוד אמר, פעם אמר הגה"ק מנאסויד לרבינו בעל 'מנחת אלעזר', דכמו שיש צדיקים שחיים בזכות הדור, כן ישנם צדיקים כאלו שחיים בעון הדור^ל. והמנחת אלעזר אמר שהגה"צ מנאסויד זצ"ל כיוון בזה על איזה גאון בדורו.

מב. אמר לי רבי חיים בער זצ"ל, שמאז שהיה לו לרבינו בעל 'מנחת אלעזר' הענין עם שרי מעלה, כמו שנדפס באריכות בספר דרכי חיים ושלום (סימן תרנ"ד, בהג"ה ד"ה ורבינו לא שקט עוד)^ל, מנע עצמו מלצאת יחידי לבית הכסא^ל, והיה מלווין אותו עד הפתח, והמתניו עליו שם, כן שמעתי ממנו איזה פעמים.

מג. אמר לי הרב החסיד רבי חיים בער, שכשנסע רבו בעל 'מנחת אלעזר' לארץ הקודש לבקר את הגה"ק הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדארי, שאלו מהרש"א, מה עושים הגדולים בחוץ לארץ, וכמעט ברור שאמר לי ששאל במיוחד על מו"ר מוסאקמער זצ"ל.

מד. אמר לי רבי חיים בער, הרב הקדוש מראפשיץ ז"ע צוה לעשות בערגל על קברו, ואמר בדרך צחות: "מען וערסט דאן מיד ליגענדיג, על כן יעשו קצת הוינק, כדי מען זאל זיך קענען אויף שטעלן^ל". והוסיף רבי חיים בער, שכשהיה עם רבו בעל 'מנחת אלעזר' בלאנצהוט (רבינו בעל 'מנחת אלעזר' היה בלאנצהוט בפעם האחרונה בשנת תרצ"ה) על ציונו של הראפשיצער רב, כבר לא ראה

את הבערגעל. ואמרתי לו בדרך צחות, שכנראה שכעת סמוך לביאת המשיח כבר אינו נעשה מיד ליגענדיג.

מה. שמעתי מפי ש"ב הרה"ח המפורסם משרידי דור הישן, עובד ה' בטעם זקנים וכו', כש"ת, מו"ה חיים בער זצ"ל ממונקאטש, ששמע מפי רבו הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש ז"ע, שרבינו הגה"ק מהרמ"מ מרימנוב ז"ע נאסר פעם על ידי הרשעים, וזה היה בימי תקופת תמוז, ושלח לבית מדרשו לבקש שישלחו לו המגילה לבית מאסרו. ונמנו החבריא קדישא שלא לשמוע לקול דברו ומבוקשו בזה, כי קריאת המגילה שלא בזמנה בתקופת תמוז יכולה היא להחריב עולמות, ויש סכנה בדבר. וסיים על זה המנחת אלעזר ז"ע: כי הנה 'מרובה מדה טובה ממת פורענות' (סוטה יא, א), שאם קריאת המגילה שלא בזמנה יכולה להחריב עולמות, הרי בודאי שכאשר קורין אותו בזמנו וכהלכתו נשפע על ידי זה כמה טובה ושפע קודש בכל העולמות^ל – [שמעתי גם כן מאנשים אחרים בקצת שינויים].

והגיעני תשובתו ודעתו... רק רציתי לשמוע חוות דעתו הגדולה, גם אם הוא קרוב, מכל מקום נאמן עלי יותר מכולם, כי אותו ראיתי צדיק לפני בדור הזה בגלילתם ומדינתם שמה...^ל

ולאחר שנפטר הגה"צ מנאסויד הספידו רבינו בעל 'מנחת אלעזר' בעת דרשת כל נדרי: "זה מקרוב נאסף הצדיק הגאון הקדוש רבינו מרדכי ליב ווינקלער זצ"ל הרב ממאדא, בעל המחבר שו"ת לבושי מרדכי... ואחר נלקח הגאון הצדיק הקדוש מאינטערדס ומנאסאד ז"ע הג"מ רבי אברהם יהושע פריינד זצ"ל, מנוחת כבודו בסאקמור, ושניהם היו צדיקי אמת וקדושים ונלקחו בעון הדור, הוי ואבוי!" (קונטרס 'דברי קודש' התרצ"ג, אות יג).

לא. ראה שו"ת 'דברי חיים' ח"ב (חא"ח סימן ו) בענין מקום יש בראש להניח שני תפלין ואפילו ברוחב. וראה 'אות חיים' סימן כז, סקי"ב.

לב. ראה 'שם' (ח"ד סימן קיד קיח) בענין אם לא הסירו הציצין המעכבין בעת המילה, נוהגין בו היתר ואינו צריך לחזור ולפרוע. וראה שם (סימן קטז): "והנה שמעתי בשם עיר וקדיש הגאון הקדוש הרב החסיד מה"ר שלום ז"ל מבעלזא הקפיד בזה, ואני לא אמיץ שיצא כן מפיו הקדוש. והן אמת כי לכתחילה ראוי לחתוך אפילו ציצין שאין מעכבין, אבל אם פרע כבר, ולצער את הולד לאחר הפריעה שנתגלה היטב אפילו אם אינו מקושה, אין מצוה בזה. רק עבירה, ומסכן זרע ישראל בחנם... ואפילו אמר לי נביא לא צייטנא ליה, ומי שמוציא לעז על נימולי בני ישראל יחוש לעצמו וד"ל". וראה מה שהאריך בזה רבינו בעל 'מנחת אלעזר' ב'אות שלום' (סימן רסד, סקי"ז).

לג. בענין זה ראוי להביא הסיפור באריכות כפי ששמענו מכ"ק מרן רבינו שליט"א, ששמענו ממרא דעובדא הגה"צ אב"ד ריסקאווא ז"ל: ידועה השאלה אודות תינוק שנימול ולא תתכו כל הערלה החופה את העטרה, ואחר כך נראה כאינו מהול, האם צריך לחזור ולחתוך כולו. שיטת ה'חיי אדם' (בינת אדם בסופו, שער רנה וישועה) בזה הוא, שצריך לחזור ולפרוע מחדש. אך הה"ק בעל 'דברי חיים' יצא בתוקף נגד דברים אלו, ובייר להלכה, כי אם בעת המילה 'תגלה העטרה', אז אף אם אחר שנתרפא נראה כאינו מהול, אינו צריך למולו שוב, ואדרבה העושה זאת הוא רוצח וכו', וראה שם שהאריך בזה.

בנו הה"ק בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא, החזיק בזה שלא כדעת אביו, וסבר שצריך לחזור ולמול התינוק מחדש. פעם אחת כששהה אב"ד אדמו"ר בעל 'מנחת אלעזר' בשינאווא ביקש ממנו הה"ק משינאווא שיברר הלכה זו לאשורה, ויכתוב מה שנראה לו להלכה ולמעשה, והוסיף לו, שכשמברין דבר כדת של תורה, צריך לכתוב מה שיוצא לו להלכה, ואף אם הוא שלא כדעת אביו או רבו (וראה שו"ת 'מנחת אלעזר' ח"ד, סימן ו) שם מאריך רבינו בענין זה שבדרך הלכה מותר לחלוק על אביו או רבו. וראה גם בהקדמה לספר 'דרכי תשובה' הלכות מקואות), ואכן אב"ד ז"ע בירר להלכה, ויצא לו שצריך למול התינוק שנית, וכמו שביאר בארוכה בספרו 'אות חיים ושלום' (סימן רסד, סקי"ז).

בשנת תרפ"א (בעיר בערעגסאז) כשהדפיס אב"ד ז"ע את ספרו הנזכר, חרה אפו של הגה"צ מנאסויד זצ"ל על אב"ד ז"ע, היתכן שהוא חולק על פסק הה"ק בעל 'דברי חיים', והתבטא אז בחריפות: 'זכי מי הוא שמעיז בימינו לחלוק על דבריו הקדושים של ה'דברי חיים'.

סיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א: שמעתי מהגה"צ אב"ד ריסקאווא בהיותי אצלו פעם בביתו בבני ברק. פעם אחת היה איזה דין תורה שהיה הגה"צ מנאסויד השליש, והדין תורה התקיים במקום מושבו 'אינטערדאם', וצד אחד היה מעיר מונקאטש, ובחרו לעצמם כבורר את הגה"צ מריסקאווא שפקיע שמה בעניני חושן משפט. קודם שנסע לאינטערדאם עבר הגה"צ מריסקאווא דרך מונקאטש ונכנס אצל כ"ק אב"ד בעל 'מנחת אלעזר' ז"ע לסדר את עניני הדין תורה, ורק לאחר מכן נסע להשתתף בדין תורה. אחר שנגמר הדין תורה, הפליא הרב מנאסויד את מעשי הרב מריסקאווא, שהיו טענותיו סדורות להפליא וברורים מאוד. אמר לו הרב מריסקאווא, אגיד לכם את האמת, היות שצד אחד הינו חסיד מונקאטש, ביקש ממנו שקודם שאבוא לדין תורה אעבור דרך מונקאטש לברר הדברים עם הה"ק ממונקאטש. אמר הרב מנאסויד: "אה, עברתם על צדדי הדין תורה עם הרב ממונקאטש, כעת הדבר אינו פלא, אבל בכל זאת לחלוק על הה"ק בעל 'דברי חיים' לא היה צריך".

כחצו הרב מריסקאווא אל אב"ד ז"ע ומסר לו את הליכות הדין תורה, וכשגמר לסדר דברו שאלו אב"ד: האם הרב מנאסויד לא ציוה אלי כלום? ענה הרב מריסקאווא, אכן ציוה לומר, שעל הה"ק בעל 'דברי חיים' אי אפשר לחלוק.

ענהו אב"ד, תדע, שלא עשיתי הדבר הזה מדעת עצמי, אלא שמורי הה"ק משינאווא ציוה עלי שאברר הדבר לאשורו, ואיך שיצא לי להלכה, אכתוב. הרב משינאווא הינו מורי ורבי, וקיבלתי ממנו מרות, ועשיתי ככל אשר יורני.

אחר זמן מה – מספר הרב מריסקאווא – נפגשתי עם הגה"צ מנאסויד זצ"ל, ומסרתי לו את כל ונוכחת, הדברים שאמר לי הה"ק ממונקאטש, ברם הגה"צ מנאסויד לא רצה לקבל הדברים, ושוב חזר ואמר: אתם לא שומעים מה שאני אומר, צאנז זה תורה נכתינתה מסיני, ומי שחולק על צאנז כחולק על תורה מסיני, ואף הה"ק משינאווא עצמו אי אפשר לו לחלוק על תורה מסיני.

לימים – המשיך הרב מריסקאווא לספר – פגשתי שוב את הה"ק ממונקאטש, ומסרתי לו תשובת הגה"צ מנאסויד זצ"ל. כשמוע הדברים התבטא הה"ק ממונקאטש בכאב, מה הרב מנאסויד חושב, שהינו חסיד היחידי בצאנז, אני גדלתי עם צאנז, בעודני תינוק מוטל בעריסה כבר הכניסו בכל עורקי דמי את תורת צאנז, מען האט אריינגעפרעגעלעט אין מיר צאנז. אבי הקדוש, וכן זקני הקדוש לא החסירו יום שלא דיברו מצאנז, זקני בעל 'שם שלמה' סבל ורדיפות כי היה מקושר לצאנז. כשהייתי בר שיתסר ושיבסר כבר ידעתי את כל שו"ת דברי חיים בעל פה, כי אבי זצ"ל רצה שאדע הדברים על בורין, עד היום אני יכול לעמוד על כור המבחן על כל שו"ת דברי חיים, אני רוצה לדעת האם... גם יכול להיבחן על כל שו"ת דברי חיים...

לד. ושמה הכוונה על פי דברי הגמרא בערכין (ד, א): "ז' דור דורשי" (תהלים כד, ו)... פליגי בה רבי יהודה נשיאה ורבנן, חד אמר, דור לפי פרנס. וחד אמר, פרנס לפי דור".

לה. זה לשונו: "סיפר רבינו, שהיה לו חלום מבהיל איך בא אליו הס"מ בתמונת כלב גדול – [ואמר רבינו, הגם שהיה ישן אז, אבל היה נים ולא נים] – להתווכח עמו ולאיני עלי באיום נורא ובדברים קשים, והזהיר אותו, היות כי הוא השר מע' שרים על כן מזהירו לעזוב את דרכו ללחום נגדם. ורבינו תקיף בדעתו, ולא רצה לענות מפניו, ויאבק עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע הס"מ לנשכו בידו – [וסיפר נוראות באריכות מהוויכוח גדול, ממש מלחמה לה' בעמלק מדור דור]. ויהי בבוקר, ותפעם רוחו של רבינו, והראה לאנשי ביתו את סימני אותות הניכרים עוד על גב ידו הגדולה מנשיכת הכלב, והתחזק כי לא נכנע ולא חת מפני הסטרא אחרא, ונתקיים בו 'כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל' (בראשית כב, כט)". וראה גם 'תולדות רבינו' (אות קט).

לו. בימים ההם היה חדר בית הכסא מצוי בחצר, והיה צריך לצאת מהבית.

לז. תרגום: כאשר שוכבים באים לידי עייפות לפעמים, על כן יעשו המקום גבוה קצת, כדי שנוכל להעמיד עצמנו.

לח. ראה מה שהארכנו בזה בסדר שנה האחרונה' השלם (מאמר משכנס אדר, אות יא).

מזו. שמעתי מרבי חיים בער ז"ל, שהיה פעם עם רבו בעל 'מנחת אלעזר' באוהעל, ושמע שם מפי זקנים, שהגה"ק רבי אלכסנדר מקאמראנא שהיה באוהעל ונסתלק שם. ובאמצע ההספד של הגה"ק הי"שמוח משה' בא טעלעגראם לאוהעל שבנו הרב הקדוש בעל 'היכל הברכה' שהיה אז עוד ילד הרגיש בפטירת אביו ונפל לחולשה, והזכירו הי"שמוח משה' לרפואה לפני מיטתו, וכיון שהזכירו, האט זיך רבי סענדר'ל א ווארף געטוהן אין די ארון. וכיון שראה הי"שמוח משה' שהיה עת רצון, הזכיר את כלל ישראל לישועה שלימה בביאת הגואל, אבל אז לא קם ולא זע, והיה לפלא'.

מזו. עוד סיפר לי, שפעם אחת היה רבו בעל 'מנחת אלעזר' באכסניא אחת עם הגה"ק בעל עצי חיים מסיגוט, ודיברו כל הלילה בדברי תורה. ואמר המנחת אלעזר אחר כך: "איך האב נישט געוויסט אז דער סיגוטער רב געדענקט אזוי גוט". ורבי חיים בער אמר אז, שהוא ישן שם באותו חדר על הארץ בין שני המטות, ואמר בדרך צחות: "מיט איהם האט מען געמאכט א בורא פרי האדמה".

מח. סיפר לי רבי חיים בער ז"ל, פעם אחת בהלכו לטייל עם רבו בעל 'מנחת אלעזר', אמר לו רבו בזה הלשון: "חיים בער, איך ווייס וואס דו טראכסט יעצט", ותיכף אמר לו מחשבותיו. והמשיך ואמר לו בפה קדשו: "מ'קען צוקומען דערצו", עד כאן לשון קדשו'.

מט. שמעתי מרבי חיים בער ז"ל בקיץ תשכ"ב או תשכ"ג בשהותו בקאנטרי אצל הרה"ח רבי משה

אליהו עסטרייכער ז"ל בעיר ליבערטי, בעת כשמו"ר הרה"ג רבי יצחק מאיר ראפפארט מפראג ז"ל למד שייעור משניות בין מנחה למערב כנהוג, ורבי חיים בער גם כן ישב שם, ואמר, שרבו בעל 'מנחת אלעזר' לא רצה להחזיק בביתו משניות 'תפארת ישראל' מפני כבוד רבו

הרב מפראג זצ"ל

הגה"ק משינאוואא, אבל החזיקם בבית מדרשו, וכמה פעמים כשרצה לעיין בו צוה להביאו אצלו מהבית מדרשו.

נא. אמר לי כמה פעמים, שרבו בעל 'מנחת אלעזר' הראה לו קודם פטירתו, המקום היכן מונח צוואתו הטהורה.

נב. ואמר לי רבי חיים בער בשם רבו הנזכר, על מה שאומרים ביום הקדוש: 'אנו מלאי עון ואתה מלא רחמים', שאינו דומה ה'מלא' שלו לה'מלא' שלנו'.

נב. עוד שמעתי ממונו, שעיקר הדבר מה שהקפיד הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' מצאנו בענין הידוע, היה מפני ששמע שמבטלין תלמידי חכמים ומזלזלין בכבודם. ואמר, כששמע שמזדברים על תלמידי חכמים ומזלזלים בכבודם,

שכל דרך החסידות אינו חשוב אם הדבר גורם לדבר ולזלזל בכבוד תלמיד חכם'.

נג. שמעתי ממונו שאמר בשם רבו בעל 'מנחת אלעזר', את מה שכתוב בספר 'חיים ושלום' על התורה פרשת עקב על הפסוק (דברים יא, כב) ולדבקה בו, הדבק בתלמידים ובחכמים וכו' (רש"י שם, ד"ה ולדבקה).

נד. העתק פאסט קארטל שקילבתי מרבי חיים בער ז"ל בשנת תשכ"ו כששהה בקאנטרי, זה לשונו:

ב"ה. א' לסדר תב"א, פה מאנטענדעל יע"א.

כבוד אהובי ידי"נ וש"ב, האברך היקר, המופלא ומופלג בתו"ש, ותיק וחסידי, חו"ב, יו"ש, מוכתר בנימוסין, [שמו מפאריס], מו"ה יצחק לעבאוויטש שליט"א.

אחדשה"ט. הנה באתי לבקשך, שתמחול אלף פעמים לומר להבריע טראגע"ר תיכף ומיד שלא לשלוח עוד המכתבים לכאן, שנקוה איה' לבא לביתנו לשלום בזה השבוע ביום ג' או ביום ד', בתודה מוקדמת.

יעזור השם יתברך שנבא לביתנו לשלום בלי שום מכשול, ונמצא שם איה' ב[...]. והכל על מכונו לטובה.

ובזה אחתום בזמור לתודה, ופורש שלומי באהבה וכל טוב סלה, ידידו דורש שלומי באהבה.

חיים דוב

נשים מברכות לעצמן. 11

לט. כן הוא גם בספר 'בית קומראנא' (עמ' 20 מהדפס). וכן הביאו בשם הה"צ רבי חיים יעקב סאפרין ז"ל מקאמראנא, שגם הוא שמע בנוסח זה מרבינו בעל 'מנחת אלעזר': "רבי אלכסנדר סענדר מקאמראנא הגיע באור ליום ו' ערב שבת קודש לאוהעל, ומיד הלך לבקר את המרא דאתרא ידידו הה"ק בעל 'ישמח משה'. את שבתו שבת בשמחה באוהעל וניהל כדרכו, ובמוצאי שבת ביקש להזמין אליו את החברא קדישא, וכאשר הגיעו שאמר שהנה הגיעה שעתו לעזוב את העולם... השכיב עצמו על המטה ויצאה נשמתו במיתת נשיקה. לאחר שעזב רבי סענדר'ל את קאמראנא, נחלה בנו מרוב געגועים, ושלחה אמו אגרת דחופה להודיע לבעלה אודות מחלת בנם, המכתב הגיע לידי הישמח משה ביום א' בבוקר, כשרבי סענדר'ל עדיין מוטל על המטה, וטרם התעסקו בטהרתו נישג והזכיר לפניו על הסכנה שבנו נמצא בה, והנה ראה כי ר' סענדר'ל הזדעזע פעמיים כמו בחייו" (מכתב רבי ברוך ישר. וראה ספר 'דברי יצחק אייזיק מקאמראנא' פ"ג, הערה 110 גם בשם הה"צ הנזכר בשם רבי חיים בער כעין זה).

ברם בספר 'מגילת סתרים' (קאמראנא) הובא בנוסח אחר, זה לשונו שם: "ובשעה שגופו היה מונח על המטה, אמר לו הצדיק הרב מאוהיל שיתפלל על איזה גזירה לבטלה, ונזדעזע שתי פעמים כמו בחיים, שכן היה דרכו, באימה ופחד". וכן הוא ב'אלף כתב' להג"מ מווערבוי (אות תצא) שרשם הדברים מפי רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נג"מ, זה לשונו: "הגה"ק ישמח משה ז"ל היה נרדף ממשפחה [את] באוהעל... וביקש בהספד על הגה"ק אבי הקאמראנא שיעורר רחמים למעלה עליו להנצל משונאיו, ואמר: 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך' (במדבר לא, ב). [דהיינו] אחר שכבר נפטר מן העולם, שם בעולם הבא ישתדל להנקם משונאי ישראל. והגה"ק ר' סענדר'ל נזדעזע, ורבי אבלי הכהן ראפפורט נהיה רבי אברהם אבלי הכהן הארטישטיין שהיה אצל הישמח משה, ונזכר בתשובות גדולי דורו, ונפטר בן שמונים שנה בשנת תרס"ח] ראה זאת בעיניו, והוא בעצמו הגיד כל המעשה להגה"ק רבי חיים אלעזר נ"י. גם סיפר, שעשה הישמח משה חרם שלא יגיד בחוץ שהגה"ק נפטר נזדעזע, כי ח"ו לא יניחוהו לקבור או שיחדשו גזירות בענין להמתין עם הקבורה".

מ. ראה גם 'סדר שנה האחרונה' השלם (מאמר רחשי מרחשין, אות ק) עובדא כעין זו.

מא. שהתנגד ללימוד ספר זה, מפני שהביא בספרו מדברי המשכיל נה"ו; ראה אבות פ"ג, מ"א (אות עב), וראה עוד שם (אות עו): "וכל פירוש משנה זו בבית על היסוד של יין לבנון, וכן עשיתי בכמה דברים במסכת זו שהנחתי דבריו ליסוד לפירושי, מדהם ערבים מאוד ואמיתיים". וראה עוד בהקדמת 'מראה כהן' למסכת נגעים (ויש להעיר, שאם כי מביא שם גם מדברי נה"ו, כותב עליו: "אלה הם השערות שלא שערם אבותינו, כי אינם כפי קבלתנו מרבותינו הקדושים, וגם בלא זה אין פשוטו של מקרא מסכים לחלומותיו ודבריו"). וראה שו"ת 'מנחת אלעזר' (ח"א סימן סד, אות ג): "ואין הספר תפארת ישראל על המשניות תחת ידי, [כי הוסר מביתנו בעת שראינו דרוש קראו 'אור החיים' שנדפס שם ממנו בסוף נזיקין, ויש בו דעות נפסדות נוטות למינות רחמנא ליצלן בענין חידוש העולם. ואולי המחבר נקי, כי מפורסם היה לאדם גדול וכשר, ובנו זיף בשמו, על כל פנים שם נמצאו הדברים זרים ומרים, על כן אינו אתנו. רק אם נצטרך לראות בו בעתים רחוקים בענין הלכה, נשלח אחרינו לשואלו ולהחזירו".

מב. ראה בספר 'ספרן של צדיקים' (לובלין תרפ"ט; מערכת בארדיטשוב, אות טו): "ביום הקדוש שבארדיטשוב לאנו מלאי עון ואתה מלא רחמים, אמר כך: 'אני מלאי עון, וכמה גדול לוי יצחק שהוא מלא עון'. אמנם 'אתה מלא רחמים', ואתה אין סוף, אם כן הרחמים שלך גם כן אין להם סוף".

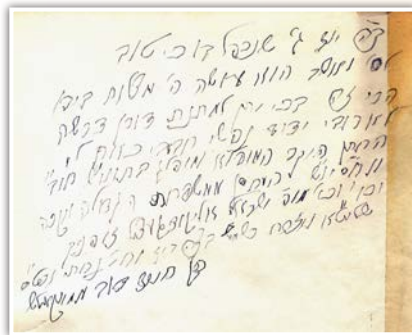
מג. השווה דברי האדמו"ר בעל 'שפע חיים' מצאנו קלויזענבורג זצ"ל: "וקבלה בידי מפי אבא מארי זי"ע... אודות איזה ענינים ידועים אצל זקני הקדוש, שהכל סבבו בגין כבוד התורה, וכאשר נגעו הדברים בבזיון תלמידי חכמים או בבזיון כבוד התורה, אז יצא חברי ובחנית ללחום מלחמתה של תורה, למען דעת לנהוג כבוד בהם" (כ"ה ניסן תשמ"ב). וראה במכתב הג"מ בעל 'נפש חיה' הנדפס בזמנינו בסוף ספרו על התורה (מכתב ב).

הקדשה על הספר הקדוש 'תפארת בנינים' שנתן רבי חיים בער בדורון דרשה לחתן אחד ששיפשו בנאמנות

ב"ה. יום ג' שנכפל בו כי טוב (י"ט כסליו), לסדר 'ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו' (וישב), [תשל"ט].

הרי זה בכי יתן למתנת דורן דרשה לאהובי ידיד נפשי חביבי, כאח לי, החתן היקר המופלא ומופלג בתורה ויראת שמים, חריף ובקי, ותיק וחסידי, ירא ושלם, היחסן ממשפחת הגדולה ויקרה, וכו', וכו', מו"ה ישראל אליקום געציל זופניק שליט"א ויזרח כשמש בצהרים, וחיי נחת וכל טוב סלה.

הק' חיים דוב ממזנקאטש

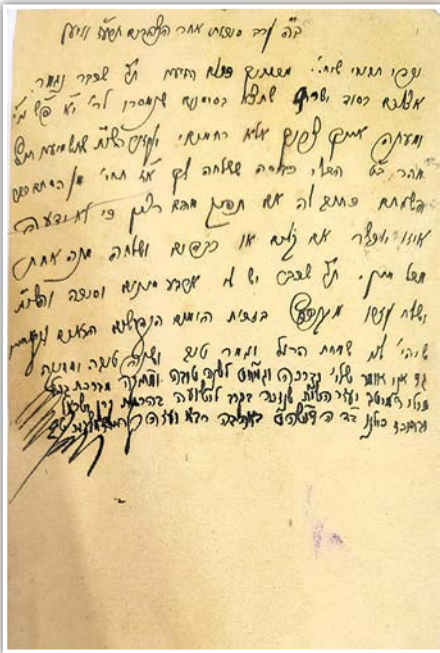
לרגל מלאת חמש שנים להתייסדות ישיבה רבתי 'דרכי תשובה' ממנו יתד ממנו פינה ממנו קשת מלחמתה של תורה

במלאות חמש שנים
להתייסדות הישיבה,
בט' חשוון שנת
תרפ"ז, התפרסם
בעיתון 'ידישע
צייטונג' שיצא לאור
במונקאטש מאמר
מיוחד לרגל המאורע,
הננו מפרסמים כאן
לראשונה מאמר
זה, ישבעו ויתענגו
אנ"ש מ טובה. ॥

פרסום ראשון – לרגל יומא דהילולא ב' חשון

מכתב קודש מאת הרב הקדוש רבי משה יהודא ליב מסטריזוב נב"ג

צילום גוף כתיבת יד קודש

ב"ה. ערב סוכות אחר הצהריים, תרע"ז, וויען.

נכדי חביבי שיחייא.

מכתבך כולם הגיענו, תחלה לאל שכבר נגמר אצלכם בסוד ישרים שתצא בסימנים שנמסרו לרבי יצחק אהרן פ"ש נ"י. ומעתה אינך צריך אלא רחמים. יעזור השם יתברך שתשמיענו תיכף מהר בשורות טובות.

הכלי כביסה ששלחה לך א"ז תחיי, מן הסתם כבר השגתם, כתוב לה אם תפיק מהם רצון, כי לא ידעה איזו יוכשר, אם קלים או כבדים, ושלחה מנה אחת מכל מין.

תחלה לאל שכבר יש לי ארבע מינים וסוכה. והשם יתברך ישלח עזרו מקודש בזכות הימים הקדושים הבאים לקראתנו, שיהיה לנו שמחת הרגל וגמר טוב, ושנה טובה ומתוקה.

– מקום החתימה –

גם אני אומר שלום וברכה וגמר חתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה, מב[נ]רכת בכל מילי דמיטב. יעזור השם יתברך שנוכה בקר[ו]ב לישועה בהרמת קרן ישראל, ובתוכם כולנו.

בן דודך הדורש שלומך הטוב באהבה רבא ועזה.

הק' חיים אלעזר ט"ב

חותמת רבי חיים אלעזר ט"ב

א. ה"ה נכדו הגה"צ רבי חיים שלמה הורוויץ זצ"ל, האדמו"ר מסטריזוב. נולד בשנת תר"ס לאביו הג"מ אלטר אלעזר מבייטש, ולאמו מרת יוטא בת הה"ק רבי משה ליב מסטריזוב. נתגדל אצל זקינו אבי אמו בעיר סטריזוב, אשר השפיע עליו מיראתו וחכמתו. כשפרצה מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ד נטשו הוא וזקינו את העיר, ועברו לגור בעיר וויען. בשנת רע"ח החל זקינו לחשוש מפני גזירת ההתגייסות לצבא עסטרייך, ובפרט בעיר הגדולה וויען, ולכן הוצע לו על ידי ידידיו שישלח את נכדו חביבו אשר גידלו כבן אל העיר מונקאטש, לבית בן אחיו רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. בתחלה היסס מאוד, כי נכדו היה קרוב ללבו מאוד, אך לכורח השעה נאלץ לעשות זאת, ושלחו למונקאטש, וצירף בידו מכתב אל בן אחיו רבינו זצ"ל, בו הוא מרבה לבקש ממנו שישמור עליו ככתב עינו (נדפס באורות שפירין השלם' מדור ג, פ"ב סימן ה). ואכן רבינו בעל 'מנחת אלעזר' קירבו ביותר ושיכנו בביתו, וסידר לו שם חדר מיוחד בדירתו של אביו רבינו בעל 'דרכי תשובה' נב"ג, ולפעמים ישן גם בחדר הספרים של רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. רבי חיים שלמה כותב במקום אחד על רבינו בעל 'מנחת אלעזר': "הוא חובבני כמו האב את בנו, וגילה לי מתעלומותיו, מגלגולי סביבותיו. ולפעמים נקראתי לבוא אל המלך מחדרי באוחרת הלילה, ואם היה איזה סיבה לענין של חיבה, או שהמשיך הדיבה, נשארתי לישן בחדרי הספרים... וכשהגיע העת רצון של אחר חצות, הוא סובב והולך בחדר ההוא ומאזין לקול נשימתי עד שדומה לו שאני ישנה ולכי ער בסגירת עיני...". לימים אף נסמך על ידי בעל 'מנחת אלעזר' לדון ולהורות.

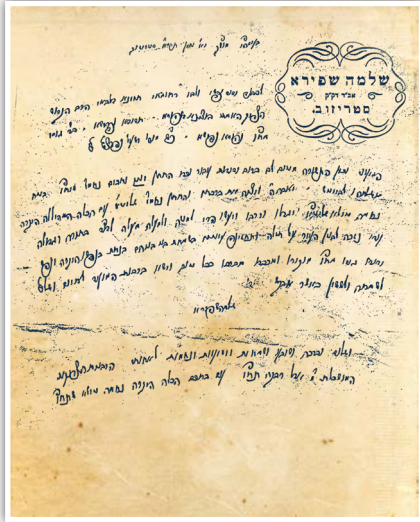
ממונקאטש עמד בקשר מכתבים עם זקינו מדי שבוע בשבוע עד עת פטירתו, וכשהובל זקינו לקבורה בעיר מונקאטש הספידו במעמד רבינו בעל 'מנחת אלעזר' ועוד, על אף היותו עדיין בחור צעיר לימים כבן ט"ב שנה. כך זכה להסתופף בביתו נאווה קודש חמש שנים עד זמן חתונתו בשנת תר"פ (ביום ראש חודש תמוז) עם בת הג"מ רפאל גרויס אב"ד בערבועשט (חתן הג"מ ישראל יעקב יוקל ט"ב מוואלאווא בעל 'היטב איטיב' חתן וב"א של בעל 'ייטב לב'), רבינו בעל 'מנחת אלעזר' עמד מצד החתן וחייב עצמו ליתן נדוניא וחלק מהמזונות עבורו. נסע גם לעוד מצדיקי דורו, לדו"ז בעל 'עטרת ישועה' מדזיקוב, הה"ק ר' אלעזר מרייטש, ועוד. כמו כן התעטר בנזר ההוראה מאת בעל 'עצי חיים' מסיגוט, והג"מ מהר"ש ענגיל מראדימישלא, ובעל 'קרן לדוד' מסאטמאר. בשנת תרפ"ד מסר לו רבינו בעל 'מנחת אלעזר' במתנה את הרבנות על העירייה זאליזשא והכפרים הסמוכים אליה שהיו קשורים לגלילות מונקאטש, שישב שם כאב"ד לדון ולהורות את העם. בשנת תרפ"ח עבר לגור בעיר שאמלוי שם גר עד שנת תרצ"ג, וגם נתקשר בקשר ידידות אמיץ עם האב"ד דשם הג"מ בעל 'לחם שלמה' שהיה דבוק ברבותינו הקדושים, ונסע מלפנים לרבינו בעל 'שם שלמה'. אחר כך עבר לגור בעיר טעמעשוואר, ושמה ישב עד פרוץ המלחמה ולאחריה, ואז עבר לגור בארה"ב, ופתח שם את בית מדרשו 'אמרי נועם סטריזוב' על שם אבותיו הקדושים. בסוף ימיו חשק לעלות לארה"ק, ואף קנה והכין לעצמו דירת מגורים בירושלים עיה"ק, אבל לדאבון לבו נחלה בתענית אסתר תשכ"ו במחלת השבץ, ולא אסתייעא מילתא ונפטר בנ"ג' דחנוכה ז"ל לחדש כסלו שנת תשכ"ט, וכחפץ נפשו הובילוהו לארה"ק למנוחות לאחוזת קבר אשר כרה לו בהר המנוחות בירושלים (מתוך קונטרס 'זכרון דברים' הנדפס בראש ספרו 'חשק שלמה').

ב. כנראה הכוונה להרה"ח רבי יצחק אהרן פערלשטיין (בן רבי בנימין) מוהעיר מונקאטש. ואולי כוונת הה"ק מסטריזוב לרמז על ענין ההתגייסות לצבא שחשש מפניה.

ג. ה"ה הרבנית מרת חנה ז"ל, בת הה"ק רבי ברוך מגארליץ. נולדה לערך שנת תר"ג. לאחר פטירת בעלה בעיר המלוכה וויען חזרה לעיר מגוריה סטריזוב, שם גרה בבית אביה והמשיכה לחזק את בית מדרשו של בעלה הקדוש (ראה צוואת בעלה הנדפסת בחשק שלמה, שער צוואה אות ב). היתה מפורסמת לאשה חכמה, וחסידה בעלה התברכו אצלה והתאספו אצלה בלילי שבתות. נפטרה בת ע"ט שנה ביום ז' לחדש שבט שנת תרצ"ב לפ"ק, ובאה לקבורה בסמיכות לקבר זקנתה מחברתו הטהורה של רבינו בעל 'ודעי בינה' בבית החיים הישן בסטריזוב (עיתוני התקופה וזכרונות בן העיר סטריזוב).

ד. נולד לערך שנת תר"נ בסטריזוב לאביו הג"מ שלמה טייטלבוים ראב"ד גארליץ (בן הג"מ ישראל יעקב יוקל מוואלאווא), ואמו מרת פאשא בת הה"ק מסטריזוב. קיים הוי גולה למקום תורה, ונסע ללמוד בישיבת 'דרכי תשובה' בעיר מונקאטש אצל רבינו בעל 'מנחת אלעזר'. בהגיעו נפסק נשא אשה את מרת ריקל רבי רפאל גרויס אב"ד בערבועשט, והיה גם לגיס הגה"צ רבי חיים שלמה הנזכר (שגם הוא היה חתן הגה"צ מבערבעשט כ"ל). בשנת תרפ"ב נתקבל כמורה ודאין בבית המדרש החסידי בעיר טאשנאד, ובשנת תרצ"ט עבר לגור בגרויסווארדיין שם הרביץ תורה לבחורי חמד. בשנות השואה גורש לאוקריינא מפני היותו נתין פולין, ונעקד"ה לערך שנת תש"א. גם זוגתו וכל צאצאיו נעקד"ה ולא נשאר מהם פליט רק אחד. והשיב לו נאמר בשיר'ת 'עצי חיים' (חי"ד, סימן ז), שו"ת 'מהר"ם בריסק' (ח"א, סימן קמה).

מכתב קודש פאת רבינו בעל 'שם שלמה' נבג"פ אל גיסו ומחותנו לרגל אירוסיו נכדו הגה"צ רבי נחמיה שפירא מסאסוב וסטריזוב – פרסום ראשון

צילום גוף כתובת יד קודש

בעזה"י. מוש"ק י"א ניסן תרמ"א. סטריזוב.

לכבוד ידיד נפשי ולבי רחמאי, תוונא דלביא, הרב הקדוש, הצדיק האמתי, בוצינא דנהורא, חסידא ופרישא, בן דודי, גיסי, מחותני, נהורא נפישא, כבוד שמו, מו"ה ישעי' נפתלי נ"י.

הגיעני [ל]נכון התשורה משיב לב ברוב ידידות עבור נכדי החתן, יניק וחכים, נחמיה שיחי, בטח אשלחחו לבייטש. יאבה ה', ויצוה את ברכתו, והחתן נחמיה שליט"א עם הכלה המהוללה היקרה נחמה טילא שליט"א יגדלו וירבו ויעשו פרי למטה, ולמעלה מעלה לדור ודור בתורה וגדולה, עדי נוכח לבנין העיר על תילה. ותחינה עינינו בשמחת בני בניהם בנחת.

כנפשו היקרה, ונפש ידיו, גיסו, מחותנו, מוקירו ומכבדו מברכו בכל טוב. וישא ברכות המועד לחיים ושלוש, לשמחה ולששון.

כאשר אבקש, [ידידו]

שלמה שפירא

ושלום וברכה ושובע (ו) שמחות, וישועות ונחמות, לאחותי הרבנית הצדקנית המושכלת מ' אדל רבקה תחי", עם בתכם הכלה היקרה נחמה טילא שתחי'

- א. על פי לשון חז"ל במסכת נדה (כ, ב). וראה רש"י שם (ד"ה בתוני לבאי): "בחזרי הלב אתם יושבים. 'מחדרים' (דברים לב, כה) מתרגמין 'מתוונא', כלומר, כל חכמה מצויה בכם".
- ב. מכתב זה (מגניזת הר"ח רבי שמואל קורץ הי"ו, מורשת חז"ר הגה"צ מקרעניץ זצ"ל, ותשוח"ח לו) נכתב אל הה"ק רבי ישעיה נפתלי הירץ שפירא אב"ד דינוב, בן הה"ק רבי דוד מדינוב, וחתן דודו רבינו הקדוש בעל 'ודעי בינה' מלאנצהוט נבג"מ. רבי ישעיה נפתלי לקח לו לחתן את הגה"צ רבי נחמיה שפירא אב"ד סאסוב, נכד רבינו בעל 'שם שלמה' נבג"מ. ולזה מתארו רבינו כ'בן דודי, גיסי ומחותני'.
- ג. רבי ישעיה נפתלי נולד לערך שנת תקצ"ח לפ"ק, ונקרא על שם אבי אמו הנגיד רבי ישעיה נפתלי הירץ מטורקא. לאחר פטירת אביו נתקבל למלא את מקומו. נפטר כבן מ"ז שנה ביום ד' לחדש סיון שנת תרמ"ה לפ"ק, ומנוחת כבודו בדינוב. תורתו נאספה בספר 'הנתן אמרי שפר' על התורה (פרעמישלל תרמ"ח) ומועדים (שם תר"ן).
- ד. רבי נחמיה נולד ביום י"ב לחדש סיון שנת תרל"ה לפ"ק בכפר סמוך לעיר צאנז, לאביו הה"ק רבי משה ליב מסטריזוב [בן רבינו בעל 'שם שלמה'], בעת שהיה אביו סמוך על שולחן חז"ר בעל 'דברי חיים' (בהיותו חתן הה"ק רבי ברוך מגארליץ), ונכנס לביתו של אברהם אביו ע"ה על ברכיו, ונקרא שמו בישראל על ידו על שם הג"מ נחמיה שליט"א אב"ד סאסוב (ראה מה שכתבנו אודותיו בספר 'בית שלמה' השלם אות לא, ובמודר 'צוהר לבית' שם). נתגדל בצל אביו בעיר בייטש, ובמעלליו יתנכר הנער כעילוי וחרף, ובהיותו בן שש שנים לערך בא בבית האירוסין עם מרת נחמה טילא בת הה"ק רבי ישעיה נפתלי הירץ שפירא אב"ד דינוב בעל 'הנותן אמרי שפר', כאמור. אחר נישואיו דר במשך תקופה במונקאטש סמוך לדודו רבינו בעל 'דרכי תשובה' אשר גם הסמיכו לדון ולהורות. אחר כך נתקבל רבי נחמיה כאב"ד סאסוב, על מקום אביו הה"ק רבי משה ליב שעבר מסאסוב לסטריזוב, וכיהן שם עד זמן מלחמת העולם הראשונה, שאז ברח עם ב"ב ואביו לעיר וויען. כשנפטר אביו בעיר וויען (כשנת תרע"ז), הוביל אותו בנו לקבורה אל מקום מנוחת אבותיו בעיר מונקאטש.
- ה. בשנת תרפ"ב נסע לארצות הברית מפני דוחקו, והגיע לשם ביום כ"ח לחדש מנחם אב, וקבע מגוריו בעיר נוא יארק עד יום י"ט לחדש אדר שנת תרפ"ג לפ"ק, אז חזר למקום מגוריו הקודם בעיר המלוכה וויען. כמו כן שהה בארה"ב מיום י"ד לחדש אייר, פסח שני, שנת תרפ"ז לפ"ק, עד יום י' לחדש אדר שנת תרפ"ח לפ"ק, ושוב חזר לעיר וויען לרגל נישואי בתו מרת פרימא (ראה הלן) שהתקיימה באור ליום ב' לחדש אדר השני שנת תרפ"ט בעיר סטריזוב, בהשתתפות רבינו בעל 'מנחת אלעזר' אשר נשאר שם לשבות שבתו בשבתא דריגלא (יידישע צייטונג, שנה ג גליון י). לאחר חתונת בתו חזר לקבוע משכנו בעיר סטריזוב מקום מושב אביו, על פי רצון אביו, ושם ישב וניהל את בית מדרשו, עד פרוץ מלחמת העולם השנייה ונעקד"ה עם אנשי עדתו. לפי עדות 'ספר זכרון לעיר סטריזוב' היו הוא ומשפחתו מהאחרונים שהוגלו מסטריזוב לגעטא בעיר ריישא הסמוכה, אבל לא הגיעו לשמה ונעקד"ה במות קדושים.
- ו. היה מקורב מאוד גם אל רבינו בעל 'מנחת אלעזר' נבג"מ אשר כיבדו ביותר על כי נתגדלו יחד בבית זקנים רבינו בעל 'שם שלמה', ובעת חתונת בתו היחידה כיבדו רבינו לסדר קידושין 'ראה 'תולדות רבינו', אות קע). רבינו בעל 'מנחת אלעזר' היה שוהה כמעט בכל שנה שבת אחת בסטריזוב, והיה עורך את תפלותיו והשולחנות בבית מדרשו (ספר סטריזוב). ואף הזכירו בספרו 'אות חיים' על הלכות תפילין (סימן לב, סק"ה).
- ז. קָתב 'הגהות ובאורים' על ספר 'חדושי הרמ"ל' לזקינו הה"ק רמ"ל מסאסוב, וכן כתב שם הקדמה ארוכה, והדפיסו בשנת תפא"ר בעיר ווין. שאר כתביו וחיידושי תורתו נאבדו בצוק העתים. לאחרונה נתגלה באופן פלאי חיבור אחד מחיבוריו בשם 'לית חן' על מסכת כלה [בן עשה כדוגמת חיבורי זקינו רבינו בעל 'שם שלמה' – 'בית שלמה' ויריעות שלמה].
- ח. **צאצאיהם:** א', בנו רבי ישעיה נפתלי הירץ (נולד בדינוב ביום י"ז לחדש אב שנת תרנ"ז), זוגתו מרת ריקל רייזל (נולדה בברעזאן עשרה בטבת שנת תרנ"ב) בת רבי מנחם מענדל היילפרין מברעזאן ודוקלא (בן רבי ישעיה אשר בן הה"ק בעל 'שפת אמת' מברעזאן וחתן רבי יוסף ריינמאן מאיסטריק), אחר שנשא זוגתו (בעיר ווין ביום ד' לחדש שבט שנת תרפ"ב; עיתוני התקופה) התיישב בצל חותנו בדוקלא ונתמנה שם כדומ"ץ (לערך שנת תר"ץ), נעקד"ה בדוקלא ביום ג' לחדש אלול שנת תש"ב לפ"ק עם כל משפחתו (בחיידושי רמ"ל ובספר זכרון סטריזוב כתבו שהיו לו שני בחורים. מתוך הרשימות הממשלתיות נראה, שהאחד היה שמו משה, לידת תרפ"ו. והשני היה שמו אשר, לידת תרפ"ז. אמם רשום שם כילידת תרס"ב), ב', בנו רבי שלמה (נולד בדינוב ביום ח' לחדש אלול שנת תרנ"ז; מפקד אוכלוסין מיהאלעוויץ תר"צ), זוגתו מרת רבקה (נולדה באוסטריה ביום כ"א לחדש שבט שנת תרס"ג; שם) בת רבי משה חיים אפרים הלוי איש הורוויץ אב"ד אוסטיא (סמוך לסטאניסלאוו) [חתן הה"ק רבי נחום מבורשטין (כפי הנראה הוא בן רבי פנחס הלוי אב"ד וואליא, חתן רבי משה חיים אפרים אב"ד באלגראד, חתן רבי אברהם חיים הורוויץ מלינסק, בן הה"ק מראפשיץ)], ואחר כך אב"ד וואליא-מיכאווע (מחוז לינסק פולין), בחדש כסלו תרע"ה עבר לגור בעיר מיהאלעוויץ ושם נשא רבי שלמה את בתו לאשה. לאחר נישואיו (בחדש אדר-ניסן תרפ"ו) גר רבי שלמה במשך כמה שנים ליד חותנו (עד לפחות כסלו-טבת תרצ"א) ואז חזר לסטריזוב לגור ליד אביו. נעקד"ה עם צאצאיהם: שיינדל (נולדה במיהאלעוויץ ביום ז' לחדש אדר שנת תרס"ח; שם), חנה (ילידת תרצ"ב; מפקד העיר סטריזוב ת"ש), שמואל (יליד תרצ"ד; שם), אדל [רבקה?] (ילידת תרצ"ט; שם). יש המצינים [מאסף 'היכל הבעש"ט', גליון לב] שהיו להם י"ג צאצאים, וברור שזה ט"ס. [במפקד מיהאלעוויץ הנזכר רשום שנישאו ביום כ"ח לחדש ניסן שנת תפר"ח, וברור שהתאריך הזה הינו רישום מאוחר]. ג', בנו הילד צבי אלימלך, נולד בסאסוב ביום ח"י לחדש טבת שנת תרס"ב, יום הילולת זקינו רבינו הקדוש בעל 'בני יששכר' ונקרא על שמו, ונפטר בהיותו בן כמה חדשים באותה שנה, ביום כ"ו לחדש אייר. ד', בתו הילדה טאבא חוה, נולדה בסאסוב ונפטרה שם בהיותה בת ט' ימים ביום כ"ט לחדש אלול שנת תרס"ג. ה', בתו מרת פרימא (שנת לידתה אינה ידוע לנו כעת. ורשמנו שמה בסוף, כי כנראה היתה הצעירה בין הצאצאים), אשת רבי חיים מאיר יחיאל ספרין, בן רבי משה אליהו זיידא ספרין מדאברמיל (בן רבי מנחם מאנשי מפעלשטיין, בן הה"ק רבי אליעזר צבי מקאמורא. זוגתו מרת פריידא בת רבי יוסף מדינוב). התאסרו בחדש אדר השני שנת תרפ"ז (מכתב עת ידוע, ע"ד ידוע, שנה ט גליון כד). כיהן כאב"ד סאלא (סמוך לסאמבור), והוציא לאור את הירחון התורני 'אחיאסף' (תרפ"ט-תר"צ), נעקד"ה עם כל משפחתו.
- ט. כוונת רבינו בעל 'שם שלמה' שישלח את התשורה שקיבל עבור החתן, אל מקום מושבו באותה תקופה אצל אביו, שכיהן אז כאב"ד בייטש.
- י. נולדה בשנת תרל"ה (מפקד שנת ת"ש הנזכר).
- יא. נולדה לאביה רבינו הקדוש בעל 'ודעי בינה' לערך שנת תקצ"ח. ונפטרה לאחר שנת תרנ"ב.

הוספה למדור 'ספרי שפירין' – גליון א

הכותב הנ"ל (היה רק בשנים: תרנ"ו, תרנ"ט, תרס"ג, תר"ע. והיות ועל דף זה (מעברו השני) נכתב מאמר ליליל שבת קודש פרשת עקב, לא יתכן שהיה בשנת תרנ"ט (שישנם מאמרים אחרים משבת קודש ואתחנן) או בשנת תרס"ג (שישנו מאמר אחר ליליל שבת קודש עקב), ולכן מסתבר ביותר שנאמר בשבת קודש פרשת ואתחנן תר"ע.

ולא אאריך בשבח המגיע לכתבים מבית היוצר שלכם, המלאים מזן אל זן, וכל הרואה אומר ברקא.

הכו"ח בברכת הצלחה וגמר חתימה טובה.

ב/מכון 'ברכת נפתלי' קאסוב-וויזניצא-ווישאוו

בנימין זאב שטראוס

שיכון וויזניץ בני ברק

והנה זאת לא נודע מועדו המדויק של אמירת המאמר הנ"ל מפה קדוש האהבת ישראל, שכן בראש המאמר הלז לא נרשם שנת אמירתו (כשונה מרוב שאר המאמרים). אך זאת נדע, שהוא מכתבת יד המשב"ק בבית רבותינו הקדושים לבית וויזניצא, החסיד המופ' מו"ה אפרים מאהלער ע"ה, שנפטר ביום הפורים שנת תרע"ב.

עוד יצוין, שזהו המאמר היחיד בספר אהבת ישראל על חמשה עשר באב. והיות ומאמרי הספר הינם מדברי תורה שאמר על שלחנו הטהור, וכפי הידוע לא ערך שלחנו ביום זה, לפי זה יש לשער שמאמר זה נאמר בחמשה עשר באב שחל בשבת (פרשת ואתחנן).

והנה חלות כזאת (כשנות הנהגת האהבת ישראל, ובחי

בס"ה.

לכבוד המערכת הנכבדה.

מה שהזכרתם רמז 'חמשה עשר באב' שהוא בגימטריא 'כתיבה וחתימה טובה', יש לציין שגימטריא זו נמצאת גם בספה"ק 'אהבת ישראל' (וויזניצא) בתוך מאמר לחמשה עשר באב.

הרב הקדוש בעל 'אהבת ישראל' (שלהי תר"כ-תרצ"ו) היה בן גילו של הרב הקדוש רבי יעקב משה מקאמארנא (תרכ"א-תרפ"ט). וכמוכן אין סיבה להכריח ששמעו הרמז זה מזה, אלא ששני נביאים מתנבאים בסגנון אחד. ופשוט [וממילא גם אין הכרח לומר שהרב הקדוש בעל 'מנחת אלעזר' שמעו מפי חותנו דייקא, אף שכמוכן יתכן הדבר, ככל השערה].

רשימת דברים לכבוד היארציט של הרה"ח רבי חיים דוב ממונקאטש ז"ל

לו: "וואס, איר גייט מיט א קראווא"ט? דער רב ז"ל האט געזאגט אז דאס איז אזוי ווי א צלם!

ג. שמעתי מהגה"צ רבי יצחק לעבאוויטש שליט"א אב"ד וואודרידזש: סיפר לי הרה"ח רבי בעריש וויינבערגער ע"ה, וכן שמעתי מהרה"ח רבי חיים בער ז"ל, שאחרי התפלה היה הרב הקדוש ה'מנחת אלעזר' משוחח עם הבחורים זעהר שייגע שמועסן, ובדרך כלל האט ער דאס שפעטער פארצייענט אין זיין ספר 'דברי תורה'.

והיה בזה שלום. ידירכם הנאמן

אליעזר זאבערמאן

מח"ס 'נאמנים ונחמדים'

זצ"ל אמר פעם: "אז א האלבע ישועה איז שוין דא נאכדעהם וואס חיים בער האט געשריבען דעם קוויטל".

סיפר לי הגה"צ רבי מנחם מענדל טייטלבוים שליט"א אב"ד טשענסקאוויטץ: אבי הגה"צ רבי שמואל ז"ל עבד לפרנסתו בשיכח באיסטערן פארקוועי בקראונוהייטס, ודרכו היה לילך עם קראווא"ט (נעקטי), איבערגעווארפן, כמו שהלכו הגאליציאנער אידען (כמו פרוכת'ל), וכמו שהלך גם הרב מטשאקאווא ז"ל ועוד, ואבי ז"ל הלך בזה גם כשהיה הולך להרב הקדוש מסאטמאר. פעם אחת פגש אבי ז"ל את הרה"ח רבי חיים בער גרינפעלד משב"ק מונקאטש, וכשראה שאבי לכוש כנזכר, אמר

לכבוד המערכת הנכבדה מן המעיין הע"י.

לאות הוקרה לגליונכם הנפלא, כה לחי, כה יתן ד' וכה יוסיף לטובה. היות שהגליון הבא יופיע כרשום בחדש מרחשון הבעל"ט, ואז חל היארצי"ט של הרב החסיד רבי חיים בער גרינפעלד ז"ל שהיה משמש בקודש פנימה אצל הגאון הקדוש בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע, אצרך בזה כמה סיפורים שרשומים באמתחתי, מה ששמעתי ממקורות נאמנים.

א. סיפר לי הגה"צ רבי מרדכי שטיין שליט"א מפאלטישאן, שכיהן כמנהל בשיבת מונקאטש: סיפר לי כ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, שזקיני הרב הקדוש ה'מנחת אלעזר'

לזכרון נשמת מו"ה אלימלך צבי ב"ר משה ע"ה שפירא, נפטר ביום הקדוש תשפ"ה, הונצח על ידי בנו ידידו הנכבד מו"ה שלמה הי"ו לרגל יום השלשים ולזכר נשמות ש"ב הרב החסיד המרומם רבי חיים דוב ב"ר בנימין זאב ז"ל (ט' חשוון), וזוגתו האשה החשובה מרת בילא ב"ר אברהם שלמה ע"ה (ח' חשוון), למשפחת גרינפעלד

גליון זה נתנדב על ידי:

יחקק לזכרון נשמת
הרב החסיד המרומם
מו"ה חיים דוב בן רבי בנימין זאב גרינפעלד ז"ל
משב"ק רבותינו הקדושים
הונצח על ידי הרה"ח מו"ה טוביה שמואל פליישמאן הי"ו

על הטוב יזכר
האברך הנכבד
הרוצה בעילום שמו שיחי'
לע"ב הרב החסיד רבי חיים בער ז"ל
וזוגתו מרת בילא נעני ע"ה

לזכר נשמת
ידידנו הנאמן הרה"ח
מו"ה בנימין יהושע דוב פערלשטיין ז"ל
הונצח ע"י בנו ידידו הנכבד, הרבני
הנציח המפואר מו"ה נחמיה הי"ו

מן המעיין

הגליון יוצא לאור מזמן לזמן באופן פרטי על ידי העורך:
ישראל זאב גוטמאן

כל הזכויות שמורות

אין להעתיק כל חומר, מסמך או תמונה מגליון זה, או חלק ממנו, בכל אופן שהוא ללא רשות בכתב מהעורך. הערות והארות יתקבלו בברכה, וכן כל חומר הקשור לחצר רבותינו הקדושים והעיר מונקאטש יתקבלו בהערכה.

כתובת המערכת: 1370 51 Street Suite 7D Brooklyn, NY 11219
פקס: 718-854-3302

מייל: hamaayon@hoitzuasemes.org
הגליון הבא יופיע בע"ה לקראת ח"י טבת תשפ"ה הבעל"ט